

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ**

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

**«Η Επιρροή του Κυπριακού στις Σύγχρονες Ελληνοτουρκικές
Σχέσεις»**

Μεταπτυχιακός Φοιτητής Παναγιώτης Βλάχος (ΜΘ 23006)

Επιβλέπων Καθηγητής Καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος

Μέλος Συμβουλευτικής Επιτροπής Καθηγήτρια Μπότσιου Κωνσταντίνα

Μέλος Συμβουλευτικής Επιτροπής Καθηγήτρια Χειλά Ειρήνη

Ημερομηνία Κατάθεσης Ιανουάριος 2025

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Η εν λόγω εργασία εκπονήθηκε με σκοπό την εμβάθυνση σε ένα θέμα που άπτεται των Διεθνών Σχέσεων και συγκεκριμένα των σχέσεων Ελλάδας, Τουρκίας και Κύπρου. Όντας πολυδιάστατο, άκρως ενδιαφέρον και εθνικά ευαίσθητο, έκρινα σκόπιμο να αποτελέσει το αντικείμενο της διπλωματικής μου εργασίας στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών και ως επιστέγασμα αυτού.

Κατά τη διάρκεια του Προγράμματος μου δόθηκε η ευκαιρία να συναναστραφώ με συμφοιτητές και καθηγητές οι οποίοι αποτέλεσαν την κινητήριου δύναμη, ο κάθε ένας με τον τρόπο του, ώστε να διευρύνω το γνωστικό μου υπόβαθρο, να εμβαθύνω στον χώρο των Διεθνών Σχέσεων και να γεμίσω με ωραίες αναμνήσεις.

Θα ήταν παράλειψη λοιπόν να μην ευχαριστήσω όλο το διδακτικό προσωπικό για την παροχή των γνώσεων και τους φοιτητές του προγράμματος κατά το εκπαιδευτικό έτος 2023 – 2024 και να αποπειραθώ μέσα από την εν λόγω μελέτη να μεταφέρω στο χαρτί τα προσόντα και τις γνώσεις που μου προσέφερε η διάδραση με τους παραπάνω.

Τέλος είναι απαραίτητο να αφιερώσω και να ευχαριστήσω ταυτόχρονα τους πραγματικούς συναδέλφους μου, που κρατούν το φρόνημα και την ελπίδα ψηλά με αυτό που κάνουν.

Περιεχόμενα	Σελίδα
Περίληψη	1
Abstract	2
Εισαγωγή	3
Κεφάλαιο 1^ο Το Ιστορικό Υπόβαθρο του Κυπριακού Ζητήματος	
Εισαγωγή κεφαλαίου	5
Η δεκαετία του 1950	8
Η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960) και οι Συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου	12
Οι Συγκρούσεις του 1963 – 1964 και ο Δρόμος Προς Την Εισβολή	15
Η Τουρκική Στρατιωτική Παρέμβαση και η Διχοτόμηση της Κύπρου	22
Η Ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου	26
Το Σχέδιο ANAN και οι Προσπάθειες Επίλυσης του Κυπριακού	29
Κεφάλαιο 2^ο Η Γεωπολιτική και Στρατηγική Σημασία της Κύπρου	
Εισαγωγή κεφαλαίου	31
Η Γεωπολιτική Αξία της Κύπρου υπό το Πρίσμα της Ενέργειας	33
Η Στρατηγική Σημασία της Κύπρου για την Μεγάλη Βρετανία	39
Η Κύπρος και η Ευρωπαϊκή Ένωση	43
Ο Ελληνικός και Τουρκικός Επηρεασμός στην Ευρωπαϊκή Πολιτική της Κύπρου	46
Η Κύπρος και το NATO	49
Κεφάλαιο 3^ο Ο Επηρεασμός των Σχέσεων Ελλάδας – Τουρκίας από το Κυπριακό Ζήτημα	
Εισαγωγή κεφαλαίου	55
Η σύνδεση Αιγαίου, Κύπρου και Νοτιοανατολικής Μεσόγειου	57
Το Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου	61
Ο Επηρεασμός των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων από την Ευρωπαϊκή Πορεία της Κύπρου	64
Οι σύγχρονες Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, επηρεαζόμενες από το Κυπριακό ζήτημα, υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού	67
Συμπεράσματα	71
Βιβλιογραφία	75
Γλωσσάριο	79

Περίληψη

Από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα, η Κύπρος κατέχει κεντρική θέση στο γεωπολιτικό παιχνίδι της ανατολικής Μεσογείου. Αρχικά, η μετάβαση από την Οθωμανική στην Βρετανική κατοχή (1878) έθεσε το νησί υπό αποικιακή διαχείριση, στη διάρκεια της οποίας οι Ελληνοκύπριοι επιδίωκαν την ένωση με την Ελλάδα, ενώ οι Τουρκοκύπριοι, αν και μειοψηφία, αντιδρούσαν σε αυτήν την προοπτική. Η Μ. Βρετανία, εφαρμόζοντας πολιτικές «διαίρει και βασίλευε», έδωσε σταδιακά ρόλο και στην Τουρκία. Κατά την δεκαετία του 1950, το πρόβλημα συνύπαρξης των δύο λαών εντάθηκε και η ανάγκη για αυτοδιάθεση με Ελληνοκυπριακή πρωτοβουλία δημιούργησε την ΕΟΚΑ. Το πρόβλημα άρχισε να διεθνοποιείται μέσω του ΟΗΕ. Το 1960, οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου όρισαν μια δικοινοτική Κυπριακή Δημοκρατία, αλλά οι εύθραυστες συνταγματικές ισορροπίες απέδειξαν γρήγορα ότι το εγχείρημα δεν θα επιτύγχανε, με τα πρώτα προβλήματα, αυτά του 1963 – 1964 να οδηγούν έως και στα πρόθυρα στρατιωτικής επέμβασης της Τουρκίας.

Η κρίση κορυφώθηκε το 1974, όταν το χουντικό πραξικόπημα κατά του Μακαρίου έδωσε αφορμή στην Τουρκική εισβολή και αυτή με τη σειρά της επέβαλλε την de facto διχοτόμηση. Έκτοτε, το βόρειο τμήμα παρέμεινε υπό Τουρκικό έλεγχο, με την ανακήρυξη της «ΤΔΒΚ» το 1983, του λεγόμενου ψευδοκράτους, το οποίο και δεν αναγνωρίζεται διεθνώς. Η Κυπριακή Δημοκρατία εντάχθηκε στην ΕΕ το 2004, ενισχύοντας το διπλωματικό της εκτόπισμα, ενώ αποτυχημένες πρωτοβουλίες όπως το Σχέδιο Ανάν και οι μεταγενέστερες διαπραγματεύσεις επιβεβαίωσαν τη δυσκολία επίτευξης λύσης.

Στον 21ο αιώνα, οι ενεργειακές εξελίξεις προσέθεσαν νέα διάσταση. Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Κυπριακή ΑΟΖ ενίσχυσε τη γεωπολιτική σημασία του νησιού. Η ΕΕ, αναζητώντας ενεργειακή διαφοροποίηση, στηρίζεται στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, ενώ η Τουρκία αμφισβητεί τις θαλάσσιες ζώνες, κατά πάγια τακτικής της σε Κύπρο και Αιγαίο, επιδιώκοντας ισότιμη πρόσβαση στους πόρους. Παράλληλα, η Ελλάδα αναγνωρίζοντας το τραγικό λάθος της έλλειψης ολοκληρωμένης στρατηγικής το 1974, πλέον προβάλλει την ασπίδα του Δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου, αντιλαμβανόμενη την Κύπρο ως την εσχατία του Ελληνικού έθνους με ότι συνεπάγεται αυτό ως προς την αμυντική της θωράκιση. Οι αλληλεπιδράσεις στο Αιγαίο, οι ρόλοι της Βρετανίας ως πρώην αποικιοκράτη με κυρίαρχες βάσεις, καθώς και οι προσπάθειες μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία) για σταθεροποίηση, συνθέτουν ένα περίπλοκο τοπίο.

Σε αυτό το πλαίσιο, το Κυπριακό παραμένοντας μια «παγωμένη σύγκρουση» και αντανακλώντας τον ανταγωνισμό ισχύος, τα συμφέροντα στην ενέργεια, τη στρατηγική θέση του νησιού επηρεάζει τα μέγιστα τις Ελληνοτουρκικές ισορροπίες με πολυσύνθετο τρόπο.

Λέξεις κλειδιά: Συμφωνία Ζυρίχης – Λονδίνου, Αττίλας, Κυπριακή ΑΟΖ, «ΤΔΒΚ», Μακάριος, ΟΗΕ, Σχέδιο Ανάν, ΝΑΤΟ, Ραούφ Ντενκτάς

Abstract

From the late 19th century to the present, Cyprus has maintained a central position in the Eastern Mediterranean's geopolitical arena. Initially, the shift from Ottoman to British rule in 1878 placed the island under colonial administration. During this period, Greek Cypriots sought union with Greece, while Turkish Cypriots, though fewer in number, opposed such aspirations. Britain, employing "divide and rule" tactics, gradually brought Turkey into the equation. By the 1950s, tensions intensified; Greek Cypriot efforts for self-determination led to the formation of EOKA, and the issue became internationalized through the United Nations. In 1960, the Zurich–London Agreements established a bi-communal Republic of Cyprus, yet its fragile constitutional balances soon proved unworkable, and the crises of 1963–1964 nearly prompted Turkish intervention.

The situation reached a climax in 1974 when the coup by the Greek junta against President Makarios provided Turkey with the pretext to invade, resulting in the island's de facto partition. Since then, the northern part has remained under Turkish control, culminating in the proclamation of the so-called "Turkish Republic of Northern Cyprus" (TRNC) in 1983—an entity not recognized internationally. The Republic of Cyprus joined the EU in 2004, thereby enhancing its diplomatic standing; however, unsuccessful initiatives, such as the Annan Plan and subsequent negotiations, confirmed how difficult achieving a settlement would be.

In the 21st century, energy developments introduced a new dimension. The discovery of hydrocarbons within the Cypriot Exclusive Economic Zone reinforced the island's geopolitical importance. As the EU seeks energy diversification, it turns to the Southeastern Mediterranean. Meanwhile, Turkey, following its habitual tactics in Cyprus and the Aegean, challenges maritime boundaries to secure equitable access to resources. Recognizing the past strategic miscalculations of 1974, Greece now advances the Unified Defense Doctrine, treating Cyprus as the ultimate frontier of the Greek nation, with all the attendant security implications. Interactions in the Aegean, Britain's role as a former colonial power maintaining sovereign bases, and the stabilization efforts of major powers (the United States, Russia) create a complex backdrop.

In this environment, the Cyprus issue remains a "frozen conflict," reflecting struggles for power, energy interests, and the island's strategic location—factors that profoundly affect Greek-Turkish balances in multifaceted ways.

Key Words: Cypriot Independence, TRNC, Cypriot EEZ, Zurich–London Agreements, President Makarios, Annan plan, Rauf Denктаş

Εισαγωγή

Το Κυπριακό ζήτημα είναι μία πηγή πολυσύνθετης ιστορίας, συνυφασμένη με το Ελληνικό Έθνος. Από αρχαιοτάτων χρόνων έως την εποχή συγγραφής της παρούσης εργασίας, στα Κυπριακά εδάφη έχουν λάβει χώρα γεγονότα τα οποία με τον έναν ή τον άλλον τρόπο επηρέασαν, επηρεάζουν και θα συνεχίσουν να επηρεάζουν την Ελληνική πολιτική. Οι δεσμοί αίματος μεταξύ Ελληνικού και Κυπριακού λαού έχουν μεταφραστεί σε έναν από κοινού πόθο για απελευθέρωση των κατεχόμενων από την Τουρκία εδαφών.

Τα γεγονότα που οδήγησαν στο ματωμένο καλοκαίρι του 1974 καθώς και τα μαθήματα που υιοθετήθηκαν από το πάθημα της διχοτόμησης έχουν πολλά να διδάξουν αναφορικά με τον μετασχηματισμό της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Μία πολιτική η οποία από καταστροφική για την Κύπρο, έγινε ο προμαχώνας αυτής ενάντια στις Τουρκικές διεκδικήσεις.

Από την άλλη η Τουρκία συνεχώς εξελισσόμενη στο όραμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» και της αναγέννησης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από τις στάχτες της, με το πέρασμα των δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα, διεπίστωσε τελικώς την πραγματική στρατηγική αξία της Κύπρου. Αυτό, ειδικά στον 21^ο αιώνα, της ενέργειας και των κοιτασμάτων, της δίνει το κίνητρο να δρα χειριστικά για την Κύπρο, εργαλειοποιώντας την με σκοπό την επίτευξη των σκοπών της.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην ανάδειξη της σύνδεσης του Κυπριακού ζητήματος με τις εξελίξεις στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, κυρίως αυτές της υψηλής στρατηγικής, τον 20^ο και 21^ο αιώνα. Παρά την άφθονη βιβλιογραφία, τόσο σε Ελλάδα, Κύπρο αλλά και εξωτερικό δεν εντοπίζεται συγκεντρωμένη αναφορά στο προαναφερθέν ζήτημα σε μία μελέτη. Επιπλέον το εν λόγω εγχείρημα χρήζει συνεχόμενης ανανέωσης αναφορικά με την προσέγγιση του διότι οι δρώντες διαρκώς επιδιώκουν την ανατροπή της ισορροπίας ισχύος επ' ωφελεία τους. Ειδικά στην εποχή του 21^{ου} αιώνα που παρατηρείται ότι οι παραπάνω δρώντες αλλάζουν και ανανεώνονται, με την είσοδο συμμαχιών και την άνοδο και κάθοδο ισχύος.

Η μελέτη χωρίζεται σε 3 κεφάλαια με το πρώτο να εισάγει το ιστορικό υπόβαθρο απαραίτητο για να κατανοήσει ο αναγνώστης τον οδικό χάρτη από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, ήτοι τη δεκαετία του 1950, όπου και εντοπίζονται οι ρίζες του Κυπριακού προβλήματος έως της ολοκληρωμένη πρόταση του Σχεδίου ANAN, απτή απόδειξη της διεθνοποίησης του προβλήματος και της δυσκολίας επίλυσης του. Το δεύτερο κεφάλαιο αναδεικνύει την γεωπολιτική και στρατηγική σημασία της Κύπρου με σκοπό να ενώσει το ιστορικό υπόβαθρο με τους λόγους που τα πεπραγμένα στην Μεγαλόνησο επηρεάζουν ένα σφιχτά τεταμένο πλέγμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Τέλος, το τρίτο κεφάλαιο αποσκοπεί στο να δώσει τις απαντήσεις στο ερώτημα «Γιατί η Κύπρος επηρέαζε και θα συνεχίζει να επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας από πολιτικής, διπλωματικής και στρατηγικής άποψης;»

Τα συμπεράσματα αναδεικνύουν ότι η Κύπρος βρίθεται γεωπολιτικής σημασίας και στην ιστορία της πέραν από την Ελλάδα και Τουρκία έχει επηρεάσει και συμμαχίες όπως το NATO και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι δεδομένο ότι θα συνεχίζει να επηρεάζει στενά τις δύο χώρες – εγγυήτριες δυνάμεις και για κάθε κίνηση στην σκακιέρα θα πρέπει ο συλλογισμός να περιλαμβάνει και τις άμεσες / έμμεσες επιπτώσεις στο Κυπριακό έδαφος

και το αντίστροφο. Αναφορικά με το Κυπριακό ζήτημα, η επίλυση του θα απελευθέρωνε ίσως και τα πολιτικά δεσμά μεταξύ του τριγώνου Αθήνα – Λευκωσία – Άγκυρα, αλλά πέραν από το γεγονός ότι κρίνεται δυσοίωνος λόγω της διαφορετικότητας των λαών και του αίματος που έχει χυθεί, δεν είναι και σίγουρο ότι Αθήνα και Άγκυρα αποσκοπούν στο να χάσουν τον άσσο στο μανίκι τους που κάποιες φορές λέγεται Κυπριακό ζήτημα.

Κεφάλαιο 1 Το Ιστορικό Υπόβαθρο του Κυπριακού Ζητήματος

Η Κύπρος υπήρξε ιστορικά μια πολύτιμη γεωπολιτική περιοχή, λόγω της θέσης της στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, σε κοντινή απόσταση από την Τουρκία, τη Μέση Ανατολή και τα ενεργειακά περάσματα. Από το τέλος της Οθωμανικής κατοχής το 1878 και τη μεταφορά της διοίκησης στη Μεγάλη Βρετανία, οι εξελίξεις απέκτησαν έντονο εθνικό, στρατηγικό και πολιτικό χαρακτήρα. Σταδιακά, οι Ελληνοκύπριοι, που αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού (περίπου 80%), επιδίωκαν την ένωση με την Ελλάδα, ενώ οι Τουρκοκύπριοι, μειοψηφία γύρω στο 18%, ήταν αντίθετοι σε αυτό το ενδεχόμενο. Η Βρετανία, ως αποικιοκρατική δύναμη, επιχείρησε να διασφαλίσει τα συμφέροντά της, άλλοτε στηρίζοντας την Ελληνική πλευρά και άλλοτε καλλιεργώντας τον Τουρκικό παράγοντα ως αντίβαρο.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η επιθυμία των Ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα διογκώθηκε, όπως και η πίεση προς τους Βρετανούς αποικιοκράτες. Το δημοψήφισμα του 1950 έδειξε πως άνω του 95% των Ελληνοκυπρίων επιθυμούσαν ένωση. Η Τουρκική πλευρά, αν και αρχικά δεν είχε έντονο ενδιαφέρον για το νησί, σταδιακά αναθέρμανε τις βλέψεις της, με ενθάρρυνση και υποκίνηση από την Βρετανία, προκειμένου να αναχαιτίσει τις Ελληνικές επιδιώξεις. Έτσι, η Τουρκία από αμέτοχη μετατράπηκε σε βασικό παίκτη. Το κίνημα της ΕΟΚΑ (1955) έθεσε τη Βρετανική κυριαρχία υπό αμφισβήτηση με ένοπλο αγώνα, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄ πρωτοστάτησε στην προσπάθεια διεθνοποίησης του ζητήματος μέσω του ΟΗΕ.

Η διεθνοποίηση του Κυπριακού, ωστόσο, δεν απέδωσε άμεσα. Η Ελλάδα προσπάθησε να βοηθήσει, αλλά η επιθυμία της να μη συγκρουστεί σφοδρά με τη Βρετανία και να παραμείνει προσανατολισμένη στη Δύση περιέπλεκε την κατάσταση. Την ίδια στιγμή, η βρετανική πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» έθετε την Τουρκία ως εταίρο στις διαπραγματεύσεις, ενισχύοντας τον ρόλο της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ως πολιτικού παράγοντα που μπορούσε να αναχαιτίσει τις Ελληνικές επιδιώξεις.

Το 1959 – 1960, μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγάλης Βρετανίας και των δύο κοινοτήτων, προέκυψε η Κυπριακή Δημοκρατία, μια ανεξάρτητη κρατική οντότητα που οικοδομήθηκε πάνω στη δικοινοτική αρχή. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου (1960), θεσμοθέτησαν ένα σύνταγμα με ιδιαίτερες πρόνοιες για την Τουρκοκυπριακή μειονότητα (δικαίωμα βέτο, αναλογίες σε κυβερνητικά σώματα και δυνάμεις ασφαλείας), καθώς και τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Ελλάδα, Τουρκία, Μ. Βρετανία) που ανέλαβαν τον ρόλο «εγγυητών» της συνταγματικής τάξης και της ανεξαρτησίας του νέου κράτους. Ωστόσο, οι πρόνοιες αυτές δεν αντανάκλασαν μια βιώσιμη και λειτουργική πολιτειακή δομή. Οι δύο κοινότητες είχαν αντικρουόμενα συμφέροντα. Οι Ελληνοκύπριοι επιθυμούσαν μακροπρόθεσμα την ένωση ή την ουσιαστική κυριαρχία, ενώ οι Τουρκοκύπριοι ήθελαν να διατηρήσουν τα εγγυημένα δικαιώματά τους ως ισότιμοι εταίροι. Ο πρόεδρος Μακάριος, αμφισβητώντας εν μέρει τις συμφωνίες, επιχείρησε σύντομα να τροποποιήσει το σύνταγμα προς όφελος της πλειοψηφίας, γεγονός που πυροδότησε εντάσεις.

Οι επιδιώξεις του Μακαρίου για μείωση των τουρκικών δικαιωμάτων οδήγησαν σε αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ των κοινοτήτων (1963-64), προκαλώντας την πρώτη σοβαρή κρίση. Οι Τουρκοκύπριοι αποχώρησαν από την κυβέρνηση, αναδιπλώθηκαν σε θύλακες και αναζήτησαν υποστήριξη από την Τουρκία. Η Άγκυρα έφτασε κοντά στην εισβολή το 1964, αλλά αποτράπηκε έπειτα από Αμερικανική παρέμβαση. Η σύγκρουση «κλείδωσε» την εθνοτική διαίρεση στη νήσο, ενώ ο ΟΗΕ εγκατέστησε την ειρηνευτική δύναμη UNFICYP με σκοπό την επιβολή της ειρήνης. Η Κυπριακή Δημοκρατία – με τους Τουρκοκύπριους εκτός κυβέρνησης έπειτα από την εθελούσια έξοδο τους – παρέμεινε διεθνώς ένα αναγνωρισμένο κράτος, αλλά με τεράστια εσωτερικά προβλήματα.

Τα επόμενα χρόνια, έγιναν προσπάθειες «δυτικής διευθέτησης» του προβλήματος με προτάσεις για ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ ή επιστροφή περιοχών, αλλά όλες αποδείχθηκαν άκαρπες λόγω αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων. Το κλίμα επιδεινώθηκε από την ανάμειξη της Ελληνικής Χούντας στα Κυπριακά δρώμενα, την έλλειψη συνεννόησης με τον Μακάριο και την αποσταθεροποίηση που προκάλεσαν παραστρατιωτικές οργανώσεις, όπως η ΕΟΚΑ Β'. Η κατάσταση κορυφώθηκε με το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 1974 κατά του Μακαρίου, το οποίο οργάνωσε η Χούντα των Αθηνών με στόχο την ένωσή της Κύπρου με την Ελλάδα. Η Τουρκία βρήκε το πρόσχημα για να επέμβει στρατιωτικά (20 Ιουλίου 1974), επικαλούμενη τα δικαιώματα εγγύησης. Παρά την περιορισμένη μεν, υπαρκτή όμως δυνατότητα της Εθνικής Φρουράς και της ΕΛΔΥΚ να φράξουν την αποβατική ενέργεια, η έλλειψη σχεδίου, οι διοικητικές αδυναμίες και η αποδιοργάνωση λόγω του πραξικοπήματος οδήγησαν στην εγκατάσταση Τουρκικού προγεφυρώματος. Η πρώτη φάση («Αττίλας Ι») ολοκληρώθηκε με εκεχειρία, αλλά ακολούθησε δεύτερη επιχείρηση («Αττίλας ΙΙ») τον Αύγουστο, η οποία επέκτεινε την Τουρκική κατοχή σε περίπου 36% του κυπριακού εδάφους.

Η κατοχή προκάλεσε τεράστιο προσφυγικό πρόβλημα (περίπου 160.000 Ελληνοκύπριοι εκδιώχθηκαν), οικονομική καταστροφή και στρατηγική ομηρία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Πλέον, η νήσος ήταν διχοτομημένη σε ένα «νότιο» Ελληνοκυπριακό και ένα «βόρειο» τουρκοκυπριακό τμήμα, με την πράσινη γραμμή και την UNFICYP να λειτουργούν ως ζώνη διαχωρισμού. Η Τουρκία πέτυχε τη στρατηγική της στόχευση: απέκτησε έρεισμα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο και μετέβαλε τις ισορροπίες ισχύος στην περιοχή. Οι προσπάθειες επίλυσης μετά το 1974 εντάχθηκαν σε ένα κλίμα αυξημένης δυσκολίας, με την Τουρκία να διατηρεί χιλιάδες στρατεύματα στη βόρεια Κύπρο.

Παρά τις συνεχείς διπλωματικές προσπάθειες, η Τουρκία και η Τουρκοκυπριακή ηγεσία διασφάλισαν τον de facto έλεγχο στο βόρειο τμήμα του νησιού. Το 1983, ανακηρύχθηκε μονομερώς η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» (ΤΔΒΚ), αναγνωρισμένη μόνο από την Τουρκία. Η διεθνής κοινότητα αποδοκίμασε τη μονομερή αυτή πράξη και δεν ακολούθησαν άλλες αναγνωρίσεις, παρ' όλα αυτά η διχοτόμηση παγιώθηκε. Οι ΗΠΑ προσφέρθηκαν να βρουν λύσεις – π.χ. διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία – αλλά η σοβιετική επιρροή μέσω του ΑΚΕΛ και ο ανταγωνισμός των υπερδυνάμεων πάγωσαν το ζήτημα, καθιστώντας το ένα χρόνιο πρόβλημα αδύνατο να επιλυθεί εύκολα μέσω του ΟΗΕ. Η «ΤΔΒΚ» συνέχισε να υπάρχει ως μια πολιτική οντότητα αποκομμένη από διεθνή αναγνώριση, επιβιώνοντας χάρη στην υποστήριξη της Άγκυρας. Η μη αναγνώριση και τα εμπόδια δημιούργησαν οικονομικές δυσκολίες, όμως

ενίσχυσαν την εξάρτηση από την Τουρκία. Ταυτόχρονα, η πολιτική της ελληνοκυπριακής πλευράς, συχνά επηρεασμένη από τις διεθνείς ισορροπίες, δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί ευκαιρίες επίλυσης (όπως ένα αμερικανοκαναδικό σχέδιο του 1978).

Στις αρχές του 21ου αιώνα, επί Γενικού Γραμματέα ΟΗΕ Κόφι Ανάν, παρουσιάστηκε το ομώνυμο σχέδιο για μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία που θα προέβλεπε σημαντικές επιστροφές εδαφών στους Ελληνοκύπριους, επανεγκατάσταση προσφύγων και διαμοιρασμό εξουσίας. Το σχέδιο Ανάν πέρασε από δημοψηφίσματα το 2004 όπου αν και οι Τουρκοκύπριοι το αποδέχθηκαν αρχικά έπειτα το καταψήφισαν, όπως και οι Ελληνοκύπριοι το απέρριψαν σε μεγάλο βαθμό (76% «όχι») θεωρώντας το ανεπαρκές ως προς την ασφάλεια, την επιστροφή περιουσιών και την αποχώρηση των Τουρκικών στρατευμάτων. Τελικά η εφαρμογή του σχεδίου δεν έγινε πραγματικότητα.

Μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν, η Κυπριακή Δημοκρατία εντάχθηκε στην ΕΕ το 2004. Η εξέλιξη αυτή αύξησε τη διαπραγματευτική ισχύ των Ελληνοκυπρίων στο διεθνές επίπεδο, αλλά δεν οδήγησε σε λύση. Προσπάθειες συνομιλιών ανάμεσα σε Ελληνοκυπρίους ηγέτες όπως τον Τάσο Παπαδόπουλο, τον Δημήτρη Χριστόφια και Τουρκοκύπριους ηγέτες όπως τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ δεν ευοδώθηκαν.

Ακόμη μία σημαντική διάσταση που επιδεινώνει το πρόβλημα είναι η ανακάλυψη ενεργειακών πόρων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας μετά το 2011. Η Λευκωσία προχώρησε σε έρευνες και σχέδια εκμετάλλευσης ενεργειακών αποθεμάτων, γεγονός που πυροδότησε νέες τουρκικές απειλές και ενέτεινε την αβεβαιότητα. Η Τουρκία επιμένει ότι οι ενεργειακοί πόροι θα πρέπει να κατανεμηθούν ισότιμα, θεωρώντας την «ΤΔΒΚ» ως κυρίαρχη οντότητα, ενώ η διεθνώς αναγνωρισμένη Κυπριακή Δημοκρατία υπογραμμίζει ότι οι πόροι προορίζονται για ολόκληρο τον πληθυσμό, εφόσον υπάρξει λύση.

Κεφάλαιο 1.1 Η Δεκαετία του 1950

Η Οθωμανική κατοχή της Κύπρου ξεκινά από το 1571 όταν αυτή κατακτήθηκε από τους Βενετούς και τερματίζεται το 1878 όταν η Οθωμανική αυτοκρατορία υπογράφει τη Συνθήκη της Κύπρου και παραχωρεί τη διοίκηση της στην Μεγάλη Βρετανία. Το γεγονός αυτό αποδείχθηκε από μία άποψη σωτήριο διότι εάν παρέμενε ο Οθωμανικός ζυγός, θα εφαρμοζόταν και το εθνικιστικό μένος των Τούρκων όπως αυτό εφαρμόστηκε στους Αρμένιους και σε λοιπούς χριστιανικούς πληθυσμούς σύμφωνα με το νεοτουρκικό δόγμα. Από μία άλλη άποψη το 80% του πληθυσμού της Κύπρου, όντας Ελληνοκύπριοι αποζητούσαν την πολυπόθητη εθνική τους αυτοδιάθεση. Το ενδιαφέρον της Τουρκίας δεν ήταν πάντοτε το ίδιο με σήμερα αλλά εξελισσόταν σταδιακά και σε αναλογία με τις ελληνικές διεκδικήσεις. Το 1915, η Βρετανία πρότεινε στην Ελλάδα της κυβερνήσεως Αλέξανδρου Ζαΐμη τη συμμετοχή στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλευρό των συμμάχων, με αντάλλαγμα την ένωση της Κύπρου με τον εθνικό κορμό. Η πρόταση απορρίφθηκε στο βωμό της ουδετερότητας, το αξιοσημείωτο όμως είναι ότι η Τουρκία δεν αντέδρασε καθόλου.¹ Ούτε στις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης της Λωζάνης, το 1923, η Τουρκία επέδειξε αναθεωρητική πολιτική διεκδικώντας την Κύπρο, υπό την καθοδήγηση πάντα του εθνάρχη της, Κεμάλ Ατατούρκ. Το ενδιαφέρον των Τούρκων για την Κύπρο εξελίχθηκε σταδιακά, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και υπό την ενθάρρυνση των Βρετανών, οι οποίοι αναζητούσαν ένα αντίβαρο εξ ονόματος τους, στις Ελληνικές επιδιώξεις. Το φλέγον ζήτημα της γεωπολιτικής αξίας της Κύπρου όμως, στην Ελληνοτουρκική σκακιέρα, είναι ότι βρίσκεται στο μαλακό υπογάστριο της Τουρκίας και διαδραματίζει διττό ρόλο, αυτόν του βατήρα αλλά και του εμποδίου. Βατήρα για οποιαδήποτε εν δυνάμει ελληνική επιθετική διεκδίκηση κατά της Τουρκίας, με τα ανάλογα οφέλη σε βεληνεκές όπλων και εμβέλεια ελιγμού και εμπόδιο στις Τουρκικές διεκδικήσεις πάσης φύσεως προς την Ανατολική Μεσόγειο.

Ο Ελληνοκυπριακός λαός από το 1950 είχε δηλώσει την επιθυμία του στο περιβόητο δημοψήφισμα που είχε πραγματοποιηθεί τον Ιανουάριο εκείνης της χρονιάς και το οποίο έδειξε ότι το 95,71% επιθυμούσε την ένωση με την Ελλάδα. Υπήρχε όμως και ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός, ο οποίος αποτελούσε το 18% του συνολικού πληθυσμού της Κύπρου κι ο οποίος σαφώς και δε συμεριζόταν καμία επιθυμία ένωσης με την Ελλάδα² έχοντας δηλώσει την αντίθεση του με τα θέλω των Ελληνοκυπρίων με ένα μαζικό συλλαλητήριο από τα τέλη του 1949, γεγονός όμως που δεν ελήφθη καθόλου υπόψη από την Ελληνοκυπριακή πλευρά διότι θεωρούσε τους Τουρκοκύπριους ως τη συντριπτική μειοψηφία εν τη νήσο και όχι μία κάποια άξια λόγου οντότητα.

Η περιφρόνηση των Τουρκοκυπρίων φαίνεται πως από τη δεκαετία του 50 έδειχνε να είναι το μόνιμο σφάλμα της ελληνοκυπριακής πολιτικής αλλά και η αιτία περεταίρω

---

¹Κτωρής, Σ., (2016). Ενωτικό δημοψήφισμα 1950 - Η τουρκοκυπριακή παράμετρος, άρθρο στην εφημερίδα CyprusNews.eu την 15 Ιανουαρίου 2016

²Κλάνης, Α., (2025). Πλαστήρας – Παπάγος: Το Κυπριακό, απόσπασμα διαθέσιμο στο <https://vithoskopio.wordpress.com>

περιπλοκής των δεδομένων. Οι Τουρκοκύπριοι, στον αντίποδα της μετάδοσης της είδησης περί ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα από την Ελληνική κοινότητα προς τα δυτικά και ανατολικά ακροατήρια, θέλησε να λάβει σφοδρά μέτρα· διότι μπορεί οι Τουρκοκύπριοι να αποτελούσαν το 18% του πληθυσμού αλλά δεν έπαυαν να είχαν το στήριγμα της μητέρας Τουρκίας. Συνεπώς, οι Τουρκοκύπριοι επιδίωξαν ανοιχτά και επίσημα τη δυναμική εμπλοκή της Τουρκίας, καθώς επίσης προσπάθησαν να αναδείξουν την ιδέα της ένωσης ως αποσταθεροποιητική προσπάθεια η οποία συνδεόταν με τον κομμουνισμό, κάνοντας επίκληση στον αντικομμουνιστικό κίνημα εκείνης της ψυχροπολεμικής εποχής. Παρά τις παραπάνω προσπάθειες ανάσχεσης της ενωσιακής προσπάθειας της ελληνοκυπριακής κοινότητας από την αντίστοιχη τουρκική, η δεκαετία του 1950 έβρισκε την ηπειρωτική Τουρκία σε μία κατεύθυνση ένταξης στους δυτικούς θεσμούς, ακολουθώντας τη ΝΑΤΟική πορεία με κύριο μέλημα την ανάσχεση της Σοβιετικής απειλής, η οποία για την ίδια μπορούσε να θεωρηθεί προ των πυλών λόγω γεωγραφικής εγγύτητας στην ΕΣΣΔ. Ως εκ τούτου το Κυπριακό δεν ήταν φλέγον ζήτημα για την Τουρκική εξωτερική πολιτική χωρίς όμως να αφήνει περιθώρια αποδοχής της ένωσης της νήσου με την Ελλάδα.

Ένα πρόσωπο που θα μείνει πάντα χαραγμένο στην ιστορία της Κύπρου ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Γ', ο οποίος εξελέγη πρόεδρος της ελληνοκυπριακής κοινότητας τον Σεπτέμβριο του 1950. Το ιδιαίτερο με τον Μακάριο, ο οποίος τασσόταν διακαώς υπέρ της ένωσης, ήταν ότι από νωρίς επεδίωκε τη διεθνοποίηση του ζητήματος. Βέβαια το εσωτερικό καθεστώς της Κύπρου πάντοτε είχε πατριό, εν προκειμένω την Μ. Βρετανία εκείνη την εποχή ως αποικιοκράτη αλλά και τις μόνιμα ενδιαφερόμενες δυνάμεις, Ελλάδα και Τουρκία. Η διεθνοποίηση που επιθυμούσε ο Μακάριος ενέπλεκε τον ΟΗΕ, κάτι που δεν υποστηρίχτηκε πλήρως από την τότε Ελληνική κυβέρνηση του Παπάγου ο οποίος δεν επιθυμούσε τη σύγκρουση με τα Βρετανικά συμφέροντα, εκείνη την ευαίσθητη εποχή που η Ελλάδα, υπό τη Δυτική βοήθεια, προσπαθούσε να ανακάμψει και είχε ήδη ταχθεί στο δυτικό στρατόπεδο.³ Οι Βρετανοί επίσης απλώς απαξιούσαν να ασχοληθούν σοβαρά με τον Μακάριο και τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος περί ένωσης με την Ελλάδα, με προσβλητικό και αναξιοπρεπή τρόπο στις διάφορες συνομιλίες, συμπεριλαμβανομένων κι αυτών με τον Έλληνα Πρωθυπουργό. Η διεθνοποίηση του ζητήματος με την προσφυγή στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ για την επίλυση του ζητήματος της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, τελικώς έγινε πραγματικότητα στις 20 Αυγούστου 1954, όταν ο Παπάγος παρά τις πιέσεις Βρετανών και των ΗΠΑ αποφάσισε να υποστηρίξει τον Μακάριο και τη θέληση του Ελληνοκυπριακού λαού. Αυτό που ακολούθησε όμως, ήταν διπλωματική ήττα, κυρίως για την Ελλάδα, διότι η περίοδος που παρουσιάστηκε το πρόβλημα στη διεθνή διπλωματία ήταν άκρως ευαίσθητοποιημένη με την επιτυχία του νεοσύστατου ΝΑΤΟ και την συσπείρωση προς την Σοβιετική απειλή. Συνεπώς η διμερείς διαφορές στην νοτιοανατολική πλευρά της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας δεν έλειπαν από κανέναν και δεν ήταν επιθυμητές. Ο Παπάγος επικρίθηκε σφοδρά για τον μη έλεγχο των επιθυμιών του Μακαρίου και οι σχέσεις Ελλάδας – Μ. Βρετανίας έφτασαν στο ναδίρ με τους Βρετανούς να εμπλέκουν τους Τούρκους ως αντισταθμιστικό παράγοντα κατά της Ελληνικής ενωσιακής πολιτικής. Συνεπώς η ήπια

---

³Χατζηβασιλείου, Ε. (2005). Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950, σ. 267-271

πολιτική των Τούρκων ξεκίνησε να μεταβάλλεται υπό τα σκήπτρα και την ανοχή των Βρετανών που ήλεγχαν την Κύπρο.

Τον Απρίλιο του 1955 ο Μακάριος εξουσιοδοτεί την Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) να ξεκινήσει ένοπλο αγώνα κατά των Βρετανικών αποικιοκρατικών δομών.⁴ Η απάντηση των Βρετανών κατά την πάγια τακτική τους, ήταν να συγκροτηθεί μία τουρκοκυπριακή επικουρική αστυνομική αρχή προς υποβοήθησή τους, με τις κινήσεις τους να μην περιορίζονται μόνον εκεί. Ενέταξαν την Τουρκία ως άμεσο εταίρο τους στην επίλυση της ταραχοποιούς δράσης της ΕΟΚΑ αλλά και της ένοπλης έκφρασης του Μακαρίου για αποαποικιοποίηση. Η αυτοδιάθεση της Κύπρου θα σήμαινε και την ένωση της με την Ελλάδα, συνεπώς οι Βρετανοί υπονόμειναν αυτή την ενέργεια με το να τρέφουν τον Τουρκικό εθνικισμό στο εσωτερικό της νήσου. Έτσι οι Βρετανοί αποσκοπούσαν στην μετατροπή του ζητήματος σε Ελληνοτουρκική διένεξη παρά το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έτρεφε ιδιαίτερα ενδιαφέροντα για την γεωπολιτική της Κύπρου εκείνη την εποχή, όπως είχε υπογραφεί στη Συνθήκη της Λοζάνης. Ως εκ τούτου ήταν προδήλως εμφανές ότι η Μ. Βρετανία ήθελε την Τουρκία να πράξει αντί αυτής την επίλυση του προβλήματος, μη διστάζοντας να τη φέρει εναντίον του άλλου παράγοντα – εταίρου που ήταν η Ελλάδα, απειλώντας έτσι την εν δυνάμει ειρήνη – ισορροπία στην νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Οι κινήσεις αυτές του Μακαρίου και της εν συνόλω Ελληνοκυπριακής κοινότητας είχαν ένα διπλό αρνητικό αποτέλεσμα. Η διακαώς διεθνοποίηση του προβλήματος και ο βίαιος και ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ στο εσωτερικό κατά των κρατικών δομών οδήγησαν τη Μ. Βρετανία να εφαρμόσει την τακτική του διαίρει και βασίλευε, δηλαδή να απεμπολήσει το πρόβλημα από πάνω της και να το μεταφέρει μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η «a priori» εισαγωγή της Τουρκίας στις διαπραγματεύσεις ως ισότιμο μέλος και συνεπώς η απόκτηση σημαίνοντος λόγου αναφορικά με το Κυπριακό ζήτημα καθώς και η συγκέντρωση της προσοχής των ΗΠΑ, οι οποίες ασκούσαν πιέσεις στην Αθήνα ήταν οι δύο αρνητικές συνέπειες στην Ελληνική και ελληνοκυπριακή διπλωματία.

Η πρώτη επίσημη συζήτηση σε τριμερές επίπεδο έγινε τον Αύγουστο του 1955 στο Λονδίνο όπου Ελλάδα, Τουρκία και Μ. Βρετανία κατόπιν πρωτοβουλίας του Υπουργού Εξωτερικών της τελευταίας Harold Macmillan κάθισαν στο τραπέζι με σκοπό το μέλλον της Κύπρου. Η Ελληνική θέση ήταν η εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης σε κάποιο χρόνο μελλοντικά με πρότερη συναίνεση της Μ. Βρετανίας και η Τουρκική θέση ήταν αν και εφόσον η αποικιοκρατία λάβει τέλος, δίνοντας έμφαση στην τήρηση πρωτοβουλίας υπέρ της Μ. Βρετανίας, τότε η Κύπρος θα πρέπει να επιστραφεί στην Τουρκία.⁵ Εδώ είναι και η πρώτη φορά που δια στόματος Τούρκου κυβερνητικού αξιωματούχου η Τουρκία εκφράζει αυστηρά το κάθετο ενδιαφέρον της για την Κύπρο. Η τριμερής διάσκεψη του Λονδίνου δεν ολοκληρώθηκε ποτέ διότι κατά τη διάρκεια της η ΕΟΚΑ εκτέλεσε σωρεία ενόπλων επιθέσεων κατά Βρετανικών εγκαταστάσεων με τη Βρετανία να αποχωρεί άμεσα από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων, δίνοντας τέλος σε αυτές αλλά και στην ύπαρξη του Μακαρίου στην Κύπρο, αφού τον εξόρισε στις Σεϋχέλλες τον Μάρτιο του 1956.⁶

---

⁴Σακκάς, Ι., (2015). Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004 Εξωτερική Πολιτική και Περιφερειακές Διενέξεις, σ. 53.

⁵Hale, W., (2000). Turkish Foreign Policy 1774-2000. σ. 130-131

⁶Γεωργής, Γ., (2004). Η χαμένη ευκαιρία του 1956. Εφημερίδα «Τα ΝΕΑ», 23 Απριλίου 2004

Το 1957 αποτέλεσε μία χρονιά ορόσημο για τη Μ. Βρετανία. Η κρίση στο Σουέζ, η λάθος εκτίμηση και διαχείριση της και η διαφωνία με τις ΗΠΑ όσον αφορά την πολεμική επέμβαση από πλευράς Βρετανίας αποδυνάμωσαν την τελευταία και την έκαναν να επικεντρωθεί στο πως θα μπορέσει να συνεχίσει στο νέο παγκόσμιο στερέωμα, διαδραματίζοντας έναν σημαίνοντα ρόλο στη Μέση Ανατολή, παρά τους λάθους χειρισμούς και τις ατυχείς για αυτήν εξελίξεις.⁷ Η Τουρκία διαφαινόταν ως ο μόνος αξιόπιστος σύμμαχος της Βρετανίας στην περιοχή και σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούσε να τον χάσει ή απογοητεύσει, συνεπώς οι εξωτερικές πολιτικές των δύο αυτών χωρών είχαν έρθει σε απόλυτη σύγκλιση όσον αφορά θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Επίσης η νέα Βρετανική κυβέρνηση του Macmillan, μετά από την κρίση του Σουέζ, μετέβαλλε το ενδιαφέρον της για την Κύπρο και δε θεωρούσε τόσο φλέγον το να τηρεί ως αποικία υπό τον ζυγό της έναν λαό ο οποίος απαιτούσε την αυτοδιάθεση του, ειδικά την εποχή εκείνη που το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης εξελισσόταν σε διεθνώς αποδεκτό, ειδικά στα κράτη της Αφρικής. Αυτό που είχε σημασία ήταν η διατήρηση κάποιων Βρετανικών στρατιωτικών βάσεων «στη νήσο βατήρα», όπως και ονόμαζαν την Κύπρο, για να μη μειωθεί η δυνατότητα στρατιωτικής επιρροής στο βεληνεκές που κατείχε η Μ. Βρετανία στη Μέση Ανατολή.⁸ Είναι εύκολο λοιπόν να αντιληφθεί κάποιος ότι η Βρετανία προετοιμαζόταν να αφήσει την Κύπρο στην τύχη των δύο κοινοτήτων της, ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή διατηρώντας όμως άριστη σχέση με την Άγκυρα κι έχοντας ως κύριο μέλημα την ικανοποίηση της, εξ ου και η δήλωση Macmillan το 1957 πως «οι Τούρκοι είναι ο πιο στιβαρός μας σύμμαχος σε αυτήν την περιοχή του κόσμου και καμία λύση του Κυπριακού που τους προσβάλλει δεν είναι αποδεκτή».⁹

Η δεκαετία του 1950 ήταν η βάση εγκατάστασης του Κυπριακού ως πρόβλημα σε ένα πολυσύνθετο πλαίσιο με δρώντες την Ελλάδα, την Τουρκία, τη Μ. Βρετανία και τις ΗΠΑ. Λίγο ή πολύ έγινε πρόβλημα και επηρέαζε με ιδιαίτερο τρόπο τα συμφέροντα του κάθε ένα από τους παραπάνω συμμετέχοντες σε ένα εθνικό, δικαιοδικό και γεωπολιτικό παιχνίδι με πολλές μεταβλητές. Οι Ελληνικοί χειρισμοί κυρίως από την πλευρά του Μακαρίου δεν ήταν και οι καλύτεροι, γεγονός που θα επαναληφθεί εν πολλής στο μέλλον με αρνητικά αποτελέσματα. Η Τουρκία αυτή τη δεκαετία αντιλήφθηκε, με την ηθική αυτουργία των Βρετανών, ότι η Κύπρος τελικά δεν είναι, η όχι και τόσο σημαντική νήσος, στη νότια πλευρά της όπως ήταν κατά τη Συνθήκη της Λοζάνης, αλλά ένα ιδιαίτερο πεδίο αντιπαράθεσης με την Ελλάδα και απόδειξη περί του ποιος είναι ο πιο δυνατός δρώντας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολική Μεσογείου ανάμεσα τους.

---

⁷Χατζηβασιλείου, Ε., (2005). Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950, σ.297-298.

⁸Σακκάς Ι., (2015). Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004 Εξωτερική Πολιτική και Περιφερειακές Διενέξεις, σ. 58

⁹Χατζηβασιλείου, Ε., (2005). σ. 299.

Κεφάλαιο 1.2

Η Ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960) και οι Συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου

Η συμφωνία Ζυρίχης – Λονδίνου ήταν ο προάγγελος της Κυπριακής ανεξαρτησίας. Το έτος 1959 είναι και ημερομηνία – ορόσημο διότι οι 5 εταίροι για το Κυπριακό έδαφος, δηλαδή Ελλάδα, Τουρκία, Μ. Βρετανία και οι 2 κοινότητες ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή ξεκίνησαν τις διαπραγματεύσεις στις 5 Φεβρουαρίου 1959 στη Ζυρίχη για το μέλλον της νήσου.¹⁰ Οι διαπραγματεύσεις είχαν παράδοξο τρόπο διεξαγωγής εξ αρχής, με τους Κύπριους πολιτικούς να απουσιάζουν από τη διάσκεψη και τη Βρετανική πλευρά να τηρεί συντηρητική στάση αποδοχής της συνθήκης μόνο εάν προκύψει μία εν δυνάμει ελληνοτουρκική συμφωνία. Στο Λονδίνο στις 19 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους, ολοκληρώθηκε ο κύκλος εργασιών παραχωρώντας έτσι στην Κύπρο την ανεξαρτητοποίηση της από τον Βρετανικό έλεγχο. Η συμφωνία ήταν πολυμελής ως προς το κείμενο της, το οποίο χωριζόταν σε 4 ρυθμιστικά σκέλη. Το πρώτο σκέλος, όριζε τη συμφωνία μεταξύ των πρωθυπουργών Ελλάδος και Τουρκίας και αφορούσε την ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ και την ανατροπή του ΑΚΕΛ, το κομμουνιστικό κόμμα που σήμερα αποτελεί και την αξιωματική αντιπολίτευση, το οποίο είχε εκλεγεί νόμιμα.

Το δεύτερο σκέλος της συμφωνίας αφορούσε την εγγύηση της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου με την Ελλάδα και την Τουρκία ως εγγυήτριες δυνάμεις. Αυτό ήταν και το ασθενές κομμάτι της συμφωνίας που δημιουργήσε προστριβές και δεδομένα μη εφαρμόσιμα όπως και απεδείχθη. Η Τουρκία έδειχνε ενδιαφέρον για την προστασία της Τουρκικής κοινότητας εν τη νήσο και απαιτούσε τη δημιουργία μιας αυτόνομης στρατιωτικής βάσεως. Η Αθήνα συναίνεσε στη δημιουργία μιας βάσης με κοινό σκοπό με αναλογία 950 Ελλήνων στρατιωτών και 650 Τούρκων.

Το τρίτο σκέλος προέβλεπε την συνθήκη εγγυήσεως ανάμεσα στις Ελλάδα, την Τουρκία και τη Μ. Βρετανία, τις 3 εγγυήτριες δυνάμεις και την Κύπρο. Η εγγύηση αφορούσε την ακεραιότητα και την προστασία του νεοσύστατου Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς και την δέσμευση της Δημοκρατίας αυτής να μην επιχειρήσει διχοτόμηση ή ένωση με άλλη χώρα μονομερώς.¹¹

Το τέταρτο και τελευταίο σκέλος αφορούσε τη βασική διάρθρωση του Συντάγματος για το νεοσύστατο Κράτος. Βασικά στοιχεία ήταν ότι υιοθετήθηκε το προεδρικό σύστημα με Ελληνοκύπριο Πρόεδρο και Τουρκοκύπριο Αντιπρόεδρο. Οι υπουργοί της κυβερνήσεως κατά αναλογία θα ήταν 7 από την Ελληνική κοινότητα και 3 από την Τουρκική, όπως επίσης και η Βουλή τηρούσε την αναλογία 7:3 και θα εφάρμοζε την απλή πλειοψηφία για την λήψη αποφάσεων. Το στρατιωτικό σκέλος οριζόταν σε 60% Ελληνοκύπριοι και 40% Τουρκοκύπριοι. Τέλος η βασική διάρθρωση της Συνθήκης Ζυρίχης – Λονδίνου προέβλεπε το δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου σε θέματα άμυνας, ασφάλειας, εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, ρύθμιση καθόλου αρεστή για τον Μακάριο μετέπειτα. Γεγονός όμως, ήταν ότι εξ αρχής το Σύνταγμα δεν προέβλεπε την αναλογία των διατάξεων υπέρ των Τουρκοκυπρίων που τους αναλογούσαν λαμβάνοντας

¹⁰ Γιάγκου .Α, (2015). Οι Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου, άρθρο εφημερίδας Καθημερινής 15.3.2015, σελ. 1.

¹¹ Οπ.π., σ. 2 – 3

υπόψη τον πληθυσμό τους. Αυτό βέβαια δεν εμπόδισε τον Μακάριο να είναι ο πρώτος ο οποίος θα είχε ενστάσεις, κυρίως αναφορικά με τις Συμφωνίες Συμμαχίας και Εγγυήσεως. Ο Μακάριος από νωρίς προέβλεπε την τοποθέτηση της Τουρκοκυπριακής κοινότητας σε μία θέση μειονότητας και τίποτα παραπάνω, το οποίο όπως θα δούμε και στη συνέχεια, δεν έκρυβε ούτε στις δημόσιες τοποθετήσεις του αλλά ούτε και μέσω της αδιάλλακτης πολιτικής του.

Τη συμφωνία ακολούθησαν παράδοξα γεγονότα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Τα κόμματα της Ελληνικής Βουλής, παρά τις προτροπές του Κωνσταντίνου Καραμανλή, δεν επικύρωναν τη συμφωνία μέχρι την απόρριψη της πρότασης δυσπιστίας που υπεβλήθη κατά της κυβερνήσεως. Στην Κύπρο, φυσικό και επόμενο ήταν ότι μετά τις πρώτες εκλογές, Πρόεδρος εξελέγη ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και Αντιπρόεδρος ο Φαζίλ Κιουτσούκ ως ο μόνος υποψήφιος. Η φύση του νεοσύστατου αυτού κράτους φάνηκε από νωρίς ότι είχε ξεκάθαρο δικοινοτικό χαρακτήρα, με τη χρήση των 2 γλωσσών ελεύθερα εντός των κοινοτήτων, την άσκηση των 2 θρησκευμάτων και τη χρήση των 2 σημαιών κατά το δοκούν. Αυτό το δικοινοτικό σύστημα, το οποίο εν τέλει απέτυχε, ήταν και το μόνο το οποίο μπορούσε να εφαρμοστεί στο πλαίσιο μιας μορφής συναινετικής δημοκρατίας¹² και ενός συμβιβασμού. Το πολιτειακό πρόβλημα που παρουσιάστηκε οφειλόταν στο γεγονός ότι οι δύο κοινότητες με τις τόσες διαφορές μεταξύ τους κλήθηκαν να σχηματίσουν κυβέρνηση χωρίς να έχει προβλεφθεί ένας μηχανισμός επίλυσης τυχουσών διαφορών ανάμεσα τους. Εφαρμόστηκε στην ουσία μία δυαδική αρχή, αυτή των κοινοτήτων με ένα αναλογικό σύστημα θεσμών και αρχών και όχι ένα ενιαίο πολιτειακό κράτος κατά το οποίο ισχύει ξεκάθαρο προεδρικό πολίτευμα.¹³ Τα προβλήματα δεν άργησαν να φανούν στην πράξη όταν απλά οι κυβερνώντες κι από τις δύο κοινότητες διαφωνούσαν περισσότερο από ότι συμφωνούσαν. Η λειτουργικότητα του Συντάγματος ήταν ξεκάθαρα αμφιβόλου ποιότητας και εκτός των λογικών ορίων για την εύρυθμη διαχείριση του κρατικού μηχανισμού. Η μέγιστη διαφωνία όμως προήλθε από τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής όταν ο Μακάριος θέλησε να επιβάλει την πολιτική του η οποία προέβλεπε την ένταξη στο Κίνημα των Αδεσμεύτων ενώ ο Αντιπρόεδρος Κιουτσούκ τασσόταν υπέρ του NATO και ευθυγραμμιζόταν με την Άγκυρα. Άξιο λόγου είναι ότι σε αυτό το σημείο ο Μακάριος διαφωνούσε και με την εξωτερική πολιτική της Αθήνας.

Η συμφωνία Ζυρίχης – Λονδίνου ίδρυσε την ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία το 1960, οδηγώντας σε έναν ανεπιθύμητο συμβιβασμό που απέκλειε και την ένωση αλλά και τη διχοτόμηση. Το νεοσύστατο αυτό κράτος είχε ανάγκη από συνταγματικό εξορθολογισμό και αναθεώρηση προκειμένου να μπορέσει να λειτουργήσει, κάτι που ο πρόεδρος Μακάριος προσπάθησε από νωρίς να κάνει, χωρίς όμως την κατάλληλη προετοιμασία και ανάλογη επιτυχία. Το 1963 υπέβαλε το μνημόνιο των «13 θέσεων», που προέβλεπε την άποψη του για την αναθεώρηση του Συντάγματος, στην Τουρκοκυπριακή πλευρά και στις εγγυήτριες Δυνάμεις, το οποίο απορρίφθηκε από τους πρώτους και δεν έλαβε την υποστήριξη που αναμενόταν από τους λοιπούς. Βασικές προτάσεις του Μακαρίου ήταν η κατάργηση του δικαιώματος βέτο του Τούρκου Αντιπροέδρου, η αλλαγή στον τρόπο

---

¹²Λιάκουρας Π., (2007). Το Κυπριακό από την Ζυρίχη στην Λουκέρνη: Σε αναζήτηση Ομοσπονδιακής επίλυσης, σ.13

¹³G.D. Camp, (1980). Greek-Turkish Conflict over Cyprus, σ.48-49

εφαρμογής της δικαιοσύνης, αλλαγές στις αναλογίες των ενόπλων δυνάμεων και σωματών ασφαλείας διότι δεν αντιπροσώπευαν τις πραγματικές πληθυσμιακές αναλογίες, εκλογή του Προέδρου και Αντιπροέδρου από την ολομέλεια της Βουλής και η δημιουργία ενιαίων δήμων διότι μέχρι εκείνη τη στιγμή, έπειτα από 3 χρόνια λειτουργίας του Συντάγματος δεν είχε υπάρξει σύγκλιση απόψεων στα όρια των.

Οι Τουρκοκύπριοι εξ αρχής δεν εμπιστεύονταν τους Ελληνοκύπριους αναφορικά με την εφαρμογή του Συντάγματος. Ισχυρίζονταν ότι, κατόπιν καθοδήγησης από τον Μακάριο, οι Ελληνοκύπριοι δε σέβονταν καλή τη θέλησει τις διατάξεις του Συντάγματος και τοιουτοτρόπως δεν τις ακολουθούσαν με απώτερο στόχο να αποδείξουν ότι δεν είναι εφαρμόσιμο και να αναδείξουν μόνο τις παθογένειες. Κατηγορούσαν δηλαδή ότι οι Ελληνοκύπριοι έφεραν την αντίληψη ότι δεν δύναται να λειτουργήσει ένα Σύνταγμα από τη στιγμή που οι ίδιοι είναι η πλειοψηφία και οι Τουρκοκύπριοι η μειοψηφία, ενώ η πραγματικότητα γι' αυτούς αλλά και τις Συνθήκες Ζυρίχης – Λονδίνου ήταν ότι και οι δύο κοινότητες είναι ισότιμα μέλη¹⁴. Συνεπώς ο ισχυρισμός τους ήταν ότι οι Έλληνες ήταν αυτοί που υπονόμευαν το Σύνταγμα και οι Τούρκοι αυτοί που αναγκαστικά απαιτείτο να υποστηρίξουν τα δικαιώματα που αυτό τους παραχωρούσε. Οι διαφωνίες στον πολιτικό – κυβερνητικό τομέα επεκτάθηκαν και στο έδαφος με θερμά επεισόδια και διαμάχες οι οποίες έφτασαν να αναγκάσουν και τις Βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις στη νήσο να επέμβουν. Εν τέλει, σαφώς και οι προτάσεις – «13 θέσεις» του Μακαρίου δεν έγιναν αποδεκτές από τους Τούρκους και η ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας αποχώρησε από την κυβέρνηση, γεγονός που αυτομάτως πέταξε οποιαδήποτε ελπίδα ειρηνικής συνύπαρξης στον κάλαθο των αχρήστων.

Συνεπώς δεν μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι τοποθετήθηκαν οι βάσεις για μία ειρηνική συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, πόσο μάλλον ένα ευοίωνο μέλλον. Εν αντιθέσει οι σχέσεις του τριγώνου Ελλάδα – Κύπρου – Τουρκίας θα οδηγηθούν σε μία μη αναστρέψιμη πτώση.

---

¹⁴Παπαδημήτρης, Π. Η ρήξη με τους Τουρκοκύπριους. Στο: Π. Παπαπολυβίου (επιμ.), 1960-2010

Κεφάλαιο 1.3

Οι Συγκρούσεις του 1963 – 1964 και ο Δρόμος Προς την Εισβολή

Από το 1963, οπότε και υπεβλήθη η πρώτη πρόταση του Μακάριου για τα «13 σημεία» αναθεώρησης, η Τουρκία έφτασε ένα βήμα πριν την εισβολή. Το πολιτικό σχήμα της εποχής ήταν εύφλεκτο. Από τη μία πλευρά ο Μακάριος επιζητούσε διακαώς και με βεβιασμένες κινήσεις τη μείωση των υπερβολικών δικαιωμάτων που είχαν δοθεί στην τουρκική κοινότητα και με τη συνθήκη Ζυρίχης – Λονδίνου και αποσκοπούσε στον χαρακτηρισμό αυτής ως μειονότητας.¹⁵ Από την άλλη πλευρά η πολιτική σκηνή στην Ελλάδα έπνεε τα λούστια στον απόηχο της παραιτήσεως του Κωνσταντίνου Καραμανλή και η Τουρκική αντίδραση στην περιοριστική πολιτική του Μακάριου ήταν μετωπική σύγκρουση και προσπάθεια παράλυσης της Κυπριακής Βουλής των Αντιπροσώπων.¹⁶ Υπό αυτές τις διαφορές, δεν άργησε η κυβέρνηση Ισμετ Ινονού να αποπειραθεί εισβολή στρατευμάτων στην Κύπρο τον Ιούνιο του 1964, γεγονός το οποίο ήταν η αφορμή για την πρώτη Αμερικανική παρέμβαση με τον πρόεδρο Τζόνσον να προσπαθεί να αποτρέψει μία ανάφλεξη στο Νοτιοανατολικό όριο του ΝΑΤΟ, όταν η Σοβιετική απειλή ήταν στο απόγειο της. Η εισβολή ματαιώθηκε, ο διχασμός όμως μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου ήταν γεγονός και αποτέλεσμα ενόπλων συγκρούσεων με νεκρούς και τραυματίες. Οι Τούρκοι εκπρόσωποι στη Βουλή των Αντιπροσώπων κι όσοι κατείχαν κάποιο δημόσιο αξίωμα αποχώρησαν από τις θέσεις τους και όλος ο Τουρκικός πληθυσμός συγκεντρώθηκε σε θύλακες. Επίσης η Αμερικανική αυτή παρέμβαση για πρώτη φορά θα έπαιξε μεγάλο ρόλο για στην Τουρκική στρατηγική πυξίδα.¹⁷ Η κρίση 1963 – 1964 όρισε τον πολιτικό και γεωγραφικό διαχωρισμό των δύο λαών στη νήσο. Επίσης οδήγησε στο ψήφισμα 186 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ με συνεπαγόμενο αποτέλεσμα την συγκρότηση της UNFICYP, η οποία είναι ειρηνευτική στρατιωτική δύναμη. Το σημαντικό όμως είναι ότι επιβεβαιώθηκε διεθνώς η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως η νόμιμη και διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση στην Κύπρο, μία κυβέρνηση όμως από την οποία ηθελημένα αποχώρησαν και εξακολουθούν να απουσιάζουν οι Τουρκοκύπριοι αντιπρόσωποι.

Η Αμερικανική παρέμβαση που προκλήθηκε από την κρίση 1963 – 1964 οδήγησε στο περαιτέρω ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την Κύπρο και έτσι προέκυψε μια απρόσμενη πρόταση – πρωτοβουλία από πλευράς τους, η οποία προέβλεπε την ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ και κατά συνέπεια της ένωσης με την Ελλάδα με αντάλλαγμα μία Τουρκική στρατιωτική βάση στο έδαφος της και αναγνώρισης του Τουρκικού πληθυσμού ως μειονότητα με ότι δικαίωμα συνεπάγεται αυτό. Έτσι μπήκαν τα θεμέλια μιας «δυτικής διευθέτησης». Εκτός από αυτά τα θεμέλια όμως μπήκαν και τα θεμέλια της Ελληνοτουρκικής μελλοντικής στρατιωτικής αναμετρήσεως επί της νήσου. Η Ελλάδα έκρινε σκόπιμο να θωρακίσει την Κύπρο από την Τουρκική προκλητικότητα και το 1964 ανέπτυξε μία αξιοσημείωτη στρατιωτική δύναμη επιπέδου Μεραρχίας Πεζικού, την ΕΛΔΥΚ/Μ. Επίσης ψηφίστηκε ο «περί Εθνικής Φρουράς Νόμος» στη Βουλή των

¹⁵ Γεωργιάδης, Χ. (2024). Νέος Ρεαλισμός, σ. 27

¹⁶ Κληρίδης, Γ. (1988). Η Κατάθεση μου, τόμος 1, σ. 225

¹⁷ Κατσούλας, Σ. (2023). Διλήμματα στο Τρίγωνο. Οι ΗΠΑ και οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, σ.191

Αντιπροσώπων, το ίδιο έτος με την Κυπριακή Δημοκρατία να αποκτά Στρατό.¹⁸ Η συναίνεση των ΗΠΑ στα παραπάνω δεν ήταν τυχαία, διότι η Ελληνική στρατιωτική θωράκιση της Κύπρου απέτρεπε τις βλέψεις για Τουρκική στρατιωτική παρέμβαση και κατά συνέπεια πρόκληση επεισοδίου στο πλαίσιο της νοτιοανατολικής πλευράς του ΝΑΤΟ. Για τις ΗΠΑ ο νούμερο ένα στόχος ήταν η Σοβιετική απειλή και προς αυτό τον στόχο σκεπτόμενοι δεν ήταν αποδεκτή οποιαδήποτε απόσπαση προσοχής από τις διμερείς διαφορές δυτικόφιλων κρατών. Η «δυτική διευθέτηση» έληξε άδοξα και με απρόσμενο τρόπο. Η Τουρκία η οποία, καλείτο να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα με τα προαναφερόμενα ανταλλάγματα, αξιολογούσε ότι με το να αρνηθεί στις ΗΠΑ θα έμενε ακάλυπτη απέναντι στη Σοβιετική απειλή, με τον Ψυχρό Πόλεμο να είναι στο απόγειο του, συνεπώς η θέση της ήταν δύσκολη. Ο Πρόεδρος Μακάριος όμως ήταν αυτός που ήρθε να δώσει τη λύση στο Τουρκικό δίλημμα, αρνούμενος οποιαδήποτε παραχώρηση στους Τούρκους, ούτε καν αυτή της στρατιωτικής βάσης και μειονότητας. Οι πιέσεις του Παπανδρέου και της Ελληνικής κυβέρνησης αλλά και των ΗΠΑ δεν ήταν αρκετές για να ενδώσει. Ο Μακάριος ήταν πεπεισμένος να αναδείξει την Κυπριακή Δημοκρατία ως «Ελληνικό κράτος», κι όχι μέσω της Ένωσης, να περιορίσει οποιαδήποτε Τουρκική ύπαρξη στο νησί υπό το πλαίσιο της μειονότητας και να μην παραχωρήσει στην Τουρκία κανένα έδαφος και καμία διεκδίκηση. Αυτό που δεν αξιολόγησε όμως ο Μακάριος ήταν ότι εκείνη την περίοδο τα σχέδια της Κύπρου μπορούσαν να ευθυγραμμιστούν με την πολιτική των ΗΠΑ, του ΝΑΤΟ και της Ελλάδας. Η Τουρκία δε θα πρόβαλε αντίσταση στην προσχώρηση της Κύπρου στο ΝΑΤΟ όπως είχε διατυπώσει το 1960 ο υπουργός Εξωτερικών Ζορλού.¹⁹ Εν τέλει, ο Μακάριος επέλεξε την ένταξη της Κύπρου στο Κίνημα των Αδεσμεύτων υιοθετώντας μια ακροσφαλή πολιτική, τότε με τη Δύση τότε με την Ανατολή και κατά κύριο λόγο φλερτάροντας με την τότε Σοβιετική Ένωση με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων της Κύπρου, όπως αυτά αναγράφονταν στην προσωπική του ατζέντα. Λησμονήθηκε επίσης το γεγονός ότι και η Τουρκία θα μπορούσε να κάνει ανοίγματα προς τη Σοβιετική Ένωση, ασκώντας πίεση στις ΗΠΑ και αφήνοντας την Κύπρο αβοήθητη λόγω συμμετοχής της στους Αδέσμευτους. Τελικά η εξέλιξη αυτών των γεγονότων ήταν μια δεύτερη κρίση, αυτή του 1967.

Η δεκαετία 1964-1974 υπήρξε καθοριστική για την ιστορία της Κύπρου, καθώς διαμόρφωσε τις πολιτικές συνθήκες που οδήγησαν στην τουρκική εισβολή του 1974 και τη μοιραία διαίρεση του νησιού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις υπήρξαν έντονες και καθοριστικές για την πορεία του Κυπριακού, ενώ οι εξελίξεις στην Κύπρο επηρέασαν βαθιά τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην περιοχή. Η Ελληνοκυπριακή ηγεσία, με επικεφαλής τον Μακάριο, διατήρησε τη στρατηγική πεποίθηση ότι η Συμφωνία Ζυρίχης-Λονδίνου του 1959 ήταν απλώς ένα προσωρινό στάδιο, με σκοπό την επίτευξη της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, πράγμα που ήταν το πρωταρχικό αίτημα της Ελληνοκυπριακής κοινότητας. Ωστόσο, το κλίμα της εποχής, οι πολιτικές αντιφάσεις, οι εξωτερικές πιέσεις και η συνεχής εθνοτική ένταση, τόσο μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, όσο και μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας,

---

¹⁸ Χρυσοστόμου, Α. (2016). Η στρατιωτική ενίσχυση της Κύπρου, σ. 234 – 238

¹⁹ Λιάκουρας Π. (2007). Το Κυπριακό από την Ζυρίχη στην Λουκέρνη: Σε αναζήτηση Ομοσπονδιακής επίλυσης σ. 252-253

καθόρισαν τις πολιτικές και στρατηγικές κινήσεις αυτής της περιόδου. Η αντίθεση στην ένωση, ιδίως από την πλευρά της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων, καθώς και η στρατηγική του Μακαρίου για την εδραίωση της κυπριακής ανεξαρτησίας, τελικά υπήρξαν βασικά στοιχεία που καθόρισαν την πολιτική πορεία του νησιού και τις μετέπειτα εξελίξεις.²⁰

Η Τουρκοκυπριακή κοινότητα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 και κυρίως μετά το 1964, ακολουθώντας πιστά την πολιτική της Άγκυρας, απομακρύνθηκε ολοένα και περισσότερο από τη διαδικασία της Κυπριακής συγκυβέρνησης και τις διαδικασίες του δικοινοτικού καθεστώτος που είχε διαμορφωθεί βάσει της Συμφωνίας Ζυρίχης-Λονδίνου. Η αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από τη συγκυβέρνηση και η απομόνωσή τους σε θύλακες της νήσου αποτελούσαν απόρροια της αυξανόμενης έντασης και της εθνοτικής πόλωσης, η οποία κορυφώθηκε με τις διαδοχικές εθνοτικές συγκρούσεις. Η απόφαση της Τουρκοκυπριακής ηγεσίας να αποχωρήσει από τη συγκυβέρνηση σήμανε την ουσιαστική αποτυχία του δικοινοτικού μοντέλου διακυβέρνησης που είχε συμφωνηθεί στη βάση της Συμφωνίας Ζυρίχης-Λονδίνου. Οι Τουρκοκύπριοι, επηρεασμένοι από την Τουρκική εξωτερική πολιτική, οργανώθηκαν σε κοινότητες και ζώνες ελέγχου, απομονώνοντας τα εδάφη τους από την υπόλοιπη Κύπρο. Αυτή η απομόνωση επέτεινε την εθνοτική διάκριση, δημιουργώντας συνθήκες για την ανάπτυξη ενός *de facto* διχοτομικού καθεστώτος στην Κύπρο, παρά την επίσημη αναγνώριση της ως ανεξάρτητου κράτους.

Η Ελληνοκυπριακή πλευρά, με επικεφαλής τον Μακάριο, διατήρησε τη διακυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως το μοναδικό νόμιμο καθεστώς του νησιού, εκπροσωπώντας την Κυπριακή επικράτεια στους διεθνείς οργανισμούς. Παρά την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων, η Κυπριακή Δημοκρατία συνέχισε να αναγνωρίζεται διεθνώς, τόσο από τον ΟΗΕ όσο και από το Συμβούλιο Ασφαλείας, το οποίο υποστήριξε την Κυπριακή Δημοκρατία ως το αναγνωρισμένο κράτος – μέλος και τις πολιτικές διαδικασίες για τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην Κύπρο. Αυτή η διεθνής αναγνώριση, ωστόσο, δεν απέτρεψε την κλιμάκωση των εθνοτικών συγκρούσεων, οι οποίες αργότερα οδήγησαν στην τουρκική στρατιωτική επέμβαση του 1974, μετά το υποστηριζόμενο από την Ελληνική Δικτατορία πραξικόπημα εναντίον της κυβέρνησης του Μακαρίου.²¹

Από τον Μάρτιο του 1964, η κατάσταση στην Κύπρο και οι συνεχιζόμενες εθνοτικές διαταραχές είχαν ανησυχήσει έντονα τη διεθνή κοινότητα, και κυρίως τις ΗΠΑ. Η σύγκρουση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, η οποία ξέσπασε το 1963 και εντάθηκε το 1964, είχε φέρει την Κύπρο στο επίκεντρο των γεωπολιτικών εντάσεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι ΗΠΑ ανησυχούσαν ότι η κατάσταση θα μπορούσε να εξελιχθεί σε ανοιχτό πόλεμο, κάτι που θα απειλούσε τη σταθερότητα της περιοχής και κατ' επέκταση τις διεθνείς συμμαχίες, καθώς η Κύπρος βρισκόταν στρατηγικά κοντά σε περιοχές ενδιαφέροντος για τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής, όπως η Μέση Ανατολή και η Σοβιετική Ένωση.

Επιπλέον, οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, δύο συμμάχων του ΝΑΤΟ, είχαν φτάσει σε κρίσιμο σημείο, καθώς οι δύο χώρες βρισκόνταν σε διαρκή αντιπαράθεση

---

²⁰ Οπ. Π, σ. 254

²¹ Ρίζας, Σ. (2016). Το Σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό, άρθρο εφημερίδας Καθημερινής 7.8.2016, σ. 2

λόγω του Κυπριακού, γεγονός που ενίσχυε την ανησυχία για την ευρύτερη αποσταθεροποίηση της περιοχής. Στις αρχές Ιουλίου του 1965, η αμερικανική πλευρά, με στόχο να αποτρέψει περαιτέρω κλιμάκωση, πίεσε για την έναρξη συνομιλιών με τη συμμετοχή των κύριων παραγόντων της κρίσης. Έτσι, οργανώθηκε η διάσκεψη της Γενεύης, στην οποία συμμετείχαν οι κυβερνήσεις της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Μεγάλης Βρετανίας. Η Βρετανία είχε ρόλο παρατηρητή, καθώς, ως πρώην αποικιοκρατική δύναμη, διατηρούσε στρατιωτικές βάσεις στην Κύπρο και διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο στη διαχείριση των εξελίξεων. Η διάσκεψη της Γενεύης το 1965 ήταν μέρος της διεθνούς προσπάθειας για την εξεύρεση μιας λύσης στο Κυπριακό πρόβλημα, με την πίεση των ΗΠΑ και άλλων δυτικών δυνάμεων για τη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή. Ωστόσο, παρά τις διαπραγματεύσεις, η επίτευξη μιας μόνιμης και βιώσιμης λύσης ήταν εξαιρετικά δύσκολη, καθώς οι διαφορετικές εθνικές επιδιώξεις των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, καθώς και οι γεωπολιτικές πιέσεις από την Ελλάδα και την Τουρκία, συνεχίζονταν να δημιουργούν ανυπέρβλητα εμπόδια. Η συνδιάσκεψη της Γενεύης ήταν ένα από τα πρώτα βήματα που επιχειρήσαν να μετριάσουν τις εντάσεις και να προσδιορίσουν μια μελλοντική πορεία επίλυσης, ωστόσο το Κυπριακό παρέμεινε ένα άλυτο ζήτημα που θα έφερνε νέα, ακόμη πιο σοβαρά επεισόδια στην περιοχή τα επόμενα χρόνια, κορυφούμενα με την Τουρκική εισβολή του 1974.²²

Το Σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό, το οποίο παρουσιάστηκε το 1964, ήταν μία από τις πιο σημαντικές απόπειρες για την επίλυση του Κυπριακού. Επικεφαλής των συνομιλιών ήταν ο Αμερικανός διπλωμάτης και πρώην υπουργός Εξωτερικών, Ντίν Άτσεσον. Ο ρόλος του, ήταν ουσιαστικά αυτός του μεσολαβητή, καθώς οι ΗΠΑ ήθελαν να διασφαλίσουν ότι τα Ηνωμένα Έθνη δεν θα υποβαθμίζονταν ως κεντρικός φορέας της διαδικασίας επίλυσης. Παρόλο που η Αμερική είχε τα δικά της στρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή, κυρίως λόγω της θέσης της Κύπρου στη Μεσόγειο και της αναγκαιότητας για σταθερότητα στο ΝΑΤΟ, η συμμετοχή του ΟΗΕ ήταν κρίσιμη για να εξασφαλιστεί μια πιο ουδέτερη προσέγγιση στην επίλυση της διαμάχης.

Το Σχέδιο Άτσεσον είχε ως κύριο στόχο την επίτευξη μιας βιώσιμης λύσης για τις δύο κοινότητες της Κύπρου, οι οποίες ήταν τότε σε αντιπαράθεση. Η λύση που προτάθηκε επικεντρώθηκε στην εξεύρεση ενός συμβιβασμού που να μπορούσε να ικανοποιήσει τις βασικές επιδιώξεις και των δύο πλευρών, της Ελληνοκυπριακής και της Τουρκοκυπριακής. Μία από τις πιο αμφιλεγόμενες προτάσεις του σχεδίου ήταν η εγκατάσταση μιας τουρκικής στρατιωτικής βάσης στην χερσόνησο της Καρπασίας, η οποία αποτελούσε περίπου το 10% του εδάφους της Κύπρου. Η περιοχή αυτή είχε στρατηγική σημασία για την Τουρκία, καθώς θα παρείχε μια στρατιωτική παρουσία στην ανατολική Κύπρο, κοντά στην Τουρκία, ενώ παράλληλα θα εξασφάλιζε στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα μια ισχυρή θέση στο νησί. Από την πλευρά της ελληνοκυπριακής κοινότητας, ωστόσο, η προοπτική αυτή θεωρήθηκε ως επικίνδυνη και δυσμενής για την εθνική κυριαρχία της Κύπρου, ενισχύοντας τις ανησυχίες για την κατάτμηση του νησιού και τη δημιουργία ενός μόνιμου τουρκικού στρατιωτικού ελέγχου. Παράλληλα το σχέδιο προέβλεπε ότι η ελληνική πλευρά και ειδικότερα η Κυπριακή Δημοκρατία, θα μπορούσε να επιτύχει τον πολυπόθητο στόχο της ένωσης με την Ελλάδα,

---

²²Σταύρου, Π. (2008). Το Σχέδιο Άτσεσον και η Ρόδος, άρθρο εφημερίδας ΒΗΜΑ, 24.11.2008, σ. 1.

αλλά αυτό θα συνέβαινε μόνο με αντάλλαγμα την παραχώρηση στην Τουρκία Ελληνικών εδαφών, συγκεκριμένα τη Ρόδο ή τρία μικρότερα νησιά του Αιγαίου συμπεριλαμβανομένου του Καστελόριζου²³. Αυτή η πρόταση προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, καθώς η παραχώρηση ελληνικών εδαφών στην Τουρκία για να επιτευχθεί η λύση του Κυπριακού θεωρούνταν ως εξαιρετικά επικίνδυνη και αντιφατική με τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας και της Κύπρου. Επιπλέον, το σχέδιο προέβλεπε ότι οι Τουρκοκύπριοι, οι οποίοι δεν επιθυμούσαν να μετακινηθούν, θα παρέμεναν σε ειδικά καντόνια στην Κύπρο με πλήρη αυτοδιοίκηση και αυτονομία, τα οποία θα ήταν εντός της ελληνικής ζώνης. Αυτό θα δημιουργούσε στην ουσία δύο διαφορετικές πολιτικές και γεωγραφικές οντότητες στο νησί, κάτι που για την ελληνική πλευρά φαινόταν ως μια μορφή διχοτόμησης, που αντίκειται στις εθνικές επιδιώξεις για μια ενωμένη Κύπρο με την Ελλάδα.

Αν και το σχέδιο Άτσεσον απέτυχε να γίνει αποδεκτό από τις δύο πλευρές, παραμένει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της διεθνούς διπλωματικής προσπάθειας για την επίλυση του Κυπριακού κατά την περίοδο αυτή. Το σχέδιο αποκάλυψε τις αντίθετες προσεγγίσεις των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ως προς την κυριαρχία και την ασφάλεια του νησιού, και η αποτυχία του να υιοθετηθεί υπήρξε ένα από τα πρώτα σημάδια της πολυπλοκότητας και των δυσκολιών που θα χαρακτήριζαν τις μετέπειτα διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό.²⁴

Το δεύτερο σχέδιο που προτάθηκε από τον Ντίν Άτσεσον για το Κυπριακό, σχεδόν ένα μήνα μετά την αποτυχία του πρώτου, φαίνεται να αναθεωρούσε κάποιες από τις πιο αμφιλεγόμενες προτάσεις του πρώτου σχεδίου, δίνοντας λιγότερα προνόμια στην τουρκική πλευρά. Συγκεκριμένα, το δεύτερο σχέδιο προέβλεπε την παραχώρηση του 5% του Κυπριακού εδάφους για τη δημιουργία μιας τουρκικής στρατιωτικής βάσης, με τον όρο ότι η Τουρκία θα μπορούσε να τη χρησιμοποιεί με τη μορφή εκμίσθωσης για 50 έτη. Η αναθεώρηση του σχεδίου και η σαφώς μικρότερη παραχώρηση, είχε ως στόχο να μειώσει τις ανησυχίες της ελληνικής πλευράς και να προσφέρει μια λιγότερο επώδυνη λύση, εστιάζοντας σε μικρότερη παραχώρηση εδάφους και δίνοντας περιορισμένα στρατηγικά πλεονεκτήματα στην Τουρκία, χωρίς να απειλεί την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου σε τόσο μεγάλο βαθμό. Ωστόσο, ακόμη και το δεύτερο σχέδιο δεν έγινε αποδεκτό, καθώς η Ελληνοκυπριακή πλευρά, θεωρούσε εξίσου επικίνδυνη με την πρώτη περίπτωση την παραχώρηση του εδάφους στην Τουρκία.²⁵

Η περίοδος από το 1967 έως το 1974 στιγματίστηκε την Ελλάδα με τη Χούντα των Συνταγματαρχών. Η κυβέρνηση αυτής της Χούντας το 1967, ανέλαβε την πρωτοβουλία για μία Ελληνοτουρκική συνάντηση κορυφής στον Έβρο κατά την οποία επέδειξε πρωτοφανή έλλειψη πολιτικού και διπλωματικού υποβάθρου. Προς έκπληξη της Τουρκικής πλευράς ο αντιπρόεδρος της τότε κυβερνήσεως Γρηγόριος Σπαντιδάκης, μη έχοντας ενημερώσει το Υπουργείο Εξωτερικών, απηύθυνε έκκληση προς τους Τούρκους να αποδεχτούν την «Ένωση» της Κύπρου με την Ελλάδα με το πρωτάκουστο επιχείρημα ότι γεωγραφικά η Τουρκία έχει έκταση όσο η Γαλλία και η μικροσκοπική συγκριτικά

---

²³ Ρίζας, Σ. (2016). Το Σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό, άρθρο εφημερίδας Καθημερινής, 7.8.2016, σ. 2-3

²⁴ Οπ.π., σ.4

²⁵ Κληρίδης, Σ. (1988). σ. 134 – 135

Κύπρος δεν τους ήταν χρήσιμη.²⁶ Έπειτα τον Νοέμβριο του 1967 ακολούθησε μία διατεταγμένη από την Αθήνα και Λευκωσία, στρατιωτική επιχείρηση υπό τον Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα κατά του τουρκικού θύλακα Κοφίνου – Αγίου Θεοδώρου με σκοπό την αποκατάσταση της ελευθερίας κινήσεως στον άξονα Λευκωσίας – Λεμεσός – Λάρνακα. Το παραπάνω εξελίχθηκε σε ραγδαία κλιμακούμενη τοπική σύρραξη με νεκρούς και τραυματίες, ακόμα και με εμπλοκή Ελληνικών δυνάμεων με την UNFICYP. Την γενική σύρραξη αποσόβησαν και πάλι οι ΗΠΑ, ως αποσβεστήρες της Τουρκικής θέλησης για επέμβαση με κόστος αυτή τη φορά την αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας ως διπλωματικό τίμημα – αντίποινο. Το παράδοξο ήταν ότι ο Μακάριος χαιρετούσε την αποχώρηση της Μεραρχίας προφασιζόμενος ότι μαζί της έφευγε και η πολιτικοστρατιωτική επιρροή της Ελλάδας προς την Κύπρο. Αυτό που δεν συνειδητοποιούσε όμως ήταν ότι η Κύπρος έμενε πάλι ανοχύρωτη.

Το 1973 ήταν η χρονιά την οποία η Τουρκία εγκαινίασε την πολιτική αμφισβήτησης της ελληνικής υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, ανοίγοντας ένα καινούργιο κεφάλαιο στις Ελληνοτουρκικές διαφορές. Στην Κύπρο, ο Μακάριος εξακολουθούσε να θεωρεί τους Τούρκους πολίτες αυστηρά μειονοτικής προελεύσεως σε αντίφαση με τα συνεταιρικά δικαιώματα που τους είχαν αποδοθεί από τη συμφωνία Ζυρίχη – Λονδίνου, παρά τις προσπάθειες των έγκριτων συνταγματολόγων και θεσμικών αξιωματούχων των δύο πλευρών, Γλαύκου Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς για βελτίωση του Συντάγματος και διαπραγμάτευση μίας πρακτικής λύσης συνύπαρξης. Παράλληλα ο Στρατηγός Γρίβας, το 1971 ίδρυσε την ΕΟΚΑ Β, μία παραστρατιωτική οργάνωση με εντολές μονομερώς από την Χούντα του Αθηνών και πολλές φορές από τον ίδιο τον Ιωαννίδη κατά αποκλειστικότητα και μυστικοπάθεια, η οποία δυναμίτιζε το κλίμα με τις ζημιογόνες πράξεις στο Κυπριακό έδαφος. Ο Μακάριος εν αντιθέσει είχε οργανώσει τις δικές του παραστρατιωτικές ομάδες που δρούσαν κεκαλυμμένα²⁷ με αποτέλεσμα η βία να καταλήγει να είναι ανεξέλεγκτη φαινομενικά, άκρως ελεγχόμενη και στοχευμένη από Ελληνικής πλευράς όμως, γεγονός που δρούσε ως άσπος στο μανίκι των Τούρκων. Η εθνική διχόνοια μεταξύ Μακαρίου και Χούντας οδηγούσε στην καταστροφή. Χαρακτηριστική ήταν η απερισκεψία του Μακαρίου να δημοσιεύσει, κατά πάγια τακτική του, την επιστολή προς τη Χούντα κατά την οποία δήλωνε ως επίσημη θέση του, την επιθυμία απομάκρυνσης των εξ Ελλάδος Αξιωματικών από την Κύπρο. Οι Έλληνες Αξιωματικοί πρέσβευαν για τον Μακάριο το μακρύ χέρι της Αθήνας, από την άλλη ο Μακάριος πρέσβευε το εμπόδιο για τον έλεγχο – «Ένωση» της Κύπρου με την Ελλάδα που επιθυμούσε η Χούντα. Αυτός ο «εμφύλιος» δεν άργησε να ξεσπάσει, με το πραξικόπημα που οργάνωσε η Χούντα του Ταξίαρχου Ιωαννίδη, εμπλέκοντας και αξιόμαχες εν Κύπρο δυνάμεις, με απώτερο σκοπό να απομακρύνει τον Μακάριο και να τοποθετήσει μια κυβέρνηση μαριονέτα. Κανείς δεν σκέφτηκε την αντίδραση της Τουρκίας, σαν να μην υπήρχε, σαν να μην караδοκούσε να επέμβει. Ο Ιωαννίδης θεωρούσε σίγουρο πως θα επέμβουν πάλι οι ΗΠΑ, πως η χαλαρή στάση τους ήταν και μια φαινομενική συναίνεση στα σχέδια του²⁸. Ο Μακάριος από την άλλη, στην ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας στη Νέα Υόρκη, όπου βρέθηκε

²⁶ Αλεξανδράκης, Μ. Θεοδωρόπουλος, Β & Λαγάκος, Ε. (1987). Το Κυπριακό 1950 – 1974. Μια Ενδοσκόπηση, σ. 107

²⁷ Παπαγελάς, Α. (2021). Ένα σκοτεινό δωμάτιο, σ. 252

²⁸ Κατσούλας, Α. (2023). σ. 271

φυγαδευμένος από την Κύπρο, κατόπιν εφαρμογής του πραξικοπήματος της Χούντας, δήλωσε ξεκάθαρα στο παγκόσμιο ακροατήριο ότι το πραξικόπημα οργανώθηκε από την Ελλάδα και εκτελέστηκε από Αξιωματικούς της ΕΛΔΥΚ στην Κύπρο. Συνέχισε τονίζοντας ότι οι Τούρκοι της Κύπρου επηρεάζονται άμεσα από τα γεγονότα αυτά και ότι επρόκειτο για μία εισβολή που καταπατούσε τα κυριαρχικά και δημοκρατικά δικαιώματα του λαού της Κύπρου, αμφοτέρων Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων²⁹. Το σύνολο των γενομένων οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια σε σύγκρουση μεταξύ της Τουρκίας και της Κύπρου των Αδεσμεύτων και άνευ συμμάχων. Ο Τούρκος πρωθυπουργός Ετζεβίτ δεν ήταν διατεθειμένος να κάνει το ίδιο λάθος για τρίτη φορά. Ως απάντηση στον υφυπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Τζόσεφ Σίσκο, ο οποίος έσπευσε στην Άγκυρα για να καταφέρει μια παράταση της εισβολής για 48 ώρες, δήλωσε « Το κάναμε με τον δικό σας τρόπο για δέκα χρόνια, τώρα θα το δοκιμάσουμε με τον δικό μας τρόπο»³⁰, με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο να αποτελεί πλέον γεγονός.

---

²⁹ Παπαγελάς, Α. (2021). σ. 357

³⁰ Κατσούλας, Α. (2023). σ. 276

Κεφάλαιο 1.4

Η Τουρκική Στρατιωτική Παρέμβαση και η Διχοτόμηση της Κύπρου

Τα Τουρκικά επιχειρησιακά σχέδια ήταν έτοιμα από το 1967 και προέβλεπαν 2 Μεραρχίες ως κύρια αποβατική δύναμη καθώς και τις πολύ σημαντικές και υπολογίσιμες δυνάμεις επάνω στη νήσο αποτελούμενες από την ΤΟΥΡΔΥΚ αλλά και τους στρατευμένους κατοίκους των τουρκικών θυλάκων, οι οποίοι υπολογίζονταν σε 12 με 13.000 άνδρες. Το στρατηγικό πλεονέκτημα όμως ήταν η εγγύτητα στην Τουρκία και το άκρως αντίθετο από την Ελλάδα. Από Ελληνικής πλευράς η Κυπριακή Εθνική Φρουρά, πέραν του γεγονότος ότι δεν ήταν ούτε καλά εξοπλισμένη ούτε αρκούντως στελεχωμένη, είχε αποδιοργανωθεί από το πολύ πρόσφατο πραξικόπημα που είχε διχάσει τις Μονάδες της κι έσπειρε τη διχόνοια και την έλλειψη εμπιστοσύνης στην αλυσίδα της ιεραρχίας, η οποία σε πολλές περιπτώσεις αποτελείτο από αξιωματικούς εξ Ελλάδος. Η εκτέλεση της αποβατικής ενέργειας από Τουρκικής πλευράς, όμως ήταν τόσο κακής ποιότητας και ναυαχική που αν υπήρχε η στοιχειώδη εφαρμογή των επιχειρησιακών σχεδίων σε επίπεδο Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων (νυν ΓΕΕΘΑ Ελλάδος), θα ήταν άκρως αμφίβολο εάν θα εκπλήρωνε τους σκοπούς της. Οι Ελληνικές και Ελληνοκυπριακές Μονάδες στερούνταν οδηγιών και διαταγών επιχειρήσεων, τελούσαν υπό πλήρη έλλειψη επιχειρησιακής πρωτοβουλίας και ανάληψης συντονισμένης δράσης όταν οι Τούρκοι ανενόχλητοι αποβιβάζονταν στην ακτή της Κερύνειας χωρίς κανένα μέτρο αυτοπροστασίας, σαν να μην έχουν αντιληφθεί ότι πηγαίνουν σε πόλεμο.³¹

Η Αθήνα αξίζει να σημειωθεί ότι ήταν παντελώς απούσα, όταν η Άγκυρα έτρεμε μία κλιμάκωση από πλευράς Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ούτε τα υπερσύγχρονα τότε πολεμικά αεροσκάφη F – 4 ή τα υποβρύχια Type – 209 ή η ναυτική υπεροχή του στόλου έπεισε την Αθήνα να κλιμακώσει την ένταση ως απάντηση ή να απαντήσει με ότι προέβλεπε το σχέδιο επιχειρήσεων ενισχύσεως Κύπρου σε περίπτωση Τουρκικής αποβάσεως. Ίσως ένας σημαντικός παράγοντας για το παραπάνω να ήταν οι πολιτικές πιέσεις των ΗΠΑ στην χούντα να μην εμπλακεί, ευελπιστώντας να σωθεί μια εσωτερική ΝΑΤΟϊκή κρίση στην περιοχή. Η ΕΣΣΔ από την άλλη υποστήριζε στο ΣΑ του ΟΗΕ ότι η Τουρκική επιχείρηση είναι άκρως ειρηνευτική με σκοπό να αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη.³² Ως εκ τούτου διαφαίνεται το πόσο μόνη είχε μείνει η Κύπρος.

Ο Αττίλας Ι ξεκίνησε με τον Τουρκικό στόλο να φαίνεται ανοιχτά της Κερύνειας έχοντας αποπλεύσει την προηγούμενη από τη Μερσίνα. Με την ανακοίνωση στην Ελλάδα ότι οι Τούρκοι αποβιβάζονται στην ακτή της Κερύνειας ο Ιωαννίδης υπέπεσε σε κατάσταση σοκ, δεν μιλούσε και τα είχε χαμένα καθώς αδυνατούσε να το πιστέψει.³³ Το σύστημα επιστρατεύσεως της Εθνικής Φρουράς απέτυχε παταγωδώς διότι οι επίστρατοι οι οποίοι έπρεπε να επανδρώσουν συγκεκριμένες Μονάδες και να παρουσιαστούν απευθείας σε αυτές, κλήθηκαν στα πλησιέστερα στην οικία τους στρατόπεδα. Με την έλευση των στα σημεία επιστράτευσης, η σύγχυση και τα πλήθη ήταν τόσο μεγάλα, που προεκλήθη πανικός κι ο καθείς αναλάμβανε προσωπική πρωτοβουλία, πότε ένοπλος και πότε άοπλος.

³¹ Παπαγελάς, Α. (2021). σ. 354

³² Δρουσιώτης, Μ. (2014). Κύπρος 1974 – 1977 Η εισβολή και οι Μεγάλες Δυνάμεις, σ. 111

³³ Παπαγελάς, Α. (2021) σ. 357

Αυτό που προκάλεσε όμως την τραγική εξέλιξη από πλευράς Ελληνοκυπριακής αντίδρασης ήταν η επιχειρησιακή διαχείριση της κρίσης από πλευράς ΓΕΕΦ. Ο υπαρχηγός ΓΕΕΦ και εκτελών χρέη Α/ΓΕΕΦ Ταξίαρχος Γεωργίτσος, μιας και ο Α/ΓΕΕΦ έλειπε σε επίσκεψη στην Αθήνα, στερούταν οποιασδήποτε πρωτοβουλίας και απευθυνόταν για την παραμικρή απόφαση στην Αθήνα. Ο Αρχηγός ΑΕΔ, Στρατηγός Μπονάνος κατά δήλωση ανέφερε «δεν ηδυνάμην να εξηγήσω τας συνεχείς αιτήσεις του Γεωργίτση δια την παροχήν οδηγιών περί της διεξαγωγής του αγώνα από του ΑΕΔ. Ενεφανίζετο να αντιδρά περίπου ως διοικητής λόχου ο οποίος ζητεί οδηγίες από τον Ταγματάρχη του που βρίσκεται σε απόσταση χιλιομέτρου».³⁴ Από τα πορίσματα του ΓΕΕΦ αλλά και του τότε ΑΕΔ καθίσταται σαφές ότι η ηγεσία εν Κύπρο δε γνώριζε την τακτική κατάσταση, δηλαδή τι δυνάμεις είχε και που βρίσκονται οι δυνάμεις του εχθρού.

Το προγεφύρωμα των Τούρκων στην Κερύνεια, είχε καθυστερήσει πολύ να συνενωθεί με το αεροπρογεφύρωμα των αλεξιπτωτιστών τους στην ενδοχώρα. Κατά πάγια τακτική τα Τουρκικά σχέδια προέβλεπαν την κατάληψη εδαφών τακτικής σημασίας στην ενδοχώρα με ευέλικτα τμήματα μεταφερόμενα με εναέρια μέσα (αεροπρογεφύρωμα), απόβαση βαρέων δυνάμεων στη στεριά (προγεφύρωμα) και κατόπιν συνένωση αυτών των δύο ώστε να εγκατασταθούν στη νήσο. Επιχειρησιακά σχέδια από Ελληνικής και Κυπριακής πλευράς σαφώς και υπήρχαν αλλά δεν εφαρμόστηκαν. Το σχέδιο αμύνης Κύπρου «Αφροδίτη» προέβλεπε τον περιορισμό του προγεφυρώματος με τοπικές δυνάμεις και την ισχυρή αντεπίθεση κατά αυτού από την ΕΛΔΥΚ με την υποστήριξη του πυροβολικού³⁵, πράξη που αν είχε αναληφθεί η Τουρκική αποβατική ενέργεια θα είχε αντιμετωπίσει τραγικές απώλειες λαμβάνοντας υπόψη το πόσο απροστάτευτη και συγκεντρωμένη σε σημειακό στόχο ήταν κατά την πρώτη νύχτα. Αντί όμως να ακολουθηθούν τα σχέδια τα οποία είχαν καταστρωθεί από τον καιρό της ειρήνης και προέβλεπαν συγκεκριμένη αντίδραση αναλόγως της δράσης του εχθρού, ακολουθήθηκε από το ΓΕΕΦ μία ανεξήγητη κατάτμηση της αμυντικής προσπάθειας στα τρία, με άξονες το προγεφύρωμα στην Κερύνεια, το αεροπρογεφύρωμα στο Κιόνελι και την οδική διάβαση Αγύρτας – Αγίου Ιλαρίωνα. Οι δυνάμεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ακατάλληλες για τον σκοπό που τους ανατέθηκε, δεν υπήρξε σχεδίαση σε βάθος χρόνου που να προέβλεπε την παρατεταμένη κατοχή εδαφών και το πυροβολικό δεν αξιοποιήθηκε ταχέως και επαρκώς. Αποτέλεσμα ήταν να εδραιωθεί το σημαντικότερο προγεφύρωμα στην Κερύνεια και να δοθεί η ευκαιρία στους Τούρκους να αποβιβάσουν στο νησί τα πολυπόθητα γι' αυτούς άρματα, πυροβόλα και προμήθειες. Αν είχαν συγκεντρωθεί τα πυρά των 13 διαθέσιμων πυροβολαρχιών της ΕΦ στο προγεφύρωμα όπως έπρεπε, θα είχε εξαλειφθεί αυτό το ελλιπώς συντονισμένο προγεφύρωμα εν τη γενέσει του.³⁶

Η μόνη απάντηση από πλευράς Ελλάδας ήταν η αποστολή της Ά Μοίρας Καταδρομών (Α ΜΚ) τη νύχτα 21 προς 22 Ιουλίου 1974. Επρόκειτο για μια κατ' εξοχήν μικρή και ευέλικτη επιθετική Μονάδα, η οποία όμως στερούταν αρμάτων και βαρέων όπλων τα οποία είχε ανάγκη το Κυπριακό πεδίο επιχειρήσεων. Προς συνέχιση της συγχύσεως τα μεταγωγικά αεροσκάφη που μετέφεραν την παραπάνω Μοίρα, θεωρήθηκαν

³⁴ Μπήτος, Ι. (1997). Από την πράσινη γραμμή στους 2 Αττίλες, σ. 265

³⁵ Οπ. π., σ. 253 – 254

³⁶ Παρπέρης, Α. (2023). Στρατιωτική κριτική της πολεμικής δράσης των Μονάδων Πυροβολικού, σ. 731 – 732

από του Κύπριους Τούρκικα, ελλείπει σχεδιασμού και ενημέρωσης με αποτέλεσμα το ένα να καταρριφθεί από φίλια πυρά και οι Έλληνες επιβαίνοντες να σκοτωθούν. Η Τουρκία κατάφερε παρά τον κακής ποιότητας επιχειρησιακό σχεδιασμό της να συνενώσει τα αποβατικά τμήματα της Κερύνειας με τα αερομεταφερόμενα τμήματα του θύλακα Λευκωσίας – Αγύρτας. Αυτό της έδωσε τη δυνατότητα κατά την εκχειρία που ακολούθησε να μεταφέρει παρανόμως τις πολυπύθητες ενισχύσεις, τεράστιες τον αριθμό, με τις οποίες στην ουσία έκρινε το μέλλον της Κύπρου.

Η επιχείρηση Αττίλας Ι σταμάτησε με την εκχειρία της 22 Ιουλίου 1974 και ακολούθησαν συνομιλίες στη Γενεύη, όπου οι Τούρκοι έχοντας τον συντριπτικό στρατιωτικό πλεονέκτημα και γνωρίζοντας ότι από Ελληνοκυπριακής πλευράς δεν υπάρχει δυνατότητα αντίδρασης απλά ανακοίνωσαν έμμεσα ότι στόχος τους ήταν η κατάληψη του 36% της νήσου. Αυτό έπραξαν με την επιχείρηση Αττίλας ΙΙ στις 14 Αυγούστου, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή λήγοντας την εκχειρία. Πλέον οι τουρκικές δυνάμεις επί νήσου ήταν τέτοιες τον αριθμό που δεν υπήρχε η δυνατότητα περιορισμού ή καθυστέρησης των σχεδίων, λαμβάνοντας υπόψη και την ανενόχλητη δράση της Τουρκικής αεροπορίας. Αμμόχωστος, Μόρφου και Λεύκα καταλήφθηκαν ταχύτατα. Η ΕΛΔΥΚ δέχθηκε σφοδρότατη επίθεση στο στρατόπεδο της με τραγικά και συνάμα ηρωικά αποτελέσματα από πλευράς Ελλήνων στρατιωτών και Αξιωματικών. Το σκηνικό από πλευράς Εθνικής Φρουράς ήταν αποκαρδιωτικό όπως και οι 160 χιλιάδες Ελληνοκύπριοι οι οποίοι εκδιώχθηκαν. Δύο ημέρες ήταν αρκετές για να πετύχει η Τουρκία τον σκοπό της ο οποίος ήταν η διχοτόμηση της νήσου και η εξασφάλιση ενός προγεφυρώματος στο βόρειο τμήμα αυτής, ως μία ξεκάθαρη επέκταση του νότιου ηπειρωτικού κορμού της.

Η Τουρκική πλευρά θεώρησε σωστό την επομένη της δεύτερης και τελευταίας εκχειρίας μετά τους δύο «Αττίλες» να θέσει υπό συστηματοποίηση την δημιουργία ενός μη αναστρέψιμου status quo στο κατεχόμενο Κυπριακό έδαφος. Ο κατοχικός στρατός δήλωνε ένα πολύ ισχυρό παρόν και υπό την ασφάλεια και ελευθερία κινήσεων που παρείχε, η Τουρκία μετακινούσε πληθυσμούς τόσο από τις προϋπάρχουσες Τουρκικές κοινότητες – θύλακες στο νησί όσο και από τον ηπειρωτικό κορμό με εποικισμό στα κατεχόμενα τμήματα. Ο χρόνος ήταν με το μέρος τους, ενώ η πρόθεση της Άγκυρας και της εθνικιστικής τουρκοκυπριακής ηγεσίας ήταν η ταχύτερη αλλοίωση των πρότερων ελληνικών κοινοτήτων και νυν κατεχομένων τμημάτων και η δημιουργία τετελεσμένου.

Ο απώτερος σκοπός της Τουρκικής πολιτικής ήταν πάντοτε η απόκτηση στρατηγικού βάθους στην νοτιοανατολική Μεσόγειο θάλασσα ώστε να μπορεί να επιτύχει τα στρατηγικά και ηγεμονικά συμφέροντα στην περιοχή. Η Κύπρος είχε αναγνωρισθεί ως βατήρας για το παραπάνω εγχείρημα. Κατά την ίδια σκέψη, ο έλεγχος της Κύπρου από την Ελλάδα αποτελούσε σοβαρό εμπόδιο για την υλοποίηση της γεωπολιτικής ατζέντας της Τουρκίας αλλά και απειλή για το μαλακό υπογάστριο της Τουρκίας. Στο εσωτερικό της Κύπρου την επομένη της λήξης των εχθροπραξιών όμως τα πράγματα διαγράφονταν δυσοίωνα για την Ελληνική πλευρά. Η μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα του ελληνικού τομέα της νήσου είχε τεθεί εν αμφιβόλω.³⁷ Το 70% των οικονομικών πόρων της νήσου βρίσκονταν στο βόρειο τμήμα, αυτό που κατέλαβε ο Τουρκικός στρατός. Το λιμάνι της Αμμοχώστου, το διεθνές αεροδρόμιο της Λευκωσίας ήταν πλέον άχρηστα στην

---

³⁷ International Institute for Strategic Studies, (2022). The Cyprus Question, σ. 82

Ελληνική πλευρά. Επίσης από στρατιωτικής απόψεως η Τουρκική εκτίμηση δήλωνε ότι το εναπομείναν τμήμα δεν προσφερόταν για αμυντικό βάθος ανάπτυξης άξιου αριθμού ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων. Το τελευταίο δεν ήταν ατυχές. Η γραμμή κατάπαυσης του πυρός μήκους 180 χιλιομέτρων, από τη μία πλευρά είχε την αποδεκατισμένη Εθνική Φρουρά και κάποιες εξ Ελλάδος Μονάδες και από την άλλη ένα Τουρκικό Σώμα Στρατού δυνάμεως τριάντα χιλιάδων ανδρών, πλήρους συνθέσεως. Οι αριθμοί ίσως δεν μπορούν να περιγράψουν το γεγονός ότι πλέον η Τουρκία κρατούσε την Κύπρο σε κατάσταση στρατηγικής ομηρίας και κατά συνέπεια ασκούσε εν δυνάμει αφόρητη πίεση στην Ελλάδα, κατά την κρίση της.³⁸ Ξαφνικά, η αντιπαράθεση Τουρκίας – Ελλάδας, πέραν του Αιγαίου με τα κοιτάσματα πετρελαίου, με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και με το ζήτημα εύρους των χωρικών υδάτων, επεκτεινόταν ξεκάθαρα και στα Κυπριακά εδάφη, με τα Ελληνοτουρκικά ζητήματα και το Κυπριακό να καθίστανται πλέον άρρηκτα συνδεδεμένα.

Η εισβολή και διχοτόμηση της Κύπρου ήταν ένα μέρος του νέου Τουρκικού αναθεωρητισμού. Η Τουρκία επέδειξε εμπράκτως πως επιθυμεί να αντιμετωπίσει τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις κι ό,τι διαθέτει ατζέντα. Η γεωπολιτική της Κύπρου, που πλέον ήταν ένας Τουρκικός βατήρας για την επιρροή στην νοτιοανατολική Μεσόγειο, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την πολιτική αμφισβήτησης της Τουρκίας στο Αιγαίο κατόπιν της ανακάλυψης κοιτασμάτων πετρελαίου από την Ελλάδα στο βόρειο τμήμα του. Τα σημεία *de facto* αμφισβήτησης αφορούσαν κυρίως το δίκαιο της θάλασσας με την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας, την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων και τον έλεγχο του εναερίου χώρου. Ξάφνου, η Τουρκία διαφωνούσε και με την στρατιωτική παρουσία στα Ελληνικά νησιά. Όλη η αναθεωρητική πολιτική της ήταν αποτέλεσμα του νωχελικού χειρισμού και των πολιτικών λαθών της Ελληνικής πλευράς στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, με ιδιαίτερο πεδίο την Κύπρο, από το 1950 και έπειτα. Μετά το 1974 η Τουρκία ήταν ενθουσιασμένη με τα επιτεύγματα της στην Κύπρο και από τη νέα ισορροπία ισχύος.³⁹ Σίγουρα δεν είναι ατυχής η συγκρότηση, τον Ιούλιο του 1975, της Στρατιάς Αιγαίου με έδρα τη Σμύρνη, ενός νεοσύστατου Τουρκικού στρατιωτικού σχηματισμού με εξειδίκευση στις αεροκίνητες και αμφίβιες επιθετικές ενέργειες.

---

³⁸ Γεωργιάδης, Χ. (2024). σ. 63

³⁹ Κατσούλας, Α. (2023). σ. 312

Κεφάλαιο 1.5

Η Ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου

Το Κυπριακό πρόβλημα που κορυφώθηκε με την εισβολή της Τουρκίας και τη διχοτόμηση του νησιού, βρέθηκε να είναι ένα πολυσύνθετο πρόβλημα το οποίο επηρέαζε το ΝΑΤΟ ως δομή στην περιοχή. Η θέση της Κύπρου δεν είναι τυχαία, ούτε ως σύνορο της συμμαχίας, ούτε λόγω εγγύτητας στη Μέση Ανατολή αλλά κι ούτε ως μία νήσος βατήρας για τα δυτικά συμφέροντα. Οι ΗΠΑ είχαν αντιληφθεί ότι το Κυπριακό θα αποτελούσε αγκάθι για τον δυτικό κόσμο και πόλος έλξης για τους Σοβιετικούς που θα ήθελαν ασφαλώς να το χρησιμοποιήσουν προς όφελος της επιρροής τους. Οι Αμερικανοί θέλησαν, λοιπόν να λάβουν μέτρα διευθέτησης του προβλήματος ταχέως.

Στον άμεσο απόηχο της εισβολής, τον Οκτώβριο του 1974 το Αμερικανικό Κογκρέσο πήρε την πρωτοβουλία να επιβάλει εμπάργκο στρατιωτικών εξοπλισμών προς την Τουρκία διότι αυτή χρησιμοποίησε τα προς αυτοάμυνα όπλα κατά της Κύπρου. Η Τουρκία άμεσα περιόρισε τον έλεγχο κινήσεως των Αμερικάνικων βάσεων στο έδαφος της και προσέγγισε την ΕΣΣΔ, ως αντίποινα προς την Αμερικανική πολιτική. Έπειτα κι από την αλλαγή στις σχέσεις Ιράν – ΗΠΑ προς το χειρότερο, η Τουρκία αναδείχθηκε πολύτιμος σύμμαχος των ΗΠΑ και ο ρόλος της στην Αμερικανική εξωτερική πολιτική αναβαθμίστηκε με αποτέλεσμα τον Αύγουστο του 1998 το εμπάργκο να αρθεί. Το εμπάργκο δεν είχε τον χαρακτήρα διευθέτησης, όπως είχε το σχέδιο που κατέθεσε ο Μάθιου Νίμιτζ το 1978, με τη σύμφωνη γνώμη του Καναδά και του Ηνωμένου Βασιλείου αλλά και τη δεδομένη υποστήριξη της ΕΟΚ. Η λύση του σχεδίου ήταν μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία με σημαντικές γεωγραφικές αναπροσαρμογές υπέρ της ελληνοκυπριακής πλευράς και πρώτη αυτή της επιστροφής της Αμμοχώστου στους κατοίκους της.⁴⁰ Τη συναίνεση της Άγκυρας είχε εξασφαλίσει τοιουτοτρόπως η άρση του εμπάργκο, συνεπώς το σχέδιο είχε τοποθετηθεί σωστά από άποψη βάσης διαπραγματεύσεων, πλην όμως κανείς δεν είχε υπολογίσει τη θέση της Ελληνοκυπριακής πλευράς.

Ο πρόεδρος της ελληνοκυπριακής κοινότητας Κυπριανού απέρριψε το σχέδιο χωρίς καν να γνωρίζει ποια θα ήταν η θέση της Τουρκίας στις διαπραγματεύσεις, χωρίς συζητήσεις, χωρίς διαβουλεύσεις, σαν να ήθελε να βοηθήσει την Τουρκία να βγει από τη δύσκολη θέση.⁴¹ Το αποτέλεσμα όμως αυτό είχε καθοδηγηθεί από το ΑΚΕΛ, το αριστερό κόμμα της ελληνοκυπριακής κοινότητας, το οποίο είχε λάβει άμεση οδηγία από τη Μόσχα μέσω του πρέσβη της ΕΣΣΔ στην Κύπρο Σεργκέι Αστάβιν. Η θέση του ΑΚΕΛ, ήταν ότι οποιαδήποτε πρόταση επίλυσης του Κυπριακού από τις ΗΠΑ, τον Καναδά και το Η.Β, αποτελούσε άμεση εισχώρηση στα εσωτερικά θέματα της Κυπριακής Δημοκρατίας και δεν είχε καμία χρησιμότητα.⁴² Η Σοβιετική επιρροή, καθώς και η εργαλειοποίηση του ζητήματος ήταν πλέον παρούσες. Η ΕΣΣΔ, ήξερε ότι το πρόβλημα ήταν αγκάθι στη συμμαχία του ΝΑΤΟ κι ότι θα απασχολούσε την Αμερικανική ατζέντα σπαταλώντας φαιά ουσία, συνεπώς επιθυμούσε τη διαίωνιση του και όχι την επίλυση. Το έπραττε αυτό μέσω

---

⁴⁰ Γεωργιάδης, Χ. (2024). σ. 76

⁴¹ Χριστοδουλίδης, Ν. (2009). Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού 1948 – 1978, σ. 226

⁴² Δρουσιώτης, Μ. (2014). Κύπρος 1974 – 1977 Η εισβολή και οι Μεγάλες Δυνάμεις, σ. 590

του ΑΚΕΛ από τη μία πλευρά και των δέλεαρ που έδινε στην Τουρκία από την άλλη, κατόπιν των σχέσεων που είχαν δημιουργήσει έπειτα από τόσα ανοίγματα των Τούρκων προς την Ανατολή.⁴³

Η λύση μέσω των Ηνωμένων Εθνών, όπως επιθυμούσε η ελληνοκυπριακή πλευρά, ποτέ δε θα ήταν εφικτή όσο τα δύο κράτη διαφωνούν σε αυτή την έκταση. Ο ΟΗΕ διαχρονικά προσεγγίζει τις διενέξεις με έναν περισσότερο ουδέτερο χαρακτήρα που προσπαθεί τα μέγιστα να ικανοποιήσει και τις δύο πλευρές σε κάποιο επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι η Τουρκία ποτέ δεν αποτέλεσε – χαρακτηρίστηκε εισβολέας από τον ΟΗΕ. Αυτό που δεν αντιλαμβανόταν η Ελληνοκυπριακή πλευρά όμως ήταν ότι ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς και η Τουρκία είχαν με το μέρος τους το ισοζύγιο δυνάμεων, την ουδετερότητα της κοινή γνώμης και καμία σημαντική πολιτική πίεση. Συνεπώς, η τουρκοκυπριακή πλευρά θεωρούσε ότι δύναται να προωθεί τις θέσεις της ανεξάρτητα, εάν στηρίζεται από τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου.⁴⁴

Στις 15 Νοεμβρίου 1983 η «Τουρκική Δημοκρατία Βορείου Κύπρου» (ΤΔΒΚ) ανακηρύχθηκε ως ανεξάρτητο κράτος. Στην Ελλάδα και στην Κύπρο η «ΤΔΒΚ» χαρακτηριστικά αναφέρεται ως «κατεχόμενα» ή «ψευδοκράτος». Εκτείνεται στα βορειοανατολικά από τη χερσόνησο της Καρπασίας μέχρι τον κόλπο της Μόρφου, το ακρωτήριο Κορμακίτη, τα Κόκκινα στα δυτικά και το χωριό Λουρουκίνα στα νότια. Σαφώς και εφάπτεται με τη ζώνη ασφαλείας ή αλλιώς «Πράσινη Γραμμή», υπό την επίβλεψη των δυνάμεων του ΟΗΕ, η οποία διαχωρίζει το νησί σε ελληνοκυπριακό και τουρκοκυπριακό τμήμα καθώς και την μεγαλύτερη πόλη αυτού, την Λευκωσία.

Η μονομερής ανακήρυξη κράτους αποδοκιμάζεται από το σύστημα του διεθνούς δικαίου διότι μπορεί να επιφέρει αλυσιδωτές αντιδράσεις εθιμικού χαρακτήρα, γι' αυτό και κανένα κράτος πλην της Τουρκίας δεν αναγνώρισε την «ΤΔΒΚ», ως μία μορφή αποδοκιμασίας της διεθνούς κοινότητας. Βέβαια η εδραίωση της «ΤΔΒΚ» σήμαινε και περαιτέρω εδραίωση της διχοτόμηση και τη de facto προώθηση των Τουρκικών συμφερόντων, ενώ ο ΟΗΕ δεν επηρεάστηκε από την απόρριψη της διεθνούς κοινότητας απέναντι στην «ΤΔΒΚ». Άξιο λόγου είναι ότι αρχικά το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές είχαν αναγνωρίσει την «ΤΔΒΚ» αλλά κατόπιν διεθνών πιέσεων, ανακάλεσαν.

Από το 1975 και έπειτα, στα σπίτια των Ελληνοκυπρίων, που τους απαγορεύεται και η επιστροφή, εγκαταστάθηκαν 36.000 Τούρκοι υπήκοοι είτε μεταφερόμενοι από την ηπειρωτική Τουρκία ως έποικοι, είτε από ανακατανομές στο εσωτερικό της Κύπρου. Σύμφωνα με τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας, σήμερα ο πληθυσμός της «ΤΔΒΚ» ανέρχεται σε περίπου 264.172 κατοίκους. Οι πρότερες επαρχίες, εντός της «ΤΔΒΚ», διατήρησαν τα ονόματά τους και είναι αυτές της Αμμοχώστου, της Κερύνειας, της Μόρφου, της Λευκωσίας, του Τρίκωμου και της Λεύκας.

Πλέον η «ΤΔΒΚ» είναι μια ημιπροεδρική δημοκρατία, με κύριο οικονομικό τομέα αυτόν των υπηρεσιών. Υπήρξε μία σημαντική αύξηση της οικονομίας της κατά τις δεκαετίες του 2000 και του 2010, αλλά το εμπάργκο των λιμανιών της Βόρειας Κύπρου από τη διεθνή κοινότητα, ως απόρροια του μη αναγνωρισμένου κράτους, δυσχεραίνει την οικονομική εξέλιξη σημαντικά. Φυσικό και επόμενο είναι να υιοθετήθηκε η Τουρκική

---

⁴³ Γεωργιάδης, Χ. (2024). σ. 81

⁴⁴ Θεοφάνους, Α. (2023). Από τη δεσμευμένη ανεξαρτησία του 1960 στις προκλήσεις του σήμερα, σ. 72

γλώσσα ως επίσημη, βέβαια ομιλείται κατά κόρον μία τοπική διάλεκτος και οι θρησκευτικές ομάδες είναι κυρίως σουνίτες μουσουλμάνοι. Η «ΤΔΒΚ» μπορεί να έχει αναγνωρισθεί μόνο από την Τουρκία, αλλά συμμετάσχει ως παρατηρητής του οργανισμού ισλαμικής συνδιάσκεψής (PACE) με την ονομασία «Τουρκικό Κυπριακό Κράτος».

Κεφάλαιο 1.6

Το Σχέδιο ANAN και οι Προσπάθειες Επίλυσης του Κυπριακού

Το Σχέδιο ANAN ήταν ένα ολοκληρωμένο σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού υπό το πρίσμα της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας και επρόκειτο για την πιο πρόσφατη ολιστική προσέγγιση επίλυσης του ζητήματος σε διεθνές επίπεδο. Το σχέδιο υπέστη αρκετές αναθεωρήσεις από το 1999 έως το 2004, γεγονός που επιδεικνύει την συνεχόμενη πρωτοβουλία και ενασχόληση επί του ζητήματος του τότε Γενικού Γραμματέα Κόφι Ανάν. Στο εσωτερικό της Κύπρου το σχέδιο υπεβλήθη σε χωριστό δημοψήφισμα και στις 2 πλευρές της Κύπρου με αποτέλεσμα τελικά να μην ευοδωθεί λόγω των διαφορών των δύο πλευρών, ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής.⁴⁵

Το σχέδιο προσέγγισε θέσεις του συντάγματος, του στρατιωτικού καθεστώτος, των κατεχόμενων εδαφών, της μετανάστευσης και των εγγυητριών δυνάμεων. Προέβλεπε τα κάτωθι:⁴⁶

1. Η προεδρεία της κυβερνήσεως θα αναλαμβανόταν εκ περιτροπής ανά 20 μήνες από τις δύο κοινότητες με προτεραιότητα στην Ελληνική.
2. Η Τουρκοκύπριοι γερουσιαστές θα εκλέγονταν στην Τουρκική γλώσσα.
3. Οι στρατιωτικές δυνάμεις επί νήσου θα είχαν περιορισμένο αριθμό προσωπικού, ενώ αν η Τουρκία εισερχόταν στην ΕΕ, θα εγκαθιστούσε μόνο έναν συμβολικό αριθμό στρατευμάτων.
4. Οι Ελληνοκύπριοι που εκδιώχθηκαν βιαίως από τις περιουσίες τους θα επέστρεφαν σε αυτές.
5. Η εισροή στη νήσο θα ελεγχόταν αυστηρά από την Επιτροπή Μετανάστευσης.
6. Δημιουργία Πρωτοβάθμιας Ομοσπονδιακής Δικαιοδοσίας.
7. Το σχέδιο θα τηρούταν ευλαβικά από τις Εγγυήτριες Δυνάμεις.

Κατά τη διάρκεια εξέλιξης του σχεδίου εκλεγμένος, μετά τις εκλογές του 2003, ως πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν ο Τάσος Παπαδόπουλος. Επρόκειτο για έναν πολιτικό σθεναρά ταγμένο αντίθετα στο σχέδιο. Επίσης και το κόμμα της αντιπολίτευσης, το ΑΚΕΛ, για πρώτη φορά συνέπλεε μαζί με την κυβέρνηση και δεν συμφωνούσε με το σχέδιο. Η πρόθεση της κυβερνήσεως φάνηκε και στο Ελληνοκυπριακό δημοψήφισμα περί αποδοχής, τον Μάρτιο του 2004, όπου το αποτέλεσμα ήταν 76% κατά. Στον αντίποδα η τουρκοκύπριακή πλευρά με επικεφαλής τον Ραούφ Ντενκτάς, προέβλεπε ότι η αποδοχή του σχεδίου θα προσδώσει την είσοδο στην ΕΕ και κατά συνέπεια θα αποφέρει οικονομικά οφέλη και μία κάποια ανεξαρτησία στην «ΤΔΒΚ» από την Τουρκία. Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος στην πλευρά των κατεχομένων ήταν «Ναι» κατά το 64,91% (77.646

---

⁴⁵ Λιάκουρας, Π. (2007). Το Κυπριακό από την Ζυρίχη στην Λουκέρνη: Σε αναζήτηση Ομοσπονδιακής επίλυσης σ.368.

⁴⁶ Hellenic Resources Network, (2014). The Comprehensive Settlement of the Cyprus problem, 31 Mar 2004, Annan Plans

ψήφοι) και «Όχι» κατά το 35,09% (41.973 ψήφοι), ο Ραουφ Ντενκτάς όμως απέρριψε το πλάνο.⁴⁷

Η Ελλάδα, με την κυβέρνηση Καραμανλή, τήρησε ουδετερότητα απέναντι στο σχέδιο ενώ η κυβέρνηση Ερντογάν ήταν θετική. Η ουδετερότητα της Ελλάδος οφείλεται στην πρόθεση περί μη ανάμειξης στα εσωτερικά της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ένα τόσο λεπτό ζήτημα για το μέλλον της, όταν ειδικά αυτή είχε εξελιχθεί σε μια δυναμική οντότητα στο Ευρωπαϊκό περιβάλλον. Ο Ερντογάν υποστήριξε το σχέδιο διότι αυτό θα προσέδιδε τη δυνατότητα παροχής εγγυήσεων σε ένα Ευρωπαϊκό κράτος και θα τον έφερνε πιο κοντά στην επίτευξη των κριτηρίων της Κοπεγχάγης για είσοδο της Τουρκίας στην ΕΕ. Κρίνοντας από τα αποτελέσματα όμως, το σχέδιο Ανάν πρότεινε μία ειρηνική λύση συνύπαρξης, ιδιαίτερος μετριοπαθής η οποία όμως δεν είχε το σθένος, ούτε ακόμα και υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, να επιλύσει τις ριζωμένες διαφορές που προέκυψαν από την στρατιωτική επιβολή της διχοτόμησης του 1974.

Το 2004 ήταν μία σημαντική χρονιά για την Κυπριακή Δημοκρατία. Τα δύο δημοψηφίσματα στις κοινότητες, απέρριψαν το Σχέδιο ANAN. Ο λαός της Κύπρου δεν δέχθηκε την πρόταση για επίλυση. Ακολούθησαν και άλλες προσεγγίσεις περί επίλυσης από τους ηγέτες Τάσο Παπαδόπουλο αρχικά και Δημήτρη Χριστόφια μετέπειτα από τη μεριά των Ελληνοκυπρίων και Μεχμέτ Αλί Ταλάτ από την αντίθετη πλευρά, οι οποίες όμως δεν οδήγησαν πουθενά.⁴⁸ Την ίδια χρονιά η Κυπριακή Δημοκρατία, ολοκληρώνει την ενταξιακή της πορεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ανακηρύσσεται κράτος μέλος.

Σημείο καμπής στην προοπτική επίλυσης του ζητήματος συνύπαρξης των δύο λαών ήταν το έτος 2011, όταν εμφανίστηκε η Κυπριακή Δημοκρατία να εγκαινιάζει την πολιτική ερευνών με σκοπό την εξόρυξη ενεργειακών κοιτασμάτων εντός της ΑΟΖ της. Ως είθισται η Τουρκία απειλεί σε περίπτωση εξόρυξης με στρατιωτική επέμβαση εκ νέου. Οι διπλωματικές σχέσεις Τουρκίας – Κύπρου αλλά και Τουρκίας – Ελλάδας επιδεινώνονται και πάλι με συνέπεια οι ελπίδες για ειρηνική επίλυση του Κυπριακού να εξαφανίζονται. Η μόνη αξιόλογη προσπάθεια συνομιλιών στην μετά υδρογονανθράκων εποχή εντοπίζεται το 2017 στο Κρας Μοντάνα της Ελβετίας όπου και αυτή η διάσκεψη τελικά δεν απέδωσε τα αναμενόμενα. Το αξιοσημείωτο όμως είναι ότι η Κυπριακή Δημοκρατία, κάνοντας χρήση του Ευρωπαϊκού κεκτημένου και αναδεικνύοντας τον δημοκρατικό της χαρακτήρα, είχε εξ αρχής εξαγγείλει ότι οι έρευνες για ενεργειακούς πόρους αποσκοπούν στην εξασφάλιση της οικονομικής ευημερίας του συνόλου του πληθυσμού της νήσου και θα διαχειρίζονται από τη μόνη αιρετή και νόμιμη ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Επίσης η ανεύρεση υδρογονανθράκων δεν θα καταστεί ανταλλάξιμο διπλωματικό προϊόν για την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος από κανένα δρώντα. Παρά όλα τα παραπάνω, όλες οι προσπάθειες συνομιλιών με στόχο την επίλυση, μετά το 2011 ναυάγησαν διότι ο ασκός του αιώλου είχε ανοίξει εν ονόματι των ενεργειακών ζητημάτων.

---

⁴⁷ Σχέδιο Ανάν: Όταν ο ΟΗΕ πρότεινε μια λύση για το Κυπριακό και απορρίφθηκε στο δημοψήφισμα, άρθρο εφημερίδας ΤΑ ΝΕΑ, 18.8.2018, σ.3.

⁴⁸ Christofia, E. (2017). Negotiations for a Cyprus settlement - An historical review, σ.1-3.

Κεφάλαιο 2

Η Γεωπολιτική και Στρατηγική Σημασία της Κύπρου

Η Κύπρος, ένα νησί στο σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, έχει αναχθεί σε σημαντικό γεωπολιτικό κόμβο κυρίως λόγω της θέσης της στην Ανατολική Μεσόγειο. Η περιοχή αυτή αποτελεί κρίσιμο πεδίο για τις ενεργειακές εξελίξεις, καθώς ανακαλύπτονται σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, που επιδιώκει διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και μείωση της εξάρτησής της από τη Ρωσία, στρέφεται στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η περιοχή προσφέρει κοντινές, σχετικά σταθερές και οικονομικά συμφέρουσες λύσεις. Έτσι, χώρες όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος, η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία γίνονται παίκτες-κλειδιά στην ενεργειακή σκακιέρα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Κύπρος αναζητά διεθνείς συνεργασίες και έχει προχωρήσει σε οριοθετήσεις ΑΟΖ και σε συμφωνίες με εταιρείες και κράτη για αξιοποίηση των ενεργειακών της αποθεμάτων.

Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας υπήρξε αντικείμενο διεθνών συνθηκών, με οριοθετήσεις βάσει της μέσης γραμμής με Αίγυπτο, Λίβανο και Ισραήλ. Η Κύπρος έχει χωρίσει την ΑΟΖ σε 13 οικόπεδα, επιδιώκοντας την εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Οι αμερικανικές, ευρωπαϊκές και ασιατικές εταιρείες που ανέλαβαν έρευνες και εξόρυξη (π.χ. Noble Energy, Eni/Kogas, Total, ExxonMobil), ανέδειξαν την Κύπρο σε «ενεργειακό κόμβο». Αν και ορισμένα κοιτάσματα δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα, άλλες ανακαλύψεις, όπως το κοιτάσμα Zohr στην αιγυπτιακή ΑΟΖ, ενίσχυσαν τη σημασία της περιοχής. Ωστόσο, η ενεργειακή στρατηγική της Κύπρου δεν είναι ανεμπόδιστη από την Τουρκία, η οποία αμφισβητεί τις θαλάσσιες ζώνες της Κυπριακής Δημοκρατίας, προκαλώντας εντάσεις και παρεμβάσεις (π.χ. το σεισμογραφικό Barbaros), υπονομεύοντας έτσι την ενεργειακή σταθερότητα.

Πέρα από τα ενεργειακά, η Κύπρος έχει μακρά ιστορία γεωπολιτικής σημασίας. Για τη Μεγάλη Βρετανία, υπήρξε ιστορικό αποικιακό προγεφύρωμα και μετά την ανεξαρτησία (1960), η Βρετανία διατήρησε στρατιωτικές βάσεις στο Ακρωτήριο και στη Δεκέλεια. Αυτές οι βάσεις αποτελούν απομεινάρια της βρετανικής ισχύος στη Μεσόγειο και εξασφαλίζουν στρατηγικά πλεονεκτήματα στον έλεγχο των ναυτικών και αεροπορικών οδών, καθώς και δυνατότητες παρακολούθησης τηλεπικοινωνιών. Η Συμφωνία Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, κατοχυρώνει αυτό το «*suī generis*» καθεστώς των βάσεων, δίνοντας στη Βρετανία ευρείες εξουσίες, παράλληλα όμως δημιουργώντας μια μοναδική περίπτωση όπου ένα ανεξάρτητο κράτος συνυπάρχει με «κυρίαρχες» στρατιωτικές δυνάμεις άλλης χώρας. Η Βρετανία, μετά την κρίση του Σουέζ (1956) και την απώλεια άλλων ερεισμάτων στη Μέση Ανατολή, είδε στην Κύπρο μια ευκαιρία να διατηρήσει κάποια στρατηγική επιρροή στην περιοχή.

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 υπήρξε άλλο ένα ορόσημο. Η κυπριακή οικονομία, που είχε πληγεί από τη διχοτόμηση, βρήκε νέα ώθηση μέσω των ευρωπαϊκών μηχανισμών. Αν και αρχικά υπήρχε επιφυλακτικότητα των εσωτερικών πολιτικών δυνάμεων της Κύπρου για την ΕΕ, τελικά επικράτησε η αντίληψη ότι η ευρωπαϊκή ενσωμάτωση θα μπορούσε να λειτουργήσει ως καταλύτης για την επίλυση του Κυπριακού. Η Τελωνειακή Ένωση με την ΕΟΚ/ΕΕ, οι μετέπειτα διαπραγματεύσεις

ένταξης, καθώς και η καθοριστική υποστήριξη της Ελλάδας, επέτρεψαν στην Κύπρο να γίνει πλήρες μέλος της Ένωσης χωρίς να επιλυθεί προηγουμένως το Κυπριακό. Αυτή η εξέλιξη ενίσχυσε τη διεθνή θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας και έθεσε την Τουρκία σε δύσκολη θέση, δεδομένου ότι η Άγκυρα φιλοδοξούσε επίσης να πλησιάσει την ΕΕ, ενώ διατηρούσε στρατεύματα σε ευρωπαϊκό έδαφος, ήτοι την Βόρεια Κύπρο.

Η Ελλάδα διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στις ευρωπαϊκές επιτυχίες της Κύπρου, χρησιμοποιώντας μεταξύ άλλων το δικαίωμα βέτο στην ΕΕ, ώστε να μην επιτραπεί η σύνδεση της ένταξης της Κύπρου με την εκκρεμή λύση του Κυπριακού. Αντίθετα, η τουρκική επιρροή λειτούργησε περισσότερο ως ανασταλτικός παράγοντας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της Κύπρου, επιδιώκοντας είτε την παρεμπόδιση είτε τη σύνδεση της ενταξιακής πορείας με ευνοϊκούς όρους για τους Τουρκοκύπριους και την ίδια την Τουρκία. Τελικά, η Κύπρος κατάφερε να ενταχθεί, ενώ η Τουρκία παρέμεινε εκτός ΕΕ, αποσταθεροποιώντας έτσι την τουρκική στρατηγική.

Στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, το ΝΑΤΟ έπαιξε επίσης ρόλο στις περιφερειακές ισορροπίες. Η ένταξη Ελλάδας και Τουρκίας στο ΝΑΤΟ το 1952 επανέφερε το ζήτημα της Κύπρου, αν και ποτέ η νήσος δεν εντάχθηκε επισήμως στη νατοϊκή ζώνη ευθύνης. Η Βρετανία, αρχικά, συζητούσε την ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ, όμως το Βρετανικό Υπουργείο Άμυνας αποφάσισε ότι κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα απ' όσα θα έλυne. Η παρουσία Ελληνικών ή Τουρκικών στρατευμάτων υπό νατοϊκό μανδύα θα όξυνε τις εθνοτικές και γεωπολιτικές εντάσεις. Επιπλέον, η συμμετοχή της Κύπρου στο ΝΑΤΟ δεν απέδιδε αξιόλογο στρατιωτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις πολιτικές δυσκολίες που θα προκαλούσε. Παρά τις συζητήσεις, επομένως, η Κύπρος παρέμεινε εκτός Νατοϊκού πλαισίου.

Η ιστορία του Κυπριακού ταλαντεύτηκε μεταξύ διεθνοποίησης (εμπλοκή ΟΗΕ, ΕΕ, Μεγάλων Δυνάμεων) και προσπάθειας αποδιεθνοποίησης (περιορισμός στο πλαίσιο Ελλάδας-Τουρκίας-ΝΑΤΟ). Οι ΗΠΑ, επιδιώκοντας σταθερότητα στη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ, υιοθέτησαν στρατηγικές «ελεγχόμενων κρίσεων». Πολλές φορές, προσπάθησαν να αξιοποιήσουν το Κυπριακό ως πεδίο εξισορρόπησης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αποφεύγοντας μια ανοιχτή σύγκρουση που θα απειλούσε τη συνοχή της Συμμαχίας. Η πολιτική του Μακαρίου, η ανεξάρτητη στάση της Κύπρου και η προοπτική της Σοβιετικής επιρροής στο νησί ανησυχούσαν την Ουάσινγκτον. Η Κύπρος αντιμετωπιζόταν συχνά ως η «Κούβα της Μεσογείου», δηλαδή ως μια πιθανή βάση για Σοβιετική εμπλοκή.

Το Κυπριακό, παρά την ένταξη στην ΕΕ, παρέμεινε άλυτο. Η Ευρώπη πρόσφερε οικονομικά και πολιτικά οφέλη, αλλά δεν επέφερε λύση. Η Κύπρος κατάφερε, ωστόσο, να εξέλθει του απομονωτισμού, να ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό περιβάλλον και να ασκήσει πλέον πολιτική από μια θέση ενισχυμένης διεθνούς νομιμοποίησης. Η Ελλάδα υπήρξε αναντικατάστατος εταίρος στην προσπάθεια αυτή, ενώ η Τουρκία παραμένει σε δύσκολη θέση, επιμένοντας σε πολιτικές που διαιωνίζουν τη διχοτόμηση.

Συνολικά, η γεωπολιτική αξία της Κύπρου αποδείχθηκε πολύπλευρη διότι την καθιστά κρίκο στη μεταφορά ενεργειακών πόρων προς την Ευρώπη, της προσδίδει ρόλο σε στρατηγικές ισορροπίες και συμμαχίες και την εντάσσει σε ένα πολύπλοκο σύστημα διεθνών σχέσεων όπου το διεθνές δίκαιο, η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, τα οικονομικά και τα γεωπολιτικά ανταγωνιστικά συμφέροντα συγκλίνουν και συγκρούονται.

Κεφάλαιο 2.1

Η Γεωπολιτική Αξία της Κύπρου Υπό το Πρίσμα της Ενέργειας

Η Μεσόγειος Θάλασσα, με τη στρατηγική της θέση στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ευρώπη, Ασία, Αφρική), έχει διαδραματίσει ιστορικά σημαντικό ρόλο ως κέντρο πολιτικής, πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης. Σήμερα, η περιοχή αυτή παραμένει εξαιρετικά σημαντική, όχι μόνο λόγω των πολιτικών και γεωπολιτικών εξελίξεων αλλά και εξαιτίας της ενεργειακής της δυναμικής.⁴⁹ Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος, ειδικότερα, έχει αναδειχθεί σε ένα κρίσιμο πεδίο για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Η Γηραιά Ήπειρος, η οποία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ενεργειακής επάρκειας, έχει στραφεί προς αυτή την περιοχή για να εξασφαλίσει τις απαραίτητες πηγές ενέργειας, καθώς επιδιώκει να μειώσει την εξάρτησή της από τη Ρωσία. Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι συνεχιζόμενες γεωπολιτικές εντάσεις με τη Ρωσία έχουν επιδεινώσει την ανάγκη της Ευρώπης να βρει εναλλακτικές ενεργειακές πηγές και διαδρομές, με τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο να προσφέρει μεγάλες δυνατότητες εξόρυξης φυσικού αερίου και άλλων ενεργειακών πόρων.

Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και άλλοι διεθνείς παράγοντες όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία, ενδιαφέρονται έντονα για τις ενεργειακές δυνατότητες της περιοχής. Ο ανταγωνισμός για την εκμετάλλευση των ενεργειακών αποθεμάτων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου είναι έντονος, καθώς τα κράτη προσπαθούν να εξασφαλίσουν το μεγαλύτερο μερίδιο από αυτά τα αποθέματα, ενισχύοντας τις θέσεις τους τόσο σε οικονομικό όσο και σε γεωπολιτικό επίπεδο. Η Ρωσία, για παράδειγμα, προσπαθεί να επεκτείνει την επιρροή της στην περιοχή, προκειμένου να διατηρήσει το στρατηγικό της πλεονέκτημα στις διεθνείς ενεργειακές αγορές και να επηρεάσει τις ενεργειακές ροές προς την Ευρώπη.

Η ενεργειακή δυναμική της νοτιοανατολικής Μεσογείου λοιπόν, όχι μόνο επηρεάζει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης αλλά και διαμορφώνει τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην περιοχή, καθώς οι χώρες που κατέχουν στρατηγικά κοιτάσματα φυσικού αερίου, γίνονται κρίσιμοι παίκτες στο διεθνές ενεργειακό σκηνικό. Η εισαγωγή φυσικού αερίου από την νοτιοανατολική Μεσόγειο αποτελεί μια πολύ πιο οικονομική λύση για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε σύγκριση με τις παραδοσιακές ενεργειακές πηγές από τη Ρωσία ή τη Μέση Ανατολή. Η γεωγραφική εγγύτητα της περιοχής με την Ευρώπη μειώνει τις μεταφορικές αποστάσεις και εξοικονομεί σημαντικά κόστη μεταφοράς, καθώς τα ενεργειακά αποθέματα που προέρχονται από τη νοτιοανατολική Μεσόγειο δεν απαιτείται να περάσουν από θαλάσσιες περιοχές ζωτικής σημασίας (βλ. Διώρυγα του Σουέζ, Στενά του Ορμούζ), ούτε μέσω «διαμετακομιστικών χωρών όπως η Ουκρανία ή η Λευκορωσία».⁵⁰ Αυτή η στρατηγική, συγκριτική πλεονεκτικότητα, καθιστά την περιοχή ιδιαίτερα ελκυστική για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία επιδιώκει να ενισχύσει την ενεργειακή της ασφάλεια και να μειώσει την εξάρτησή της από τις ασταθείς και πολιτικά

---

⁴⁹ Κυβέλου, Σ. (2016). Νοτιοανατολική Μεσόγειος: Πως ήταν και πως εξελίσσεται, Άρθρο Εφημερίδας HUFFPOST, 18.3.2016, σ. 1-3

⁵⁰ Κυρίου, Σ. (2017). Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική: Η Περίπτωση των κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, σ. 39

φορτισμένες πηγές της Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής. Στο κέντρο αυτής της νέας ενεργειακής δυναμικής βρίσκονται χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, όπως η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία. Κάθε μία από αυτές τις χώρες επιδιώκει να εκμεταλλευτεί τα ενεργειακά αποθέματα της περιοχής για να ενισχύσει τη στρατηγική και οικονομική της ισχύ. Η Τουρκία, ειδικότερα, φαίνεται να παίζει κρίσιμο ρόλο στην περιοχή, λειτουργώντας ως «καταλύτης» για τις γεωπολιτικές εξελίξεις και τις ενεργειακές στρατηγικές, με δεδομένη την πρόσβαση της στο Αιγαίο και τη Μαύρη Θάλασσα και την ικανότητά της να επηρεάσει τις ενεργειακές ροές.

Στο επίκεντρο αυτής της μελέτης βρίσκεται η ενεργειακή ισχύς της Κύπρου και οι στρατηγικές συνεργασίες που έχει αναπτύξει με τα γειτονικά της κράτη. Οι συμφωνίες που έχει συνάψει με χώρες όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Ελλάδα είναι καθοριστικής σημασίας για τη θέση της Κύπρου στην περιοχή, καθώς ενδυναμώνουν τη γεωπολιτική της σημασία και τη θέση της στην ενεργειακή αλυσίδα της Μεσογείου. Ωστόσο, η Τουρκία συνεχίζει να αντιδρά έντονα στις ενεργειακές δραστηριότητες γύρω από το νησί, αμφισβητώντας τις κυπριακές θαλάσσιες ζώνες και προσπαθώντας να επιβάλει τις δικές της στρατηγικές στην περιοχή.

Η Κυπριακή Δημοκρατία, από την ίδρυσή της το 1960, έθεσε ως προτεραιότητα την ενεργειακή ανεξαρτησία της, τόσο στον τομέα του ηλεκτρισμού, όσο και στη βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών της πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στα κοιτάσματα υδρογονανθράκων που εντοπίζονται στη θαλάσσια αποκλειστική οικονομική ζώνη (ΑΟΖ) της. Η Συνθήκη του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας έδωσε στη Δημοκρατία το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται και να ερευνά την ΑΟΖ της. Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) ορίζεται ως η θαλάσσια ζώνη που ξεκινά από την ακτογραμμή ενός κράτους και εκτείνεται έως και 200 ναυτικά μίλια (ν.μ.). Εντός της ΑΟΖ, το κράτος διαθέτει κυριαρχικά δικαιώματα για την εξερεύνηση, αξιοποίηση, διαχείριση και διατήρηση των φυσικών πόρων, τόσο στον βυθό όσο και στα υπερκείμενα ύδατα. Επιπλέον, περιλαμβάνονται και τα χωρικά ύδατα του κράτους, στα οποία έχει πλήρη κυριαρχία, και τα οποία εκτείνονται έως 12 ναυτικά μίλια.

Η Συνθήκη του Μοντέγκο Μπέι (1982), που οριοθετεί και κατοχυρώνει τα δικαιώματα κάθε κράτους για την ΑΟΖ του, δεν έχει επικυρωθεί από την Τουρκία. Αυτό δημιούργησε εντάσεις στην Ανατολική Μεσόγειο, ειδικά λόγω των γεωπολιτικών αντιπαραθέσεων για την οριοθέτηση της ΑΟΖ. Αυτές οι εξελίξεις καθιστούν την ενεργειακή πολιτική της Κυπριακής Δημοκρατίας κρίσιμη για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ενώ παράλληλα ενισχύουν τη γεωπολιτική της θέση στην περιοχή.

Έκτοτε, η Κύπρος εργάζεται για την ανάπτυξη του ενεργειακού της τομέα, με επίκεντρο τη διερεύνηση και αξιοποίηση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου. Σημαντικές εξελίξεις έλαβαν χώρα το 2007, όταν ξεκίνησαν επίσημα οι πρώτες προσπάθειες εξερεύνησης.⁵¹ Σύμφωνα με εκτιμήσεις, τα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ υπολογίζονται σε περίπου 60 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Αυτή η ποσότητα ενισχύει τη στρατηγική σημασία της Κύπρου στον ενεργειακό χάρτη της

---

⁵¹ Νικολάου, Ν. (2015). Υδρογονάνθρακες: Τα πραγματικά δεδομένα και τα διδάγματα από την εμπειρία της Κύπρου, Άρθρο Δημοσιογραφικού Ενημερωτικού Portal Energy Press 14.5.2015, σ. 1-4

Ανατολικής Μεσογείου, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη η αυξητική τάση στη ζήτηση φυσικού αερίου παγκοσμίως, όπως προβλέπει ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας για το 2035.

Το 2003, η Κυπριακή Δημοκρατία πρότεινε στην Ελλάδα τη χάραξη κοινής ΑΟΖ, αλλά η πρόταση δεν προχώρησε λόγω των ανησυχιών για την αντίδραση της Τουρκίας, η οποία θα μπορούσε να θεωρήσει την κίνηση αυτή ως «casus belli» (αιτία πολέμου).⁵² Η Κύπρος προχώρησε στην οριοθέτηση της ΑΟΖ της βάσει της αρχής της μέσης γραμμής με γειτονικά κράτη, συγκεκριμένα με την Αίγυπτο τον Φεβρουάριο του 2003, με τον Λίβανο τον Ιανουάριο του 2007 και με το Ισραήλ τον Δεκέμβριο του 2010.

Η οριοθέτηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία 13 «οικόπεδων» (blocks) εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Τα οικόπεδα αυτά αποτελούν ζώνες πιθανής εξόρυξης υδρογονανθράκων και έχουν ιδιαίτερη ενεργειακή και οικονομική σημασία. Οι συμβάσεις που συνάφθηκαν για την εκμετάλλευσή τους, καθώς και οι συνεργασίες με ενεργειακές εταιρείες, αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη στρατηγική της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στις 19 Σεπτεμβρίου 2011, η Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε στη χορήγηση των πρώτων αδειών εξόρυξης φυσικού αερίου στο τεμάχιο «Αφροδίτη» (οικόπεδο 12) της ΑΟΖ της. Οι άδειες αυτές παραχωρήθηκαν στην αμερικανική εταιρεία Noble Energy, η οποία συνεργάστηκε με την ισραηλινή Delek και την Shell.⁵³ Οι εργασίες εξόρυξης πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση του γεωτρήσανου Homer Ferrington. Το οικόπεδο «Αφροδίτη» είχε υψηλές προσδοκίες λόγω της ανακάλυψης σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Τα κοιτάσματα εκτιμήθηκαν στα 7 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf), σε βάθος περίπου 5.860 μέτρων από την επιφάνεια της θάλασσας. Ωστόσο, αν και η ποσότητα αυτή θεωρήθηκε σημαντική, δεν κρίθηκε επαρκής ώστε να δικαιολογηθεί οικονομικά η κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής για την αποθήκευση και μεταφορά του αερίου από τις εμπλεκόμενες εταιρείες. Παρά ταύτα, το συγκεκριμένο έργο αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για την ενεργειακή στρατηγική της Κύπρου, καθώς επιβεβαίωσε την ύπαρξη εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων στην κυπριακή ΑΟΖ και ενίσχυσε τη γεωπολιτική της θέση στην ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον, άνοιξε τον δρόμο για περαιτέρω γεωτρήσεις και επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα.

Το τεμάχιο «Αφροδίτη» βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή του ισραηλινού κοιτάσματος Λεβιάθαν, το οποίο ανακαλύφθηκε το 2010 και εκτιμάται ότι περιέχει περίπου 3,465 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf) φυσικού αερίου. Το Λεβιάθαν θεωρείται στρατηγικής σημασίας, καθώς οι διαθέσιμοι πόροι του είναι επαρκείς για την ανάπτυξη των απαραίτητων υποδομών εξόρυξης και μεταφοράς, διευκολύνοντας την προώθηση του φυσικού αερίου στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά.

Στις 24 Ιανουαρίου 2013, η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε τρία σημαντικά συμβόλαια για την εξερεύνηση υδρογονανθράκων. Τα συμβόλαια αφορούσαν τα τεμάχια 2, 3 (που συνορεύουν με τη λιβανέζικη ΑΟΖ) και 9 (γνωστό και ως «Ονασαγόρας»), και υπογράφηκαν με την ιταλοκοροεατική κοινοπραξία Eni/Kogas. Λίγο αργότερα, στις 6 Φεβρουαρίου 2013, υπεγράφησαν συμφωνίες με τη γαλλική Total για τα τεμάχια 10 και

---

⁵² Καλογεράκης, Η. (2011). Ελλάδα, Τουρκία και ΑΟΖ. Επικίνδυνες είναι πλέον οι καθυστερήσεις, Άρθρο Ιστοσελίδας Ελεύθερη Ζώνη, 17.9.2011, σ.1-4

⁵³ Παναγιώλης, Θ. (2018) Η ακτινογραφία των κοιτασμάτων στα οικόπεδα στην Κύπρο-Γιατί πήρε φωτιά η Ν.Α. Μεσόγειος, Άρθρο Ιστοσελίδας Energy Press, 15.2.2018, σ. 2

11, που βρίσκονται κοντά στην αιγυπτιακή ΑΟΖ.⁵⁴ Ωστόσο, η εκμετάλλευση αυτών των περιοχών αντιμετώπισε δυσκολίες. Στο κοίτασμα Ονασαγόρας (τεμάχιο 9), οι έρευνες από τις αρχές του 2015 έδειξαν ότι δεν υπήρχαν επαρκείς ποσότητες υδρογονανθράκων για να δικαιολογηθεί η εμπορική εξόρυξη. Στα τεμάχια 10 και 11, η Total, σε συνεργασία με την Κυπριακή Δημοκρατία, ανακοίνωσε την αποχώρησή της στις 21 Ιανουαρίου 2015, επικαλούμενη την απουσία αξιοποιήσιμων ενεργειακών πόρων.

Παράλληλα, οι δραστηριότητες της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΑΟΖ της προκάλεσαν εντάσεις. Τον Οκτώβριο του 2014, η Τουρκία έστειλε το σειсмоγραφικό σκάφος Barbaros για έρευνες στο τεμάχιο 2, χωρίς να έχει σχετική αδειοδότηση. Το σκάφος διήλθε και από τα τεμάχια 3 και 9, ενώ παρέμεινε για περίπου δύο μήνες στο τεμάχιο 3. Αυτή η κίνηση θεωρήθηκε παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας και προκάλεσε εικασίες για πιθανή ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.⁵⁵ Υπήρχαν επίσης φήμες ότι το Barbaros θα συνέχιζε έρευνες στα ανοικτά του Καστελόριζου, κάτι που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Στις 30 Αυγούστου 2015, η ιταλική εταιρεία Eni ανακοίνωσε την ανακάλυψη του κολοσσιαίου κοιτάσματος Zohr εντός της αιγυπτιακής ΑΟΖ, κοντά στα ανατολικά όρια της κυπριακής ΑΟΖ. Το κοίτασμα αυτό, με εκτιμώμενα αποθέματα 30 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδιών, παραμένει το μεγαλύτερο κοίτασμα φυσικού αερίου που έχει ανακαλυφθεί στη Μεσόγειο.⁵⁶ Η ανακάλυψη του Zohr ενίσχυσε την ενεργειακή σημασία της περιοχής και πυροδότησε αυξημένο ενδιαφέρον για την κυπριακή ΑΟΖ. Στο πλαίσιο αυτό, την 24η Νοεμβρίου 2017 η Eni και η Total, έπειτα από σύναψη κοινοπραξίας, ανακοίνωσαν την έναρξη γεωτρήσεων στα κυπριακά οικόπεδα 6 και 3. Επίσης, τον Φεβρουάριο του 2018, η αμερικανική Exxon Mobil, σε συνεργασία με την Total και με την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών, ανέλαβε έρευνες και πιθανές εξορύξεις στα οικόπεδα 6, 10, και 11. Το κοίτασμα Καλυψώ στο οικόπεδο 6 έδειξε εξαιρετικές προοπτικές, με δυνατότητα να επηρεάσει τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο. Στις 13 Φεβρουαρίου 2019, η ExxonMobil ανακοίνωσε ότι τα αποθέματα του οικοπέδου 10 συγκρίνονται με εκείνα του αιγυπτιακού Zohr. Επιπροσθέτως, τα κοιτάσματα Tanin (δυναμικότητας 1,4 tcf) και Karish (1 tcf), αρχικά ανήκαν στις ισραηλινές εταιρείες Anver Oil & Gas και Delek Drilling. Τον Αύγουστο του 2016, εξαγοράστηκαν από την ελληνικών συμφερόντων εταιρεία Energean Oil & Gas, σηματοδοτώντας την ενεργή συμμετοχή ελληνικών εταιρειών στο ενεργειακό παιχνίδι της Ανατολικής Μεσογείου. Η εξαγορά των κοιτασμάτων αυτών είναι στρατηγικής σημασίας, καθώς υποδεικνύει τη διεύρυνση ελληνικών εταιρειών στον τομέα της ενέργειας στη λεκάνη της Μεσογείου. Τα συμβόλαια που υπεγράφησαν για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων έχουν μέση διάρκεια περίπου 7 ετών, με την κατανομή εσόδων να είναι αρχικά 75% υπέρ των αναδόχων εταιρειών και 25% υπέρ της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με την πάροδο του χρόνου, το ποσοστό υπέρ της Κύπρου αυξάνεται, εξασφαλίζοντας μακροπρόθεσμα οφέλη για την οικονομία της νήσου.

Μία άλλη οπτική γωνία, πολύ σημαντική για τα δυτικά γεωπολιτικά συμφέροντα στην περιοχή δίνει το ενδιαφέρον της Gazprom, Ρωσικών συμφερόντων εταιρία εξόρυξης

⁵⁴ Χρυσοβαλάντης, Χ. (2015), Το ενεργειακό σύστημα και η οικονομία της Κύπρου, σ.242

⁵⁵ Οπ. π. , σελ.246.

⁵⁶ Στυλιανός, Α. (2015) Το κοίτασμα Zohr της Αιγύπτου, Άρθρο Δημοσιογραφικού Ενημερωτικού Portal Energy Press, 1.9.2015

και διαχείρισης κοιτασμάτων, για τα κοιτάσματα της Κύπρου. Η Ρωσική επιρροή και οι διασυνδέσεις έχουν προκύψει από τη δεκαετία του 1960, κατά την οποία ο Μακάριος ήθελε, στο πλαίσιο του κινήματος των Αδεσμεύτων, να τηρεί ίσες αποστάσεις από Δύση και Ανατολή, συνεπώς είχε συνάψει σχέσεις με τον τότε κομμουνιστικό κόσμο, οι οποίες συνεχίστηκαν στο πλαίσιο μια παράδοσης ρωσικών συμφερόντων έως και σήμερα. Οι θέσεις της Σοβιετικής Ένωσης στο Κυπριακό αντικατοπτρίζουν έναν συνδυασμό γεωπολιτικών συμφερόντων και ιδεολογικών στοχεύσεων, καθώς και τη στρατηγική της να επηρεάζει τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο μέσω της στήριξης της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Κύπρου. Η Σοβιετική Ένωση επέμεινε στη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου και στην απόσυρση όλων των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων από το νησί, απορρίπτοντας οποιαδήποτε μορφή διχοτόμησης ή εξωτερικής παρέμβασης. Οι Σοβιετικοί υποστήριζαν την επάνοδο του Μακαρίου ως αρχηγού κράτους, καθώς τα συμφέροντά τους ευθυγραμμίζονταν με τη διακυβέρνησή του. Ο Μακάριος, παρότι μη ευθυγραμμισμένος με το σοσιαλιστικό μπλοκ, υιοθετούσε μια πολιτική αδέσμευτης εξωτερικής πολιτικής, κάτι που εξυπηρετούσε τη Σοβιετική Ένωση. Η Σοβιετική Ένωση είχε προειδοποιήσει για τον κίνδυνο πραξικοπήματος στην Κύπρο, καλώντας τα Ηνωμένα Έθνη να ενισχύσουν τη διπλωματική και στρατιωτική τους παρουσία για την αποτροπή της κρίσης. Βέβαια δεν πρέπει να λησμονηθεί η στάση της ΕΣΣΔ στο ΣΑ/ΟΗΕ, η οποία υποστήριζε ότι η επιχείρηση Αττίλας ήταν μια ειρηνευτικής φύσεως παρέμβαση που αποσκοπούσε στην διάσωση των Τουρκοκυπρίων από τα ελληνοκυπριακά έκτροπα.

Παρόλο που η Κύπρος δεν αποτελούσε άμεση προτεραιότητα στρατηγικής ασφάλειας για τη Σοβιετική Ένωση, η γεωγραφική της θέση ήταν σημαντική για τη διασφάλιση της παρουσίας και της επιρροής της στην Ανατολική Μεσόγειο. Επίσης, η παρουσία των Σοβιετικών δορυφόρων στην περιοχή θεωρούνταν κρίσιμη για τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος. Η προοπτική ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, ιδιαίτερα υπό το καθεστώς της στρατιωτικής χούντας, ανησυχούσε τη Σοβιετική Ένωση. Η ένωση θα ενίσχυε τη θέση του ΝΑΤΟ στην περιοχή, κάτι που οι Σοβιετικοί θεωρούσαν απειλή για τα συμφέροντά τους. Η πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης στο Κυπριακό επηρεαζόταν περισσότερο από τις γενικότερες γεωπολιτικές επιδιώξεις της στον Ψυχρό Πόλεμο, παρά από άμεσες στρατηγικές ανησυχίες για την Κύπρο. Στήριξε ένθερμα την ανεξαρτησία και την ουδετερότητα του νησιού, προσπαθώντας να αποτρέψει την ενίσχυση της επιρροής του δυτικού μπλοκ στην περιοχή.⁵⁷

Σήμερα, ο Ρώσος πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν, έχει διατυπώσει τη στήριξή του για μια βιώσιμη λύση στο Κυπριακό εντός του πλαισίου που ορίζει ο ΟΗΕ. Η προσέγγισή του αντανακλά το πάγιο ενδιαφέρον της Ρωσίας για σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο και τη δέσμευσή της να διαδραματίσει ρόλο σε ζητήματα που αφορούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Η Ρωσία τάσσεται υπέρ μιας λύσης που σέβεται τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, τα οποία υπογραμμίζουν τη δημιουργία μιας διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας με πολιτική ισότητα. Ως προς τη διπλωματική προσέγγιση, οι θέσεις του Πούτιν ευθυγραμμίζονται με τη ρωσική πολιτική αρχή της μη επέμβασης στα

---

⁵⁷ Μάλλινσον, Ο. (2021). Ο Κίσιντζερ και η εισβολή στην Κύπρο: Η Διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο, σ.131-133.

εσωτερικά άλλων κρατών, αλλά και της υποστήριξης λύσεων μέσω πολυμερών διαπραγματεύσεων.⁵⁸

Διαφαίνεται λοιπόν το πόσο σημαντική είναι η γεωπολιτική αξία της Κύπρου. Αρχικά η Τουρκία, μετά τη δεκαετία του 1950, συνειδητοποίησε την αξία της Κύπρου ως ένα βατήρα των εν δυνάμει Ελληνικών διεκδικήσεων στο νότιο μαλακό υπογάστριο της. Μετά τη διχοτόμηση και τη δημιουργία της «ΤΔΒΚ», αναθεώρησε και αντιλαμβανόταν την Κύπρο ως τον βατήρα για τις δικιές της βλέψεις επιρροής στην νοτιοανατολική Μεσόγειο. Με την είσοδο των κοιτασμάτων στο γεωπολιτικό παιχνίδι όμως άλλαξε άρδην η σημασία της περιοχής και η αξία των Κυπριακών εδαφών. Η Κύπρος μετατράπηκε σε στρατηγικό εταίρο των κρατών της περιοχής, δηλαδή του Λιβάνου, της Αιγύπτου και του Ισραήλ διασφαλίζοντας επίσης συνεργασίες με εταιρίες Αμερικανικών, Γαλλικών και Ιταλικών συμφερόντων.

---

⁵⁸ Κορδώνη, Α. (2016). Οι διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης του κυπριακού ζητήματος από το 1974 έως το 2013 (Μεταπτυχιακή Εργασία), Θεσσαλονίκη, σελ.49

Κεφάλαιο 2.2

Η Στρατηγική Σημασία της Κύπρου Για την Μεγάλη Βρετανία

Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950, χαρακτηρίστηκε από μια σειρά προσπαθειών της Μ. Βρετανίας να διατηρήσει την επιρροή της στη Μέση Ανατολή, παρά τις μεταβαλλόμενες διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες. Κυρίαρχη πράξη αυτής της προσπάθειας ήταν η δημιουργία του Συμφώνου της Βαγδάτης το 1955. Με αυτό οι Βρετανοί αποσκοπούσαν στη δημιουργία ενός περιφερειακού συνασπισμού μεταξύ Ιράκ, Τουρκίας, Πακιστάν, Ιράν και του Ηνωμένου Βασιλείου, με βασικό στόχο τη συγκρότηση μιας αμυντικής ζώνης ενάντια στην κομμουνιστική απειλή, όπως αυτή εκλαμβάνόταν από τη Δύση.

Η συμμετοχή της Βρετανίας στο Σύμφωνο αποτελούσε μέσο για την ανάκτηση της επιρροής της στην περιοχή, ειδικά μετά την αποτυχία να εδραιώσει το MEC (Middle East Command) ή το MEDO (Middle East Defense Organization). Μέσω του Συμφώνου, το Λονδίνο εξασφάλιζε θέση ισχύος σε ένα νέο περιφερειακό σύστημα ασφάλειας. Αν και η Μ. Βρετανία προσπαθούσε να προστατεύσει τα γεωπολιτικά της συμφέροντα, το Σύμφωνο είχε σαφή αντικομμουνιστικό προσανατολισμό, ευθυγραμμισμένο με την ψυχροπολεμική στρατηγική των ΗΠΑ. Ωστόσο, ο ρόλος της Μ. Βρετανίας ήταν πιο ισχυρός στο Σύμφωνο σε σχέση με την αμερικανική επιρροή.

Η συμμετοχή της Μ. Βρετανίας στο Σύμφωνο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από τον Νάσσερ και τις αραβικές χώρες που δεν συμμετείχαν. Η Αίγυπτος θεώρησε ότι το Σύμφωνο εξυπηρετούσε τα αποικιακά συμφέροντα της Δύσης, κάτι που οδήγησε σε περαιτέρω αποξένωση της Μ. Βρετανίας από τον αραβικό κόσμο. Παρά τις προσδοκίες, το Σύμφωνο της Βαγδάτης δεν πέτυχε την πλήρη περιφερειακή ενοποίηση που επιθυμούσε η Μ. Βρετανία, καθώς πολλές αραβικές χώρες, όπως η Αίγυπτος και η Συρία, το αντιμετώπιζαν με καχυποψία. Παρόλο που το Λονδίνο διατηρούσε σημαντικό ρόλο στο Σύμφωνο, η Μ. Βρετανία σταδιακά βρέθηκε να εξαρτάται όλο και περισσότερο από την αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή, καθώς η Ουάσιγκτον άρχισε να αναλαμβάνει πιο ενεργό ρόλο στην περιοχή.

Το Σύμφωνο της Βαγδάτης, αν και δεν ήταν τέλειο, εξυπνέτησε τη βρετανική στρατηγική για τη διατήρηση της ισχύος της στη Μέση Ανατολή και την προώθηση των συμφερόντων της σε μια περιοχή που βρισκόταν σε συνεχή αναταραχή. Ωστόσο, η σταδιακή υποχώρηση της Μ. Βρετανίας από την περιοχή, ιδιαίτερα μετά την κρίση του Σουέζ το 1956, έδειξε τα όρια αυτής της στρατηγικής και τον αυξανόμενο ρόλο των ΗΠΑ.⁵⁹

Η απόφαση του Νάσσερ να εθνικοποιήσει τη Διώρυγα του Σουέζ στις 26 Ιουλίου 1956 αποτέλεσε σημείο καμπής για τις σχέσεις της Μ. Βρετανίας με τη Μέση Ανατολή και ανέδειξε τις αυξανόμενες προκλήσεις που αντιμετώπιζε η βρετανική εξωτερική πολιτική στην περιοχή. Η κίνηση αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στο Λονδίνο, καθώς η Διώρυγα αποτελούσε ζωτικής σημασίας οδό για τη μεταφορά πετρελαίου και εμπορευμάτων μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, ενώ ταυτόχρονα αποτελούσε το σύμβολο της βρετανικής επιρροής στη Μέση Ανατολή. Οι αντιδράσεις της Βρετανίας σαφώς και ήταν

---

⁵⁹ Central Office of Information, The Bagdad Pact, No. R.3889

έντονες. Η κίνηση αυτή του Νάσσερ απειλούσε την ομαλή ενεργειακή σχέση – ροή Μέσης Ανατολής – Ευρώπης – Μ. Βρετανίας, έθετε τις βάσεις για ανακήρυξη του Νάσσερ σε ηγέτη παναραβισμού και συνεπώς την εκδίωξη των Βρετανικών κεκτημένων στην περιοχή και απειλούσε τις ισχυρές εμπορικές και στρατιωτικές σχέσεις της Μ. Βρετανίας με το Άντεν το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ και το Κατάρ.

Η κρίση του Σουέζ του 1956 αποτέλεσε πράγματι σημαντική δοκιμασία για το ΝΑΤΟ, με σοβαρές συνέπειες τόσο για τη συνοχή της συμμαχίας όσο και για τις διμερείς σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων του οργανισμού, κυρίως μεταξύ ΗΠΑ και Μ. Βρετανίας. Η απόφαση της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας να προχωρήσουν σε στρατιωτική επέμβαση στην Αίγυπτο μέσω της επιχείρησης «Musketeer» (στην οποία συμμετείχε και το Ισραήλ), προκειμένου να ανακαταλάβουν τον έλεγχο της Διώρυγας του Σουέζ, χωρίς την έγκριση του ΝΑΤΟ και σε αντίθεση με τη στάση των ΗΠΑ, ανέδειξε μια θεμελιώδη σύγκρουση συμφερόντων εντός της συμμαχίας. Οι ΗΠΑ, υπό την ηγεσία του προέδρου Αϊζενχάουερ, αντέδρασαν έντονα, καταδικάζοντας την επέμβαση και υποστηρίζοντας μια ειρηνική λύση μέσω διπλωματικών διαπραγματεύσεων. Η διαφωνία αυτή έφερε στην επιφάνεια την αντίθεση των δύο χωρών ως προς την εξωτερική πολιτική και τον τρόπο αντίδρασης σε περιφερειακές κρίσεις, με τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία να προτάσσουν τα εθνικά τους συμφέροντα (ιδιαίτερα σε σχέση με τις αποικιακές τους επιδιώξεις και την εξασφάλιση της ναυσιπλοΐας στη Διώρυγα) και τις ΗΠΑ να επιδιώκουν μια πιο προοδευτική και διεθνιστική προσέγγιση, που θα σεβόταν την ενότητα του.

Η αποχώρηση των βρετανικών και γαλλικών δυνάμεων από την Αίγυπτο μετά την κρίση του Σουέζ και η εκκένωση του στρατιωτικού προσωπικού της Βρετανίας και της Γαλλίας δημιούργησε σημαντικές συνέπειες για την περιοχή της Μεσογείου, με την Κύπρο και τη Μάλτα να αναλαμβάνουν ιδιαίτερο γεωστρατηγικό ρόλο.

Με την κρίση του Σουέζ, συνεπώς να τοποθετεί ταφόπλακα στην ακμή της βρετανικής ισχύος στην περιοχή, η Μεγάλη Βρετανία οδηγήθηκε σε μια γενικότερη αλλαγή στην πολιτική της, η οποία πλέον επικεντρώθηκε περισσότερο στην Ευρώπη και τη συνεργασία με το ΝΑΤΟ. Έτσι η Κύπρος αναδείχθηκε ως το εναπομείναν έδαφος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου το οποίο και είναι απαλλαγμένο από τα προβλήματα υψηλής στρατηγικής που αντιμετώπισε η Μ. Βρετανία στο παρελθόν αλλά και παρέχει περγαμινές για διατήρηση της όποιας περιορισμένης εναπομείνας επιρροής διαθέτει το Βρετανικό κράτος στην περιοχή. Η σημασία της Κύπρου είχε αναδειχθεί από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα για τη Μ. Βρετανία, τώρα όμως αναδείχθηκε εκ νέου ως η μοναδική ασφαλής επιλογή – μακρύ χέρι πολιτικής και στρατιωτικής αξίας.⁶⁰

Η Μ. Βρετανία λοιπόν, επιδίωξε να καλύψει το κενό στρατηγικής παρουσίας στη Μέση Ανατολή, επενδύοντας στην στρατιωτική παρουσία της στην Κύπρο. Η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου προσέφερε στη Μ. Βρετανία πλεονεκτήματα που σχετίζονταν με τον έλεγχο των ναυτικών και εμπορικών οδών στη Μεσόγειο και την παρακολούθηση επικοινωνιών μέσω υποκλοπών σημάτων. Αυτή η στρατηγική αναγνώριση της Κύπρου εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της Βρετανικής στρατηγικής για την περιοχή της Μέσης Ανατολής, η οποία αναζητούσε εναλλακτικές βάσεις και

---

⁶⁰JIC (2014) 80, Egyptian Nationalization of the Suez Canal Company: Report by the Joint Intelligence Committee σε Aldrich

διαδρομές για τον έλεγχο της ναυσιπλοΐας και του εμπορίου. Ο «αστερισμός» των περιοχών του Γιβραλτάρ, της Μάλτας και της Κύπρου προσέφερε στη Μ. Βρετανία όχι μόνο στρατηγικά πλεονεκτήματα λόγω της θέσης τους, αλλά και ένα δίκτυο στρατιωτικών βάσεων που εξασφάλιζε τον έλεγχο της περιοχής και την ικανότητα για στρατηγική αποτροπή. Αυτές οι βάσεις επέτρεπαν στη Μ. Βρετανία να διατηρήσει την επιρροή της στην περιοχή της Μεσογείου και να αντιμετωπίσει τις απειλές που προέρχονταν από την Σοβιετική Ένωση και άλλες μεγάλες δυνάμεις της εποχής.

Η συμφωνία του Λονδίνου το 1960 έθεσε το θέμα των 2 στρατιωτικών Βρετανικών βάσεων επί Κύπρου. Μία στο Ακρωτήρι και η άλλη στην Δεκέλεια, με συνολική έκταση 256 τετραγωνικών χιλιομέτρων, ήτοι το 2,75% της νήσου. Η παρουσία των Βρετανικών βάσεων στην Κύπρο αποτελεί πρωτοφανή συμφωνία διεθνούς Δικαίου. Η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης της Δημοκρατίας της Κύπρου αναγράφει πλήρως το νομικό καθεστώς το οποίο έχει τη μορφή «*sui generis*». Ο τελευταίος χαρακτηρισμός δίνεται λόγω της εκτεταμένης εδαφικής έκτασης αυτών, της ύπαρξης μόνιμου Κυπριακού πληθυσμού που κατοικεί εντός αυτών, την ύπαρξη οικονομικών δραστηριοτήτων εντός αυτών που είναι άσχετες με το στρατιωτικό χαρακτήρα και τέλος τα εκτεταμένα κατά πολύ κυριαρχικά προνόμια της Μεγάλης Βρετανίας.⁶¹

Η Κύπρος είναι η μόνη περιοχή στον πλανήτη όπου η Μ. Βρετανία διατηρεί μεν 2 στρατιωτικές βάσεις, διασφαλίζεται δε από μία πολυμερή συμφωνία εγγυήσεων πρωτοφανούς ευελιξίας και παροχής δικαιωμάτων τα οποία υπερβαίνουν κατά πολύ τα δικαιώματα που απέκτησαν οι Βρετανοί στις λοιπές περιπτώσεις εγκατάστασης βάσεων (Μάλτα, Βιρμανία, Κεϋλάνη). Για την ακρίβεια αυτό το προνομιακό καθεστώς που απολαμβάνουν οι Βρετανοί αναφορικά με τις βάσεις συγκρίνεται μόνο με τις περιπτώσεις των Αμερικανικών βάσεων στην διώρυγα του Παναμά και στο Γκουαντάναμο της Κούβας. Με την υπογραφή της συμφωνίας, οι Βρετανοί δεσμεύτηκαν για τα κάτωθι:⁶²

1. Οι βάσεις αναπτύσσονται μόνο για στρατιωτικούς σκοπούς
2. Απαγορεύονται οι ιδρύσεις αποικιών.
3. Απαγορεύονται οι τελωνειακοί δασμοί μεταξύ βάσεων και Κυπριακής Δημοκρατίας
4. Δεν θα γίνουν ενέργειες που ενδέχεται να βλάψουν την εμπορική και επιχειρηματική ενότητα της νήσου.
5. Δεν θα κατασκευαστούν εμπορικά λιμάνια και αεροδρόμια.
6. Δε θα επιβλέπεται η εγκατάσταση πλυθησμών εκτός των προσωρινών λόγων.
7. Δεν θα υπάρξουν κανενός είδους διακρίσεις κατά των εργαζομένων σε αυτές.
8. Δεν θα πραγματοποιηθούν απαλλοτριώσεις άνευ αποζημίωσης.

Οι βάσεις βέβαια εγκαταστάθηκαν και στο πλαίσιο παροχής σταθερότητας από τη Μ. Βρετανία ως θεσμική εγγυήτρια δύναμη, γεγονός που ιστορικά αθετήθηκε πολλακίς. Το πρώτο γεγονός έγινε με την εισβολή του 1974, όπου οι βάσεις έμειναν αμέτοχες και

---

⁶¹ Μπρεδΐμας, Α. (2014). Οι κυρίαρχες βρετανικές βάσεις στην Κύπρο υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου, σ. 52 – 53

⁶² Στεργίου, Α. (2017). Οι Βρετανικές βάσεις ως παράγοντας ατελούς αποαποικιοποίησης της Κύπρου, σ. 79

απαγορεύτηκε οποιαδήποτε παροχής βοήθειας. Το δεύτερο γεγονός καταγράφεται με την ανακήρυξη του ψευδοκράτους το 1983, όπου η Μ. Βρετανία ως εγγυήτρια δύναμη δεν αντιτάχθηκε στην ανακήρυξη η οποία αποτελούσε ξεκάθαρη παραβίαση της Συμφωνίας Εγκαθίδρυσης. Τέλος το 2007 η Μ. Βρετανία υπέγραψε με την Τουρκία τον Στρατηγικό Συνεταιρισμό, με τον οποίο στην ουσία προωθεί τις σχέσεις της ΤΔΒΚ με τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά με μία αποσχιστική οπτική γωνία.

Εν τέλει, η Κύπρος ανέκαθεν αποτελούσε έδαφος στρατηγικής σημασίας για την Μ. Βρετανία. Σήμερα αποτελεί τα απομεινάρια της πάλαι ποτέ Βρετανικής ισχυρής παρουσίας στην ευρύτερη περιοχή Ανατολικής Μεσογείου – Μέσης Ανατολής. Τα απομεινάρια αυτά διασφαλίζονται από τις 2 βάσεις στο Κυπριακό έδαφος που μόνο «βάσεις» δεν είναι διότι το νομικό πλαίσιο ύπαρξης τους αλλά και το τι εφαρμόζεται επί του πρακτέου όλα τα χρόνια από την ίδρυση τους έως και σήμερα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι καταπατούν το κεκτημένο της αυτοδιάθεσης της Κύπρου και λειτουργούν καταχρηστικά και με χαρακτήρα αποικιοκράτη.

Κεφάλαιο 2.3

Η Κύπρος και η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή πολιτική της Κύπρου ξεκινά από το 1961, όπου εντάχθηκε στο Συμβούλιο της Ευρώπης, μετά την ανεξαρτησία της. Περί τα 10 χρόνια μετά, υπεγράφη και η Συμφωνία Σύνδεσης, το 1972. Η ΕΕ τότε αντιπροσώπευε κυρίως τη φιλοσοφία της ενιαίας αγοράς με το ελεύθερο εμπόριο. Οι ευρωπαϊκές επιδιώξεις της Κύπρου είχαν ευθυγραμμιστεί με τις όμοιες του Ηνωμένου Βασιλείου, με σκοπό να διατηρηθεί η ήδη υπάρχουσα προνομιακή εμπορική σχέση Κύπρου – ΗΒ.⁶³ Βέβαια, την εποχή εκείνη, οι πολιτικές δυνάμεις της Κύπρου ήταν στην πλειοψηφία τους αντίθετες με την ένταξη στην ΕΕ, στο πλαίσιο απογοήτευσης τους από τη δυτική στάση κατά την τουρκική εισβολή. Μόνο το κόμμα «Δημοκρατικός Συναγερμός» θεωρούσε ότι η Κύπρος ιστορικά, γεωγραφικά και πολιτιστικά ανήκει στη δύση και στην Ευρώπη. Βέβαια καταλυτικός παράγοντας για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ ήταν η πολύ επιτυχημένη Ευρωπαϊκή πολιτική Καραμανλή και η καθοδήγηση – ενίσχυση της Αθήνας προς την Λευκωσία επί σειρά ετών.

Επί του πρακτέου, η Κυπριακή Ευρωπαϊκή πολιτική άρχισε με τις ενέργειες για την Τελωνειακή Ένωση, το 1987. Ο τότε Ελληνοκύπριος πρόεδρος Σπύρος Κυπριανού έθεσε τα θεμέλια, στο πλαίσιο μιας αλλαγής πολιτικής, για την Συμφωνίας Τελωνειακής Σύνδεσης Κύπρου και ΕΟΚ.⁶⁴ Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 21 Φεβρουαρίου 1986 και αντιμετώπισαν διαφωνίες κυρίως για βιομηχανικά προϊόντα, με επίκεντρο το ποια αγαθά θα υπόκειντο σε κανονικούς ή μειωμένους δασμούς. Το σημαντικό όμως ήταν ότι για πρώτη φορά, η αντιδυτική ελληνοκυπριακή κοινότητα, ερχόταν σε επαφή σε σημείο συμφωνίας με μία δυτική Κοινότητα τέτοιου επιπέδου, η οποία δεχόταν την Κυπριακή Δημοκρατία, με άλυτο το Κυπριακό ζήτημα, ως έναν νόμιμο και αναγνωρισμένο εταίρο και εκπρόσωπο μελλοντικών συνομιλιών και διαπραγματεύσεων. Η συμφωνία, συγκεκριμένα, διεύρυνε την πρόσβαση της Κύπρου στην ευρωπαϊκή αγορά με ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων, προϊόντων και κεφαλαίων, θέτοντας τη χώρα σε τροχιά ανάπτυξης.⁶⁵

Μετά την επιτυχία της πρώτης συμφωνίας, η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε αίτημα ένταξης στην ΕΟΚ στις 4 Ιουλίου 1990. Το 1993, η χώρα επιλέχθηκε για μελλοντική ένταξη, επιβεβαιώνοντας την ευρωπαϊκή της πορεία. Η υποβολή της αίτησης ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα) το 1990, συνοδεύτηκε από σαφή στόχο την επίλυση του Κυπριακού και την επανένωση του νησιού πριν από την ένταξη.⁶⁶ Το ζήτημα της τουρκικής κατοχής και η αδιαλλαξία της Τουρκίας συνέχισαν να αποτελούν σημαντικά εμπόδια, με την ΕΕ να υποστηρίζει ενεργά τις προσπάθειες για μια βιώσιμη λύση, ενισχύοντας και τις πρωτοβουλίες του ΟΗΕ. Η κυπριακή κυβέρνηση υπογράμμισε ότι η ένταξη στην ΕΕ θα μπορούσε να αποτελέσει

⁶³ Γεωργιάδης, Χ. (2024). Νέος Ρεαλισμός, σ. 85

⁶⁴ Θεοφάνους, Α. (2023). Από τη δεσμευμένη ανεξαρτησία του 1960 στις προκλήσεις του σήμερα, σ.139

⁶⁵ Pedi, R. & Kouskouvelis, I. (2016) Cyprus' Reunification: from the "momentum" trap to a "small but smart" state strategy, σ. 19–34

⁶⁶ Κρανιδιώτης, Γ. (1993) Προτάσεις για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική: Είκοσι κείμενα για τις σχέσεις της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Εκδόσεις, σ. 58-59

καταλύτη για την επανένωση, εφόσον η τουρκική πλευρά συνεργαζόταν. Η προσδοκία ήταν ότι υπήρχε επαρκής χρόνος για διαπραγματεύσεις έως την έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών. Μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993, η ΕΕ θεώρησε ότι η ένταξη της Κύπρου θα μπορούσε να συμβάλει θετικά στην επίλυση του Κυπριακού, παρά την αδιαλλαξία της Τουρκίας.

Η πενταετία 1997-2002 υπήρξε καθοριστική για την πορεία της Κύπρου προς την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σηματοδοτήθηκε από την εδραίωση της ενιαίας αγοράς, τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση της κοινής αγοράς και τις συνδέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ και της Κύπρου.⁶⁷ Η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν εξαρτήθηκε από την ύπαρξη λύσης. Οι εντατικές προσπάθειες του ΟΗΕ το 2002-2004, με αποκορύφωμα την υποβολή του Σχεδίου Ανάν, στόχευαν στη συμφωνία για μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία. Τελικά, η Κύπρος εντάχθηκε στην ΕΕ το 2004 ως πλήρες μέλος, με την ένωση να ξεκαθαρίζει ότι σε περίπτωση μελλοντικής επανένωσης, οι Τουρκοκύπριοι θα γίνονταν αυτόματα πολίτες της ΕΕ και το κατεχόμενο τμήμα θα ενσωματωνόταν στην Ένωση.

Η στρατηγική της Κυπριακής Δημοκρατίας να συνδέσει την ευρωπαϊκή ένταξη με την επίλυση του Κυπριακού έδειξε ότι η ΕΕ μπορούσε να αποτελέσει πεδίο για την προώθηση της ειρήνης και της επανένωσης, ακόμα και αν οι άμεσες προσπάθειες δεν απέδωσαν τότε τα αναμενόμενα.⁶⁸ Το καθεστώς Ντενκτάς εξέφρασε τη δυσαρέσκεία του σχετικά με την τελωνειακή ένωση και την ενταξιακή πορεία της Κύπρου, ζητώντας την επίλυση του πολιτικού ζητήματος της διχοτόμησης πριν από οποιαδήποτε περαιτέρω διευθέτηση.

Η Κυπριακή οικονομία μετά την διχοτόμηση θεωρούταν κατεστραμμένη και αμφίβολο αν ποτέ θα ορθοποδήσει, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004) κι εν συνεχεία, στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) το 2008 με την υιοθέτηση του ευρώ, έφερε μια σειρά από σημαντικά οφέλη και μεταρρυθμίσεις που ενίσχυσαν την οικονομία, τη διακυβέρνηση και την κοινωνία της Κύπρου. Η ένταξη στην ΟΝΕ συνέβαλε στη σταθεροποίηση της οικονομίας μέσω της υιοθέτησης του ευρώ. Εξαλείφθηκαν το συναλλαγματικό κόστος και κίνδυνος, βελτιώνοντας την εμπορική δραστηριότητα. Αναβαθμίστηκαν οι επενδυτικές δυνατότητες, προσελκύοντας περισσότερα ξένα κεφάλαια και ενισχύοντας την ανάπτυξη της κυπριακής κεφαλαιαγοράς. Η ελεύθερη αγορά επέτρεψε την αποτελεσματικότερη λειτουργία των οικονομικών δομών, μειώνοντας τα μονοπώλια και βελτιώνοντας τις συνθήκες ανταγωνισμού. Οι καταναλωτές απέκτησαν πρόσβαση σε περισσότερες επιλογές με χαμηλότερες τιμές, στο πλαίσιο του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Οι Κύπριοι πολίτες απέκτησαν δικαίωμα ψήφου και συμμετοχής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενώ ενισχύθηκε η δυνατότητα κριτικής και επιρροής στις κυβερνητικές πολιτικές μέσω πρόσβασης στα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Οι πολίτες απέκτησαν τη δυνατότητα να ζουν, να εργάζονται και να σπουδάζουν σε οποιαδήποτε χώρα της ΕΕ, ενισχύοντας την κινητικότητα και τις ευκαιρίες ανάπτυξης. Ενισχύθηκε η κινητικότητα

---

⁶⁷ Attalides, M. (2010). The Accession of Cyprus to the EU and the 'Acquis' of the Intercommunal Negotiations. *The Cyprus Review*, σ. 159-174

⁶⁸ Vasiliou, G. (2003). *Cyprus Accession to the EU and the Solution of the Cyprus Problem*, σ. 55

των φοιτητών μέσω κοινοτικών προγραμμάτων, όπως το Erasmus, καθώς και η πρόσβαση σε ευκαιρίες δια βίου μάθησης. Εφαρμόστηκαν μέτρα για την προστασία των εργαζομένων, τη διασφάλιση ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, καθώς και την ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Η ένταξη στην ΕΕ προώθησε την εφαρμογή κοινών δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος. Επιτεύχθηκε η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από βιομηχανικές δραστηριότητες και βελτιώθηκε η διαχείριση αποβλήτων και η ενίσχυση βιώσιμων πρακτικών. Εκτός από τα οφέλη που αποκόμισε, η Κύπρος συνέβαλε και αυτή σημαντικά στην ΕΕ, ιδίως μέσω της γεωστρατηγικής της θέσης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής πολιτικής στη Μεσόγειο. Η ένταξή της ανέδειξε την αξία της ως γέφυρα μεταξύ Ευρώπης, Μέσης Ανατολής και Αφρικής, προωθώντας τη συνεργασία και τη σταθερότητα στην περιοχή.⁶⁹

Η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κυπριακό ζήτημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πολυπλοκότητα των σχέσεων της με την Τουρκία, αλλά και με την εσωτερική δυναμική των κρατών-μελών της. Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004, ενίσχυσε τον ρόλο της Ένωσης ως πολιτικού και οικονομικού παράγοντα στην περιοχή, αλλά ανέδειξε και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει στο να εξισορροπήσει τα διαφορετικά συμφέροντα των εμπλεκόμενων πλευρών. Στο εσωτερικό της ΕΕ, οι διαφορετικές απόψεις και προτεραιότητες των κρατών-μελών έχουν επηρεάσει την προσέγγιση της Ένωσης στο ζήτημα. Χώρες όπως η Ελλάδα, με στενούς ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με την Κύπρο, υποστηρίζουν ένθερμα τις θέσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ άλλα κράτη, με διαφορετικές γεωπολιτικές προτεραιότητες, ενδέχεται να διατηρούν πιο ουδέτερη ή επιφυλακτική στάση, ιδιαίτερα όταν διακυβεύονται οι σχέσεις της ΕΕ με την Τουρκία.

Η αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε στρατηγική επιλογή που επηρέασε καθοριστικά την εξωτερική πολιτική της χώρας και τοποθέτησε το Κυπριακό ζήτημα στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής ατζέντας. Η ΕΕ, ως οργανισμός, έχει προσπαθήσει να υποστηρίξει την επανένωση της νήσου μέσα από διάφορες πρωτοβουλίες, όπως οικονομική βοήθεια για την ανάπτυξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας, ενίσχυση της δικοινοτικής συνεργασίας και προώθηση της εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο πλευρών. Επίσης, η ένταξη της Κύπρου προσέφερε μια νέα διάσταση στις προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος, ενισχύοντας τη διεθνή εμπλοκή, ιδιαίτερα από την ΕΕ, τις ΗΠΑ και τον ΟΗΕ. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές συνάντησαν σημαντικές προκλήσεις, κυρίως λόγω της σκληρής στάσης της Τουρκίας.

---

⁶⁹ Ματσουκά, Κ. (2008). Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση - ένας απολογισμός τέσσερα χρόνια μετά, διαθέσιμο στο: <http://pened2003.pspa.uoa.gr/index.htm>, σ. 8-12

Κεφάλαιο 2.4

Ο Ελληνικός και Τουρκικός Επηρεασμός στην Ευρωπαϊκή Πολιτική της Κύπρου

Ο Γιώργος Βασιλείου, πρώην πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και επικεφαλής των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ανέδειξε τη στρατηγική και πολυεπίπεδη υποστήριξη που παρείχε η Ελλάδα στη διαδικασία ένταξης. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά: «Η Ελλάδα δεν θα δεχόταν ποτέ να θυματοποιηθεί η Κύπρος λόγω της τουρκικής αδιαλλαξίας. Η γνώση αυτού του γεγονότος είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρξει καμία χώρα, που θα έθετε πολιτικά κριτήρια σε σχέση με το Κυπριακό και τη συνεχιζόμενη κατοχή του βορείου τμήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σαφέστατα, η Ελλάδα θα έθετε βέτο σε όποια χώρα αμφισβητούσε την πολιτική ένταξη της Κύπρου». Η δήλωση του Βασιλείου υπογραμμίζει τη σημασία της ενότητας και της κοινής στρατηγικής των δύο χωρών, που οδήγησε στην ένταξη της Κύπρου ως πλήρους μέλους της ΕΕ, παρά τις προκλήσεις που εξακολουθούν να υφίστανται λόγω της τουρκικής κατοχής.

Η συμβολή της Ελλάδας, σύμφωνα με τον κ. Βασιλείου, υπήρξε διττή. Η ελληνική διπλωματία διασφάλισε ότι η ένταξη της Κύπρου θα προχωρούσε ανεξάρτητα από την επίλυση του Κυπριακού. Η σταθερή στάση της Ελλάδας απέναντι σε κάθε πιθανή προσπάθεια θυματοποίησης της Κύπρου, έστειλε ένα ξεκάθαρο μήνυμα στα κράτη – μέλη της ΕΕ ότι η ένταξη δεν θα μπορούσε να παρεμποδιστεί λόγω της Τουρκικής κατοχής. Επίσης το δικαίωμα της αρνησικυρίας (βέτο) ως διαπραγματευτικό εργαλείο ήταν πολύ σημαντικό κι αποτέλεσε ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί. Αυτό ανάγκασε τα υπόλοιπα κράτη – μέλη να μην συνδέσουν την ένταξη με την επίλυση του Κυπριακού, αναγνωρίζοντας έτσι την πολιτική και νομική βάση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως μέλους της ευρωπαϊκής οικογένειας.

Η ένταξη της Κύπρου το 2004 δεν ήταν μόνο αποτέλεσμα των Κυπριακών προσπαθειών, αλλά και της αλληλεγγύης και στρατηγικής συνεργασίας με την Ελλάδα. Η Ελλάδα, με το κύρος της ως κράτος-μέλος της ΕΕ, έπαιξε τον ρόλο του εγγυητή, προστατεύοντας τα συμφέροντα της Κύπρου και εξασφαλίζοντας ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις δεν θα εκτροχιαστούν από εξωτερικές πιέσεις.⁷⁰

Βεβαίως η ενταξιακή βοήθεια της Ελλάδας προς την Κύπρο δεν πέρασε απαρατήρητη από την Τουρκία ή οποία καθυστέρουσε να εναρμονιστεί με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης προκειμένου να επιτύχει κι αυτή την ένταξη στην ΕΕ. Οι διαπραγματεύσεις για την τελωνειακή ένωση μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσαν σημείο καμπής στις σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ και επηρεάστηκαν έντονα από το Κυπριακό ζήτημα. Η Ελλάδα, αξιοποιώντας τη διπλωματική της θέση, άσκησε ισχυρές πιέσεις για να εξασφαλίσει την πρόοδο στις διαπραγματεύσεις ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, ανεξάρτητα από την πολιτική επίλυση του Κυπριακού. Πάνω σε αυτό το θέμα, η ελληνική κυβέρνηση χρησιμοποίησε το δικαίωμα «βέτο» που είχε στο πλαίσιο της ΕΕ, απαιτώντας παράλληλα την εξάλειψη οποιουδήποτε όρου που θα συνέδεε την ένταξη της Κύπρου με την

---

⁷⁰ Τσιρκικά, Μ. (2002). Η Κύπρος και η Ελλάδα στην ΕΕ. Διαθέσιμο στο <https://www.bbc.co.uk/greek/news/021203cypruseugreece.shtml>

προηγούμενη επίλυση του Κυπριακού. Μέσω έντονης διαπραγμάτευσης, η Ελλάδα κατέστησε δυνατή την έγκριση της τελωνειακής ένωσης της Τουρκίας, υπό την προϋπόθεση ότι η Κύπρος θα είχε ανεμπόδιστη πορεία προς την ΕΕ. Τα παραπάνω αποτελούσαν πολύ σημαντικές διπλωματικές νίκες για την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία.

Αδιαμφισβήτητα η στρατηγική της Ελλάδας από τη δεκαετία του 1990 κι έπειτα είχε ως βασικό στόχο την υποστήριξη της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, χωρίς να τεθεί ως προϋπόθεση η επίλυση του Κυπριακού και την προώθηση μιας διευθέτησης των ελληνοτουρκικών ζητημάτων, αξιοποιώντας τις ευρωπαϊκές διαδικασίες και τον ρόλο της ΕΕ ως μεσολαβητή. Το αποτέλεσμα ήταν να διασφαλιστεί η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου, ενώ παράλληλα τέθηκαν οι βάσεις για μια πιο δομημένη και διαφανή σχέση της Τουρκίας με την ΕΕ. Η Ελλάδα στάθηκε σημαντικός εταίρος και αρωγός της Κυπριακής Δημοκρατίας, γεγονός το οποίο ήταν καταλυτικό για την Ευρωπαϊκή ένταξη της τελευταίας.⁷¹

Στον αντίποδα ο ρόλος της Τουρκίας και της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ήταν μονίμως παρεμποδιστικός στα Ελληνοκυπριακά σχέδια. Το 2001 η στάση του Ραούφ Ντενκτάς και της τουρκικής πλευράς συνολικά, παρέμεινε αμετακίνητη, παρά τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναδείξει τα οφέλη από την ένταξη μιας ενιαίας Κύπρου. Η τουρκική στρατηγική στόχευε στη διατήρηση του ελέγχου της βόρειας Κύπρου, ενώ παράλληλα ενίσχυε την πολιτική και οικονομική σύνδεση της περιοχής με την Τουρκία. Η Τουρκία, από την εισβολή του 1974, ακολούθησε μια πολιτική ενσωμάτωσης των κατεχομένων εδαφών. Κύριο μέλημα ήταν η *de facto* Τουρκική επιρροή στα κυπριακά εδάφη με γνώμονα την *es aei* παραμονή. Η Τουρκία αποσκοπούσε στην εδραίωση της ΤΔΒΚ, ως μίας μαριονέτας επέκτασης της Τουρκικής σφαίρας επιρροής. Δεν έτρεφε ενδιαφέροντα ευρωπαϊκής φύσεως για την Κύπρο πολύ απλά διότι δεν ήθελε έναν ακόμα εταίρο στο Κυπριακό και δεν απέβλεπε στη λύση.

Η ΕΕ, βέβαια θεωρούσε την Τουρκία σημαντικό γεωπολιτικό εταίρο λόγω της στρατηγικής της θέσης και του μεγέθους της οικονομίας της. Ωστόσο, οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονταν από συνεχείς εντάσεις διότι η ΕΕ παραμένει αδιάλλακτη στα κριτήρια ένταξης και στις εν γένει αξίες της. Η Τουρκία δεν περιλήφθηκε στον πρώτο γύρο διεύρυνσης που περιλάμβανε την Κύπρο και άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, με την ΕΕ να τονίζει πως η ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας εξαρτιόταν από την υιοθέτηση δημοκρατικών αρχών, τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο. Η Άγκυρα θεώρησε τη στάση της ΕΕ διακριτική, με βάση θρησκευτικά και πολιτιστικά κριτήρια, κατηγορώντας την ότι λειτουργεί ως «χριστιανική λέσχη».

Το Κυπριακό αποτέλεσε βασικό εμπόδιο στις ευρωτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκία θεωρούσε κρίσιμο το να διατηρεί τη διαίρεση του νησιού, καθώς αυτό εξυπηρετούσε τα εθνικά και στρατηγικά της συμφέροντα. Από την άλλη, η ΕΕ προωθούσε την ένταξη μιας ενιαίας Κύπρου, χρησιμοποιώντας την ως μέσο πίεσης για την επίλυση του Κυπριακού και την εξομάλυνση των σχέσεων με την Τουρκία. Η στάση της Τουρκίας αποδεικνύει την πολυπλοκότητα της κατάστασης. Ενώ η ΕΕ προσπαθούσε να οικοδομήσει μια μακροπρόθεσμη σχέση με την Άγκυρα, η πολιτική πραγματικότητα και η προσέγγιση της

---

⁷¹ Müftüler-Bac, M. & Güney, A. (2005). The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003, σ. 287

Τουρκίας απέναντι στην Κύπρο και στα θέματα ενσωμάτωσης καθιστούσαν δύσκολη τη θεσμική σύγκλιση. Οι εντάσεις αυτές παραμένουν μέχρι και σήμερα κομβικό σημείο των ευρωτουρκικών σχέσεων.⁷²

Η τουρκική πολιτική για το Κυπριακό όμως, ακόμα και σήμερα, παρουσιάζει αντιφάσεις. Από τη μία, η Κύπρος θεωρείται θεμελιώδες στοιχείο των εθνικών συμφερόντων της Τουρκίας και αποτελεί για αυτήν μια «milli dava» (εθνική υπόθεση), ενώ από την άλλη, η Τουρκία υποστηρίζει ότι η λύση στο Κυπριακό πρέπει να προκύψει από τις διαπραγματεύσεις των δύο κοινοτήτων, δηλαδή των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, στο πλαίσιο μιας Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας.

Η Εθνική Υπόθεση (Milli Dava) θέλει την Τουρκία, από την εισβολή του 1974 και έπειτα, να θεωρεί το Κυπριακό ζήτημα ως θέμα εθνικής ασφάλειας και στρατηγικής σημασίας. Ο έλεγχος του βόρειου τμήματος της Κύπρου και η διατήρηση της στρατιωτικής της παρουσίας στην περιοχή εξυπηρετούν τα συμφέροντα της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο και ενισχύουν τον τουρκικό έλεγχο στην περιοχή. Από την άλλη, η εκφρασμένη υποστήριξη για Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία (ΔΔΟ), επικαλείται τη διάθεση για επίλυση του Κυπριακού, επιμένει όμως ότι αυτή η λύση πρέπει να περιλαμβάνει και τη διασφάλιση των συμφερόντων των Τουρκοκυπρίων. Με αυτή την προσέγγιση, η Τουρκία απορρίπτει κάθε απόφαση που δεν λαμβάνει υπόψη τη "γεωπολιτική" της θέση στην Κύπρο, ενώ θέτει ως βασική προϋπόθεση την αναγνώριση του τουρκοκυπριακού στοιχείου.

Διαφαίνεται λοιπόν, ότι η Ευρωπαϊκή προοπτική αποτελούσε από τη μία μια διπλωματική επιτυχία από πλευράς Κύπρου και Ελλάδας και παράλληλα ένας προβληματισμός από πλευράς Τουρκίας. Η ΕΕ εισήλθε ως αξιόπιστος εταίρος στην περιοχή της Κυπριακής σφαίρας και διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην οικονομική ανοικοδόμηση του κατεστραμμένου Ελληνοκυπριακού κράτους, με την Ελληνική εξωτερική πολιτική και την επιτυχημένη διπλωματία να βρίσκονται πίσω από την επιτυχία αυτή.

---

⁷² Hutchence, J. & Georgiades, H. (1999). The European Union and the Cyprus Problem: Powerless to Help? σ. 92-94

Κεφάλαιο 2.5

Η Κύπρος και το NATO

Σύμφωνα με την προσέγγιση του Χέντλεϊ Μπούλ (Hedley Bull), η οποία είναι γνωστή από τη θεωρία του για την "Κοινωνία των Κρατών" (Society of States), οι Μεγάλες Δυνάμεις συχνά χρησιμοποιούν ελεγχόμενες κρίσεις για να επιτύχουν συγκεκριμένους γεωπολιτικούς στόχους ή για να οδηγήσουν σε λύσεις που εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες φαίνεται να είχαν ένα σχέδιο που επέτρεπε την ελεγχόμενη δράση της Τουρκίας στην Κύπρο, με στόχο να αποφευχθεί μια πλήρης ελληνοτουρκική σύγκρουση, ενώ ταυτόχρονα εξυπηρετούσαν τη δική τους στρατηγική σταθερότητα στην περιοχή. Αυτή η προσέγγιση εντάσσεται στη λογική της "σταθμισμένης παρέμβασης", όπου οι ισχυροί δρώντες προσπαθούν να διαχειριστούν τις περιφερειακές εντάσεις, στο ευρύτερο πλαίσιο της γεωπολιτικής στρατηγικής των Μεγάλων Δυνάμεων, όπου οι κρίσεις αξιοποιούνται ως εργαλεία διαπραγμάτευσης και εξαναγκασμού των μικρότερων δυνάμεων για να μην απειληθεί η γενικότερη γεωπολιτική ισορροπία.⁷³

Το γεγονός ότι το Κυπριακό επηρεαζόταν σε μεγάλο βαθμό από τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την εμπλοκή των ΗΠΑ και του NATO, καταδεικνύει πόσο πολυεπίπεδο ήταν το πρόβλημα. Τη δεκαετία του 1960, η κυβέρνηση Παπανδρέου, όπως φαίνεται, προσπαθούσε να ισορροπήσει μεταξύ της διατήρησης της ελληνικής επιρροής στην Κύπρο και της αποφυγής μιας ανοιχτής ρήξης με τον Μακάριο, ο οποίος είχε μια πιο ανεξάρτητη και συχνά απρόβλεπτη στάση. Αυτή η ισορροπία αντικατοπτρίζει τη στρατηγική προσπάθεια της Αθήνας να προστατεύσει την εθνική της θέση, χωρίς να προκαλέσει περαιτέρω ρήξεις. Η σύγκληση του Συμβουλίου του Στέμματος το 1965 είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς εκεί γίνεται σαφής η αμερικανική επιρροή προς την κατεύθυνση της αποδιεθνοποίησης του Κυπριακού και της τοποθέτησής του σε ένα πιο περιορισμένο, νατοϊκό πλαίσιο. Η στρατηγική αυτή είχε ως στόχο την αποτροπή μείζονων κρίσεων στην Ανατολική Μεσόγειο, υπό το πρίσμα του Ψυχρού Πολέμου, όπου η σταθερότητα της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO θεωρούνταν ύψιστης σημασίας. Ωστόσο, η τοποθέτηση του Κυπριακού σε "αυστηρά νατοϊκά πλαίσια" υποβάθμιζε την ευρύτερη διεθνοποίησή του και τα δίκαια αιτήματα των Ελληνοκυπρίων για αυτοδιάθεση. Αυτό έφερε σε δύσκολη θέση την ελληνική πλευρά, που έπρεπε να συμβιβαστεί ανάμεσα στην υπεράσπιση του Κυπριακού και στις γεωπολιτικές απαιτήσεις των ΗΠΑ και του NATO.

Η αμερικανική πολιτική στο Κυπριακό της περιόδου 1963 – 1964 είχε έναν κύριο στόχο, την διασφάλιση της σταθερότητας στην ανατολική πτέρυγα του NATO, αποτρέποντας μια ελληνοτουρκική σύρραξη που θα είχε καταστροφικές συνέπειες για τη συνοχή της συμμαχίας και θα άνοιγε την πόρτα στη Σοβιετική επιρροή. Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτελούσε το βασικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες διαμόρφωσαν τη στάση τους, θέτοντας ως προτεραιότητα τη διατήρηση της στρατηγικής ισορροπίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Σοβιετική διάθεση να εμπλακεί στο Κυπριακό

---

⁷³ Παναγιωτίδης, Ν. (2015). Το Κυπριακό στη Διεθνή Πολιτική, Οι Μεγάλες Δυνάμεις και τα Πολλά Πρόσωπα του Αγγλοαμερικανικού Ηγεμονισμού, σ. 59-61

και να παράσχει βοήθεια στην Κυπριακή Δημοκρατία σε περίπτωση τουρκικής εισβολής, αποτέλεσε σημείο μεγάλης ανησυχίας για την Ουάσιγκτον. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να δημιουργήσει έναν σοβαρό γεωπολιτικό ρήγμα στην περιοχή. Από τη μία, θα οδηγούσε σε περαιτέρω αντιδράσεις εντός του ΝΑΤΟ, καθώς τόσο η Τουρκία όσο και η Ελλάδα θα θεωρούσαν την αμερικανική στάση ανεπαρκή ή μεροληπτική. Από την άλλη, η Σοβιετική επιρροή θα μπορούσε να ενισχυθεί, όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή, υπονομεύοντας την αποτρεπτική πολιτική του ΝΑΤΟ.

Η επιστολή Τζόνσον προς τον Ινονού (1964), που ουσιαστικά προειδοποιούσε την Τουρκία να μην προβεί σε μονομερείς ενέργειες στην Κύπρο, ήταν χαρακτηριστική της αμερικανικής στρατηγικής. Ενώ αποσκοπούσε στην αποτροπή μιας τουρκικής εισβολής, προκάλεσε έντονες αντιαμερικανικές αντιδράσεις στην Τουρκία, επιδεινώνοντας το κλίμα στις διμερείς σχέσεις. Παρόμοιο αντιαμερικανικό κλίμα υπήρχε ήδη στην Ελλάδα, γεγονός που περιόριζε τη δυνατότητα των ΗΠΑ να διαχειριστούν την κατάσταση μέσω των δύο συμμάχων τους. Τα σχέδια Άτσεσον (πιο αναλυτικά στο κεφάλαιο 1.3), τα οποία περιλάμβαναν προτάσεις για μια μορφή διχοτόμησης ή αυτονομίας της Κύπρου υπό εγγυήσεις, ήταν μέρος της αμερικανικής προσπάθειας να γεφυρωθούν οι διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ωστόσο, η αποτυχία αυτών των σχεδίων, σε συνδυασμό με την απροθυμία τόσο της Αθήνας όσο και της Άγκυρας να κάνουν σοβαρούς συμβιβασμούς, υπογράμμισαν τις δυσκολίες της αμερικανικής στρατηγικής.⁷⁴

Η θέση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς έπρεπε να ισορροπήσει μεταξύ των γεωπολιτικών πιέσεων που προέρχονταν από τη συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ και τις ιστορικές, πολιτισμικές και συναισθηματικές υποχρεώσεις της απέναντι στην Κύπρο. Η πολιτική του "εθνικού κέντρου", που αντιμετώπιζε την Αθήνα ως φυσική μητρόπολη του Ελληνισμού, έθετε την Ελλάδα σε μια θέση ηθικού ηγέτη, αλλά και υπεύθυνου διαχειριστή των κυπριακών υποθέσεων. Ωστόσο, η αδέσμευτη πολιτική του Μακαρίου, ο οποίος επιδίωκε να κρατήσει την Κύπρο ανεξάρτητη από τις πιέσεις τόσο του δυτικού όσο και του ανατολικού μπλοκ, δημιούργησε ρήγματα στις σχέσεις Αθήνας-Λευκωσίας. Η απουσία μιας κοινής στρατηγικής ανάμεσα στις δύο πλευρές ήταν εμφανής και επιδείνωσε τη δυσπιστία. Αυτό, σε συνδυασμό με τις εσωτερικές διαμάχες στην Ελλάδα και τις διεθνείς πιέσεις, δυσχέραινε την ανάπτυξη μιας συνεκτικής πολιτικής απέναντι στο Κυπριακό.

Η στάση των Κυπρίων, που σταδιακά άρχισαν να επανεξετάζουν τα πλεονεκτήματα της «ένωσης» με την Ελλάδα, ήταν αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Πρώτον η αυξανόμενη ανεξαρτησία. Η Κυπριακή Δημοκρατία είχε αρχίσει να εδραιώνει τη θέση της ως ανεξάρτητο κράτος, αναπτύσσοντας τις δικές της διεθνείς σχέσεις και βλέποντας τη δυνατότητα να διαδραματίσει ρόλο πέρα από τα ελληνικά πλαίσια. Δεύτερον, υπήρχαν πρακτικά ζητήματα όπως προβληματισμοί για το κατά πόσο η «ένωση» θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των Κυπρίων, ειδικά λαμβάνοντας υπόψη τις εσωτερικές πολιτικές και οικονομικές προκλήσεις της Ελλάδας. Τρίτον, η διαφορετική γεωπολιτική θέση. Η Κύπρος, ως νησιωτικό κράτος στην Ανατολική Μεσόγειο, είχε διαφορετικές ανάγκες και προτεραιότητες σε σχέση με την ηπειρωτική Ελλάδα. Η πολιτική αυτονομία της Κύπρου

---

⁷⁴ Γιάγκογλου, Θ. «Οι σχέσεις ΗΠΑ – Ελλάδας κατά τον Ψυχρό Πόλεμο», Διπλωματική εργασία στο ΠΑΜΑΚ, σ. 59–60

ενίσχυσε τις ανησυχίες για την απομάκρυνση από το όραμα της «ένωσης», το οποίο είχε αποτελέσει ιστορικά τη βάση του κυπριακού εθνικού αγώνα. Παρόλα αυτά, αυτή η ανεξαρτησία προσέφερε και μια διαφορετική προοπτική για την επιβίωση του Κυπριακού κράτους σε ένα δύσκολο γεωπολιτικό περιβάλλον.⁷⁵

Η στάση του Μακαρίου και η «αδέσμευτη πολιτική» του αποτέλεσαν έναν σημαντικό παράγοντα έντασης στις σχέσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες και κατ' επέκταση, στις προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος θεωρούνταν από τις ΗΠΑ εμπόδιο στη στρατηγική τους για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, κυρίως λόγω της ανεξάρτητης πολιτικής του, που περιλάμβανε τη σύσφιξη των σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση και την ενεργό συμμετοχή στο Κίνημα των Αδεσμεύτων. Ο Μακάριος προώθησε μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική που στόχευε στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας της Κύπρου και στην αποφυγή της υποταγής της σε οποιοδήποτε μπλοκ. Ωστόσο, η στρατηγική του τον έφερε αντιμέτωπο όχι μόνο με την Ουάσιγκτον, αλλά και με την Αθήνα, καθώς η πολιτική του συχνά δεν συμβάδιζε με την εθνική γραμμή της Ελλάδας. Η επιδίωξη του Μακαρίου να εξασφαλίσει στήριξη από τη Σοβιετική Ένωση, ιδιαίτερα κατά τις κρίσιμες περιόδους του Κυπριακού, ανησυχούσε έντονα την Ουάσιγκτον. Η προσέγγιση αυτή, σε συνδυασμό με τις σχέσεις του με το ΑΚΕΛ (το μεγαλύτερο κομμουνιστικό κόμμα της Κύπρου), ενίσχυσε τον φόβο ότι η Κύπρος θα μπορούσε να εξελιχθεί σε μια σοβιετική βάση στη Μεσόγειο. Επίσης, η ένταξη της Κύπρου στους «Αδέσμευτους» ερμηνευόταν από τις ΗΠΑ ως μια προσπάθεια του Μακαρίου να αποστασιοποιηθεί από τη δυτική σφαίρα επιρροής. Η πολιτική αυτή προκάλεσε την οργή των αμερικανικών κύκλων, που άρχισαν να αποκαλούν την Κύπρο "Κούβα της Μεσογείου", παραπέμποντας στην επαναστατική Κούβα του Φιντέλ Κάστρο που συνεργαζόταν στενά με τη Μόσχα. Ο Μπόλ, στις συνομιλίες στη Γενεύη, εξέφρασε την άποψη ότι η επίλυση του Κυπριακού, και ειδικότερα η ένωση με την Ελλάδα, θα ήταν δυνατή μόνο αν ο Μακάριος απομακρυνόταν από το πολιτικό σκηνικό. Αυτό φανερώνει το πόσο στρατηγικός "πονοκέφαλος" θεωρούταν ο Κύπριος πρόεδρος για την αμερικανική πολιτική.

Η ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο NATO το 1952 ήταν ένα στρατηγικό βήμα για τη Συμμαχία, στο πλαίσιο της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης με τη Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή συνοδεύτηκε από έντονες διαπραγματεύσεις σχετικά με την περιοχή ευθύνης του NATO (NATO Area of Responsibility). Η ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας απαιτούσε την αναθεώρηση της γεωγραφικής αρμοδιότητας του NATO, ώστε να περιλάβει τις δύο χώρες. Αυτό δεν ήταν μόνο ζήτημα συνόρων, αλλά και επιχειρησιακών ευθυνών, με δεδομένο ότι η νοτιοανατολική Ευρώπη και η Ανατολική Μεσόγειος ήταν γεωστρατηγικά κρίσιμες περιοχές για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής. Κατά τη σύνοδο των υπουργών Εξωτερικών του NATO στην Οτάβα, ελήφθη η απόφαση για την πρόσκληση της Ελλάδας και της Τουρκίας στον οργανισμό. Αυτή η απόφαση επισφράγισε τη διεύρυνση του NATO, αλλά και την αναγνώριση της στρατηγικής σημασίας της Ανατολικής Μεσογείου ως τμήματος της ζώνης ευθύνης της Συμμαχίας. Η ένταξη των δύο χωρών επεκτείνει τη "γραμμή άμυνας" του NATO, ενισχύοντας το νοτιοανατολικό του μέτωπο. Ειδικά η Τουρκία, λόγω της εγγύτητάς της με

---

⁷⁵ Τερλεξής, Π. (2004), Διπλωματία Και Πολιτική Του Κυπριακού, σ. 418-419

τη Σοβιετική Ένωση και τον έλεγχο των Στενών, είχε καθοριστική σημασία. Από την άλλη, η Ελλάδα, με τη στρατηγική θέση της στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, αποτελούσε κρίσιμο παράγοντα για τη θαλάσσια ασφάλεια και την επιτήρηση της περιοχής. Η ένταξη και των δύο χωρών εντός του ίδιου αμυντικού πλαισίου ήταν σημαντική, αλλά έθετε και ζητήματα μεταξύ τους, καθώς Ελλάδα και Τουρκία είχαν ήδη από τότε μακροχρόνιες διαφορές, που θα επηρέαζαν στο μέλλον τη συνοχή της Συμμαχίας σε αυτή την περιοχή.⁷⁶

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα ζητήματα κατά τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη Ελλάδας και Τουρκίας, ήταν και η περίπτωση της Κύπρου, η οποία, παρά τις αρχικές προθέσεις της Βρετανίας για ένταξη στη ζώνη ευθύνης του NATO, τελικά αποκλείστηκε. Το Άρθρο 6 της ιδρυτικής Συνθήκης του NATO (Συνθήκη της Ουάσινγκτον), καθορίζει τη γεωγραφική περιοχή που καλύπτει το Άρθρο 5 περί συλλογικής άμυνας. Στη Σύνοδο της Οτάβας, έγινε προσπάθεια να επεκταθεί η περιοχή ευθύνης ώστε να συμπεριλάβει τα εδάφη της Ελλάδας και της Τουρκίας, αλλά και την Κύπρο, καθώς η τελευταία είχε στρατηγική σημασία για την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή.

Η Κύπρος απασχόλησε τις διεργασίες του NATO με άμεσο ή έμμεσο τρόπο από το έτος ίδρυσης του οργανισμού. Με την εξέλιξη του NATO, από στρατιωτική συμμαχία σε ένα πολιτικό στρατιωτικό οργανισμό με δομές πολιτικής διαβούλευσης, η περίπτωση της Κύπρου βρισκόταν ανά περιόδους στην ημερήσια διάταξη των εργασιών των κρατών μελών. Αρχικά, την περίοδο προ της ένταξης της Ελλάδας και Τουρκίας, το 1951 το NATO ασχολήθηκε με το ερώτημα του κατά πόσον η Κύπρος θα έπρεπε ή όχι να συμπεριληφθεί στην περιοχή ευθύνης του οργανισμού. Το ίδιο συνέβη και αργότερα, κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959, όταν οι εξελίξεις και η πολιτικοδιπλωματική σύγκρουση Βρετανίας – Ελλάδας – Τουρκίας για την Κύπρο και τη διασφάλιση της συνοχής της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO, απασχόλησαν ιδιαίτερα τα θεσμικά όργανα του οργανισμού και τα κράτη μέλη του.

Η θέση της Βρετανίας και του Foreign Office αρχικά ήταν υπέρ της ένταξης της Κύπρου στη ζώνη ευθύνης του NATO, θεωρώντας ότι θα ενίσχυε τη θέση του οργανισμού και της ίδιας της Βρετανίας στην περιοχή. Η Κύπρος, ως βρετανική αποικία, αποτελούσε στρατηγικό σημείο για την άμυνα της Μέσης Ανατολής, ιδίως λόγω των στρατιωτικών βάσεων στο νησί. Παρά την αρχική πρόθεση της Βρετανίας, τελικά αποφασίστηκε η εξαίρεση της Κύπρου από τη ζώνη ευθύνης του NATO. Ο αποκλεισμός αυτός εξυπηρέτησε τις βρετανικές εθνικές επιδιώξεις, καθώς το Λονδίνο επιδίωκε να διατηρήσει τον πλήρη έλεγχο του νησιού, χωρίς να το εντάξει σε ένα συλλογικό αμυντικό πλαίσιο που θα περιόριζε την αυτονομία της βρετανικής στρατηγικής. Επιπλέον, η πολιτική αστάθεια στην Κύπρο και το ζήτημα της αυτοδιάθεσης των Κυπρίων, που ήδη είχε αρχίσει να αναδύεται, καθιστούσαν το νησί μια δυνητική πηγή περιφερειακής έντασης.

Η Κύπρος, λόγω της εγγύτητάς της με τη Μέση Ανατολή, αποτελούσε κομβικό σημείο για τη στρατιωτική και πολιτική στρατηγική της Δύσης. Η εξαίρεση της από το NATO δεν μείωσε τη σημασία της, αλλά την άφησε υπό την άμεση επιρροή της Βρετανίας, που συνέχισε να τη χρησιμοποιεί ως κεντρικό σημείο των σχεδίων της στην

---

⁷⁶ TNA DEFE 6/18/133 Implications of Association of Turkey & Greece with NATO

Ανατολική Μεσόγειο.⁷⁷ Το Υπουργείο Άμυνας της Βρετανίας, με το σημείωμα της 12ης Σεπτεμβρίου 1951, υποστήριξε ότι η Κύπρος ήταν αναντικατάστατης στρατηγικής σημασίας για τη Μέση Ανατολή, κυρίως για τους εξής λόγους:

1. Αεροπορική και ναυτική βάση: Η Κύπρος προσφερόταν ως βάση για την υποστήριξη επιχειρήσεων στη Μέση Ανατολή και τον έλεγχο κρίσιμων θαλάσσιων οδών.

2. Εναλλακτική για το Στρατηγείο Μέσης Ανατολής: Εάν η Αίγυπτος δεν μπορούσε να φιλοξενήσει το Στρατηγείο της Διοίκησης Μέσης Ανατολής (MEC), η Κύπρος θα μπορούσε να αναλάβει αυτόν τον ρόλο.

3. Στρατηγική σημασία σε πόλεμο και ειρήνη: Η παρουσία στρατιωτικών δυνάμεων στο νησί εξυπηρετούσε τόσο επιχειρησιακές ανάγκες σε περίπτωση σύρραξης όσο και τη διατήρηση της επιρροής της Βρετανίας στη Μέση Ανατολή.

Στις 6 Ιουλίου 1955, η αντιπροσωπεία του Ηνωμένου Βασιλείου ενημέρωσε το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (NAC) για τις πρωτοβουλίες της Βρετανικής κυβέρνησης να καλέσει τις κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας να συμμετάσχουν σε συνομιλίες που αφορούσαν την άμυνα στην Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου. Οι κυβερνήσεις της Αθήνας και της Άγκυρας αποδέχτηκαν την πρόσκληση, γεγονός που δημιούργησε ένα διπλωματικό πλαίσιο για τη συζήτηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος, αν και η ένταση μεταξύ των δύο χωρών συνέχισε να υφίσταται. Σε αυτές τις διαπραγματεύσεις έγινε ευρεία αναφορά στην ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στο NATO, μεταξύ Κωνσταντίνου Καραμανλή και Adnan Menderes, αναδεικνύοντας την προσπάθεια της Ελλάδας και της Τουρκίας να εξεύρουν έναν κοινό τόπο συνεργασίας στο ζήτημα της Κύπρου, εν μέσω των εντάσεων που κυριαρχούσαν εκείνη την περίοδο.

Η συγκεκριμένη πρόταση περιλάμβανε δύο βασικά σημεία. Πρώτον την υποστήριξη της ένταξης της Κύπρου στο NATO με τις Ελλάδα και Τουρκία να δεσμεύονται να στηρίζουν την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βορειοατλαντική Συμμαχία. Αυτή η κίνηση αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός πλαισίου συλλογικής ασφάλειας που θα περιορίζε τις εθνικές φιλοδοξίες ή συγκρούσεις και στην ενίσχυση της γεωπολιτικής θέσης της Κύπρου εντός του δυτικού στρατοπέδου. Δεύτερον, στην εγκατάσταση βάσεων του NATO επί Κυπριακού εδάφους. Η εγκατάσταση NATOϊκών βάσεων στην Κύπρο, καθώς και η σύνθεσή τους, θα εξαρτιόταν από τη συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Αυτό το σημείο ήταν σημαντικό διότι αναγνώριζε τη στρατηγική σημασία της Κύπρου στην ανατολική Μεσόγειο. Και προσπαθούσε να διασφαλίσει ότι η παρουσία του NATO δεν θα επιδείνωνε τις ήδη υπάρχουσες ελληνοτουρκικές διαφορές.

Ο στρατηγικός στόχος αυτής της βρετανικής πρωτοβουλίας ήταν να αναδείξει ότι η ένταξη της Κύπρου στο NATO θα μπορούσε να προσφέρει ασφάλεια και σταθερότητα στη νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία και αποτροπή της Σοβιετικής επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο. Επίσης, θα περιορίζε τις εντάσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μέσω της συμμετοχής σε έναν κοινό οργανισμό. Παρά τη θεωρητική αποδοχή της πρότασης, η ένταξη της Κύπρου στο NATO δεν προχώρησε, όμως λόγω των διαφωνιών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και η αδυναμία εφαρμογής σε πρακτικό επίπεδο. Λόγω των εσωτερικών πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων στην Κύπρο με την δράση της

---

⁷⁷ TNA DEFE 6/18/154 Inclusion of Cyprus in the area covered by NATO

ΕΟΚΑ και τις οι διακοινοτικές συγκρούσεις και τέλος λόγω των επιφυλάξεων από άλλες δυνάμεις του ΝΑΤΟ, όταν ορισμένες χώρες της συμμαχίας δίσταζαν να εμπλακούν άμεσα σε ένα τόσο περίπλοκο ζήτημα.⁷⁸

Η ίδια η βρετανική κυβέρνηση όμως διαφωνούσε και στο εσωτερικό της αναφορικά με το ζήτημα ένταξης της Κύπρου στο ΝΑΤΟ. Η διαφωνία υπήρξε μεταξύ του Βρετανικού Υπουργείου Άμυνας και του Foreign Office αντικατοπτρίζοντας τις διαφορετικές προτεραιότητες και εκτιμήσεις που υπήρχαν στη βρετανική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, εκείνη την περίοδο. Παρά τα στρατηγικά πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι επιτελείς του Υπουργείου Άμυνας εκτίμησαν ότι η ένταξη της Κύπρου στη ζώνη ευθύνης του ΝΑΤΟ, θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα παρά οφέλη, κυρίως λόγω πολιτικών και διοικητικών παραμέτρων. Ως εκ τούτου, οδηγήθηκαν στη μη συμπερίληψη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ για τους κάτωθι λόγους:

1. Πολιτικές δυσκολίες: Η πιθανή παρουσία ελληνικών και τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Κύπρο, στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, θα μπορούσε να προκαλέσει πολιτικές εντάσεις στο νησί. Αυτό ανησυχούσε τη βρετανική αποικιακή διοίκηση, η οποία φοβόταν την πρόκληση εθνοτικών ή γεωπολιτικών εντάσεων.

2. Αδυναμία αποκλεισμού στρατευμάτων: Εάν οι Έλληνες διεκδικούσαν την παρουσία τους στην Κύπρο, η Τουρκία πιθανώς θα ζητούσε αντίστοιχα δικαιώματα, δημιουργώντας μια περίπλοκη κατάσταση που η Βρετανία θα δυσκολευόταν να διαχειριστεί.

3. Διοικητική σύγχυση: Σε περίπτωση που η Κύπρος εντασσόταν στη Νότια Πτέρυγα του ΝΑΤΟ, αυτό θα περιόριζε την επιχειρησιακή σύνδεση με τη Διοίκηση Μέσης Ανατολής (ΜΕC), υποβαθμίζοντας τη στρατηγική της σημασία για τη βρετανική πολιτική στη Μέση Ανατολή.

Το Βρετανικό Υπουργείο Άμυνας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχαν ουσιαστικά στρατιωτικά πλεονεκτήματα από τη συμπερίληψη της Κύπρου στην περιοχή ευθύνης του ΝΑΤΟ. Αντιθέτως, τα μειονεκτήματα ήταν πολλά, κυρίως λόγω των πολιτικών επιπλοκών και της ανάγκης να διασφαλιστεί η βρετανική στρατηγική αυτονομία στην περιοχή. Για τον λόγο αυτό, εισηγήθηκαν το ζήτημα της Κύπρου να παραπεμφθεί για μελλοντική εξέταση, όταν θα είχαν ολοκληρωθεί οι διαπραγματεύσεις για τις διευθετήσεις διοίκησης στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή.⁷⁹

---

⁷⁸ Τενεκίδης, Κ. Γ. (1982). Διεθνοποίηση και Αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού, σ. 36

⁷⁹ TNA DEFE 6/18/154 Inclusion of Cyprus in the area covered by NATO

Κεφάλαιο 3

Ο Επηρεασμός των Σχέσεων Ελλάδας – Τουρκίας από το Κυπριακό Ζήτημα

Το Κυπριακό αποτελεί κρίκο σε μια ευρύτερη γεωπολιτική αλυσίδα που συνδέει το Αιγαίο με την Ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία, αναζητώντας ενεργειακή και στρατηγική επιρροή στην περιοχή, αμφισβητεί συστηματικά το status quo σε θαλάσσιες ζώνες, δικαιώματα υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, τόσο της Ελλάδας όσο και της Κύπρου. Ο στόχος της είναι να αποτρέψει τη συγκρότηση ενός ενιαίου ζωτικού χώρου μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου που θα την περιθωριοποιούσε ενεργειακά και γεωπολιτικά.

Οι διαδοχικές ελληνοτουρκικές κρίσεις στο Αιγαίο (1976, 1987, 1996, 2020) σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το Κυπριακό. Η κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου ενισχύει την τουρκική αίσθηση ισχύος και επιτρέπει στην Άγκυρα να υιοθετεί επιθετική ρητορική και πρακτικές αμφισβήτησης ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, τόσο στο Αιγαίο όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Ελλάδα και η Κύπρος, από την πλευρά τους, αντιλαμβάνονται ότι μια εθνικά και στρατηγικά ασφαλής Κύπρος διευκολύνει την προάσπιση των ελληνικών συμφερόντων στο Αιγαίο.

Μετά την τραυματική εμπειρία της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974, η Ελλάδα και η Κύπρος συνειδητοποίησαν την ανάγκη ενιαίας αμυντικής στρατηγικής. Από το 1993, με πρωτοβουλία των κυβερνήσεων Παπανδρέου και Κληρίδη, θεσπίστηκε το Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου. Στόχος ήταν η αποτροπή οποιασδήποτε Τουρκικής επιθετικής ενέργειας στην Κύπρο, η οποία θα αντιμετωπιζόταν ως επίθεση στην ίδια την Ελλάδα, οδηγώντας σε γενίκευση της σύρραξης. Το ΔΕΑΧ εκφράστηκε με κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, παρουσία ελληνικών μαχητικών αεροσκαφών στην Κύπρο και ετήσιες αεροναυτικές δραστηριότητες. Η εγκατάσταση πυραύλων S-300 στην Κύπρο οι οποίοι τελικά μεταφέρθηκαν στην Κρήτη μετά από διεθνείς πιέσεις, ήταν χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιδίωξης ενιαίας αποτρεπτικής στρατηγικής. Παρότι η κρίση με τους S-300 υπονόμωσε προσωρινά το ΔΕΑΧ, ο πυρήνας της ιδέας παραμένει ότι η Ελληνική και η Κυπριακή ασφάλεια είναι αδιαίρετες.

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 άλλαξε τα διπλωματικά δεδομένα. Προηγουμένως, η Κύπρος στηριζόταν σε διμερείς επαφές, στον ΟΗΕ και στην Ελληνική υποστήριξη για να αντιμετωπίσει την τουρκική κατοχή. Πλέον, η Κύπρος έγινε μέλος μιας ισχυρής υπερεθνικής οντότητας. Αυτό διεθνοποίησε περαιτέρω το Κυπριακό και το έθεσε υπό Ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η Ελλάδα μπορούσε τώρα, μαζί με την Κύπρο, να προωθεί τα συμφέροντά τους στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, χρησιμοποιώντας το δικαίωμα βέτο και τα κριτήρια ένταξης της Τουρκίας, ώστε να πιεστεί η Άγκυρα να τηρήσει το διεθνές δίκαιο. Παρότι η ΕΕ δεν διαθέτει στρατιωτικά εργαλεία, έχει οικονομικά και θεσμικά μέσα πίεσης. Η Τουρκία, φιλοδοξώντας κάποτε την ένταξη στην ΕΕ, βρέθηκε αντιμέτωπη με το δίλημμα είτε να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία και να προσαρμοστεί στους ευρωπαϊκούς κανόνες, είτε να μείνει εκτός ευρωπαϊκής οικογένειας. Εν τέλει, η Τουρκία ακολούθησε έναν πιο αυτόνομο δρόμο, με αποτέλεσμα η ευρωπαϊκή διάσταση να μην επιφέρει τη λύση που προσδοκούσαν Ελλάδα και Κύπρος. Ωστόσο, το ευρωπαϊκό πλαίσιο παραμένει ένας μοχλός πίεσης με το Κυπριακό εντός της ΕΕ να

σημαίνει ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν αποκτήσει έναν επιπλέον διπλωματικό στίβο στον οποίο η Τουρκία πρέπει να ανταποκρίνεται.

Υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού, η κατάσταση ερμηνεύεται ως μια διαρκής πάλη για ισχύ και ασφάλεια. Η Ελλάδα επιδιώκει την εξασφάλιση της Κύπρου, διότι ένα ελεύθερο και ασφαλές Κυπριακό κράτος μειώνει την Τουρκική περιφερειακή ισχύ και κατοχυρώνει τα ελληνικά συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία θεωρεί την Κύπρο ζωτικής σημασίας για τον στρατηγικό της έλεγχο, βλέποντάς την ως προωθημένο προγεφύρωμα για να μην περιοριστεί γεωπολιτικά. Ο ρεαλισμός υπενθυμίζει ότι οι διεθνείς σχέσεις είναι άναρχες και κυριαρχεί το συμφέρον. Το Κυπριακό λειτουργεί ως «παγωμένη σύγκρουση», διότι η έλλειψη λύσης διατηρεί την Ελλάδα και την Τουρκία σε κατάσταση ετοιμότητας, καχυποψίας και ανταγωνισμού. Οι φυσικοί πόροι, οι αγωγοί ενέργειας, οι θαλάσσιες οδοί, η οικονομική ευημερία και η στρατιωτική παρουσία κρίνονται καθοριστικά δεδομένα του παζλ της επίλυσης. Όσο η Τουρκία κερδίζει χρόνο και διατηρεί την κατοχή στη Βόρεια Κύπρο, εξασφαλίζει ένα στρατηγικό πλεονέκτημα.

Ταυτόχρονα, οι διεθνείς εξελίξεις με τις ενεργειακές ανακαλύψεις, τη μετανάστευση, τον ρόλο Ρωσίας και Κίνας, τις περιφερειακές συμμαχίες με χώρες όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος αναδιαμορφώνουν τα δεδομένα. Σε ένα ευμετάβλητο περιβάλλον, όπου η ισχύς και τα συμφέροντα μετρούνται και ξαναμοιράζονται, το Κυπριακό και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις παραμένουν συνδεδεμένες. Κάθε βήμα προς την επίλυση του Κυπριακού θα επηρεάσει τη συνολική ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή. Αντιστρόφως, κάθε όξυνση ή ύφεση στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο επηρεάζει τις διαπραγματεύσεις για την Κύπρο. Ο πολιτικός ρεαλισμός εξηγεί γιατί οι δύο πλευρές δυσκολεύονται να καταλήξουν σε λύση. Η Τουρκία δεν θέλει να μειώσει την ισχύ της αποσύροντας στρατεύματα, η Ελλάδα δεν δέχεται μια λύση που δεν θα εγγυάται την ασφάλεια και την ανεξαρτησία της Κύπρου. Η αμφίδρομη επίδραση των διενέξεων στο Αιγαίο και την Κύπρο καθιστά τα προβλήματα αλληλένδετα.

Κεφάλαιο 3.1

Η Σύνδεση Αιγαίου, Κύπρου και Νοτιοανατολικής Μεσόγειου

Το Κυπριακό είναι ένα ζήτημα άρρηκτα συνδεδεμένο με την ρητορική της Τουρκίας στο Αιγαίο. Το Αιγαίο αποτελεί πηγή ενέργειας η οποία θα καθορίσει τις μελλοντικές γεωπολιτικές σχέσεις στην περιοχή με σίγουρη επέκταση και την ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία στην πάροδο των ετών αναγνώρισε την ανάγκη για ενεργειακή ανεξαρτησία με σκοπό να υποστηρίξει την πολιτική της που αποσκοπεί στην επιρροή της ευρύτερης περιοχής, στον έλεγχο των γειτόνων της και στην ανάδειξη της «γαλάζιας πατρίδας». Τα ενεργειακά αποθέματα του Αιγαίου σε συνδυασμό με αυτά που εμφανίστηκαν μεταγενέστερα στην Κύπρο συνδέθηκαν άμεσα με τις Τουρκικές διεκδικήσεις και στις δύο περιοχές και ανέδειξαν την ανάγκη συσπείρωσης του άξονα Ελλάδα – Κύπρος.

Το Αιγαίο πέλαγος και η Κυπριακή θαλάσσια περιοχή, όντας μέρη της Ανατολικής Μεσογείου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, συνεπώς η ένταση από αυτά τα δύο μεταφέρεται στην ευρύτερη περιοχή. Η Τουρκία είναι αυτή που διατηρεί μία αδιάλλακτη θέση στο ζήτημα οριοθέτησης θαλάσσιων ζωνών διότι γνωρίζει καλά ότι η Ελληνική και Κυπριακή ΑΟΖ είναι αυτές που θα της αποτρέψουν την επιρροή στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Δεν παύει όμως να ισχύει ότι τα Τουρκικά επιχειρήματα κατά των προαναφερθέντων ΑΟΖ είναι μελετημένα. Η Άγκυρα κατά διαστρέβλωση των άρθρων 122 και 123 του Δίκαιου της Θάλασσας απαιτεί την από κοινού συνεργασία με την Ελλάδα και Κύπρο προ της οριοθέτησης ΑΟΖ.⁸⁰ Επίσης διατηρεί κατά πάγιο τρόπο την άποψη ότι μόνο τα ηπειρωτικά κράτη έχουν δικαίωμα οριοθέτησης ΑΟΖ βάσει της αρχής της μέσης γραμμής, συνεπώς το Καστελόριζο δεν μπορεί να ενώνει τις οριοθετήσεις Ελλάδας – Κύπρου, οι οποίες αποκλείουν τις Τουρκικές βλέψεις στην λεκάνη αυτή της Μεσογείου. Επίσης η Άγκυρα δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία ως ενιαίο κράτος συνεπώς δεν της αναγνωρίζει την δικαιοδοσία να οριοθετήσει καμία θαλάσσια περιοχή αλλά και να συνάψει οποιαδήποτε συνθήκη – συμφωνία με την Ελλάδα ή άλλους εταίρους.⁸¹

Από το 1963 οι σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας έφτασαν σε σημείο πολεμικής σύγκρουσης με αφορμή τις προσπάθειες του Μακαρίου για αναθεώρηση του συντάγματος στην Κύπρο και με την Τουρκία να λαμβάνει αυτές ως πρόκληση και να καταγγέλλει τη Συνθήκη του 1930, δηλαδή να ξεχνιέται το Σύμφωνο Φιλίας μεταξύ Βενιζέλου και Ατατούρκ. Το Αιγαίο ήταν και θα συνεχίσει να είναι, απ' ό,τι διαφαίνεται το πεδίο αντιπαράθεσης των δύο κρατών. Οι ρίζες της αντιπαράθεσης φτάνουν πίσω στο 1936 όπου το Ελληνικό κράτος αποφασίζει την επέκταση των χωρικών του υδάτων από τα τρία στα έξι ναυτικά μίλια, κίνηση η οποία θεωρήθηκε προκλητική από την Άγκυρα. Το βασικό κίνητρο της αντιπαράθεσης στο Αιγαίο και στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένης της θαλάσσιας περιοχής της Κύπρου είναι οικονομικής κατ' ουσία φύσεως και αφορά ενεργειακά κοιτάσματα και την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών. Ορόσημο ήταν το 1973, όταν η χούντα των Αθηνών διεξήγαγε γεωτρήσεις ανοιχτά της

---

⁸⁰ Δημίδης, Κ. (2009). Κύπρος και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη – προκλητική συμπεριφορά της Τουρκίας και στάση της Ελλάδας, σ. 36.

⁸¹ Οπ. π. σελ. 47

Λήμνου με σκοπό την ανεύρεση κοιτασμάτων, με την άδεια – επίβλεψη των ΗΠΑ. Η αντίδραση της Τουρκίας αρχικά ήταν ήπιων τόνων έπειτα όμως, εκμεταλλεζόμενη την εξασθένηση του δικτατορικού πολιτεύματος των Αθηνών, εξήγγειλε την δικιά της ρητορική για τις έρευνες στο Αιγαίο. Χρησιμοποίησε την Τουρκικών συμφερόντων εταιρία θαλασσιών ερευνών ΤΡΑΟ και δημοσίευσε έναν χάρτη ερευνών στην θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου που για πρώτη φορά περιελάμβανε 27 περιοχές Ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Κατά αυτόν τον τρόπο η πολιτική της Τουρκίας εδραιώθηκε στο πλαίσιο προκλήσεων και αμφισβητήσεων στο Αιγαίο με χαρακτηριστικά τις κρίσεις που ακολούθησαν. Οι κρίσεις αυτές στο Αιγαίο έγιναν το 1976, το 1987 και το 1996 και έφεραν τις 2 χώρες στα πρόθυρα πολέμου. Βέβαιο είναι, όμως ότι εάν η Τουρκία δεν είχε εδραιωθεί στο 37% της Κυπριακής επικράτειας με την τόσο ισχυρή στρατιωτική παρουσίας της, τα παραπάνω θα ήταν διαφορετικά. Η Κύπρος θα παρέμενε η απειλή στο μαλακό υπογάστριο της και ο Τουρκικός στρατηγικός σχεδιασμός θα υπέφερε από έναν ακόμα πονοκέφαλο αναφορικά με την δομή δυνάμεων που θα υποστήριζαν τις οποιεσδήποτε διεκδικήσεις. Δεν θα ήταν εφικτό, με άλλα λόγια, να υποστηριχθεί η Τουρκική αλαζονεία και ο επεκτατισμός στο Αιγαίο.

Η Άγκυρα, λοιπόν, με κίνητρο την εξασφαλισμένη στρατιωτική ισχύ στη βόρεια Κύπρο συνέχισε με ισχυρά κίνητρα τις διεκδικήσεις στο Αιγαίο. Το 1976 έλαβε χώρα η κρίση του «HORA». Η Τουρκία είχε αναγγείλει τις έρευνες του εν λόγω σκάφους στην αμφισβητούμενη ελληνική υφαλοκρηπίδα, όπως και έπραξε αγνοώντας τις Ελληνικές προτροπές για διπλωματικές επιλύσεις στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Η σύρραξη αποφεύχθηκε τελευταία στιγμή όταν υπερίσχυσε η διπλωματική οδός η οποία οδήγησε στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Βέρνης το 1976, με το οποίο Ελλάδα και Τουρκία δεσμεύονται να απέχουν από έρευνες κοιτασμάτων σε αμφισβητούμενες περιοχές. Το τελευταίο όμως απέδωσε στην Τουρκία νομική υπόσταση αναφορικά με τις ιδιαιτερότητες του Αιγαίου και τις διεκδικήσεις τους σε αυτό. Η επόμενη κρίση ήταν σενάριο που η Τουρκία είχε σχεδιάσει λεπτομερώς με στρατηγικό στόχο να προσβάλει την πολιτική βούληση και νομική ισχύ της Ελλάδος αναφορικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Δεν πήγαν όλα βάση του σχεδιασμού της όμως.⁸²

Το 1987 ακολούθησε μία δεύτερη παρόμοια κρίση, η οποία χαρακτηρίστηκε ως Ελληνοτουρκικός πόλεμος που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ εν τέλει, αυτή του «Piri Reis». Η βάση της κρίσης ανάγεται σε πολιτικό και νομικό επίπεδο και στην αντίληψη / αμφισβήτηση του Πρωτοκόλλου της Βέρνης. Αρχικά η Τουρκία απέστειλε το ωκεανογραφικό «Piri Reis» με συνοδεία πολεμικών πλοίων εκτός Ελληνικών χωρικών υδάτων μεν, αλλά με πρωτοφανή προκλητικότητα όσον αφορά το δρομολόγιο και τον σκοπό του ταξιδιού του. Η Ελλάδα εξέλαβε τα παραπάνω ως πρόκληση κατά της υφαλοκρηπίδας της, διότι ανεξάρτητα με το γεγονός ότι το ερευνητικό κινήθηκε σε διεθνή ύδατα δεν αιτήθηκε τις προβλεπόμενες από το Διεθνές Δίκαιο άδειες για επιστημονικές έρευνες. Η σύρραξη αυτή τη φορά αποφεύχθηκε με ισχυρή διπλωματική κίνηση από πλευράς Ελλάδος, η οποία επέδειξε τη μέγιστη αποφασιστικότητα. Οι κινήσεις ματ ήταν να ανασταλεί η λειτουργία της βάσης του NATO στη Νέα Μάκρη, για την οποία υπήρχαν εικασίες ότι συνέλεγε πληροφορίες επ' ωφελεία χρηστών εκτός του Ελληνικού Κράτους

---

⁸² Ντόκος, Θ. (1997). Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας. Πρόκληση για την Ελληνική Ασφάλεια, σ. 127

και αν προσεγγιστεί η Βουλγαρία με το ερώτημα εάν θα υποστηρίξει την Ελλάδα ή όχι σε μία ελληνοτουρκική σύρραξη. Η ακροσφαλής αυτή διπλωματία της Ελληνικής κυβέρνησης με την τοποθέτηση αυστηρών γραμμών και επίδειξη σθένους απέναντι στην Τουρκική πολιτική ήταν τελικά και η αιτία της αναίμακτης νίκης και εξασθένισης της κρίσης.

Η κρίση του 1987 απέδειξε στην Τουρκία ότι μία ένοπλη σύρραξη με την Ελλάδα θα είχε καταστροφικές συνέπειες στην ένταξη της στην ΕΟΚ, από την άλλη όμως οδήγησε και το Ελληνικό κράτος στην αποποίηση αξιώσεων ερευνών εκτός των χωρικών υδάτων του. Ένα από τα θετικά της κρίσης όμως ήταν ότι οδήγησε του επόμενους μήνες την Ελλάδα και την Τουρκία σε συνομιλίες, συγκεκριμένα τον Φεβρουάριο του 1988 στο Νταβός της Ελβετίας. Εκεί ήταν που αναδείχθηκε και η άρρηκτη σύνδεση Αιγαίου με το Κυπριακό ζήτημα. Η ατζέντα προέβλεπε την συζήτηση του Κυπριακού υπό το πρίσμα της αποχώρησης των Τουρκικών στρατευμάτων και το θέμα της οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο. Αν και οι συζητήσεις σε πρωθυπουργικό επίπεδο, στο Νταβός έβαιναν ομαλά με αισιόδοξα αποτελέσματα, δεν οδήγησαν τελικά σε κάποια έμπρακτη αλλαγή της κατάστασης. Ιδιαίτερα, λίγο μετά το Νταβός, την ίδια ακόμα χρονιά ο Τούρκος ΥΠΕΞ Μεσούτ Γιλμάζ ανέφερε σε ομιλία του το πρωτοεμφανιζόμενο θέμα της Τουρκικής μειονότητας στη Θράκη ως μείζον ζήτημα που απασχολούσε την Τουρκία αναφορικά με την ασφάλεια του και απέκλεισε οποιαδήποτε πιθανότητα απόσυρσης στρατευμάτων από την Κύπρο πριν επιτευχθεί κάποια συμφωνία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Αντίστοιχα η Ελλάδα, έθεσε την απομάκρυνση των κατοχικών στρατευμάτων, απαραίτητο όρο για να εγκρίνει την κοινή ανακοίνωση των κρατών μελών της ΕΟΚ για συνέχιση της Τουρκικής ενταξιακής πορείας.⁸³

Οι κρίσεις στο Αιγαίο συνεχίζονται και στα τέλη του 20^{ου} αιώνα αλλά και στις αρχές του 21^{ου}. Το 1996 έλαβε χώρα η κρίση των Ιμίων, μία κρίση που αποτέλεσε το θερμότερο επεισόδιο στην μεταψυχροπολεμική εποχή μεταξύ των δύο χωρών και ανέδειξε μία νέα μορφή Τουρκικών διεκδικήσεων. Η Τουρκία πλέον εξέφραζε ξεκάθαρες εδαφικές διεκδικήσεις υπό το πρίσμα του αναθεωρητισμού των Συνθηκών και της απειλής χρήσης στρατιωτικής ισχύος. Η κατάληψη μίας εκ των δύο βραχονησίδων Ίμια από Τουρκικό στρατιωτικό τμήμα, εν τέλει κατέληξε να νομιμοποιηθεί πολιτικά και να αξιοποιηθεί διπλωματικά με σκοπό να επιβληθούν οι «γκρίζες ζώνες» και η νοοτροπία του «no ship, no flags, no troops». Το καθεστώς κυριαρχίας των νήσων δέχθηκε ριζική αμφισβήτηση μετά τα αποτελέσματα της κρίσης και η Τουρκία επιδόθηκε σε πολλαπλάσιες διεκδικήσεις μετά τα Ίμια μέχρι να την σταματήσουν οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση.⁸⁴

Η πιο πρόσφατη κρίση σημειώθηκε το καλοκαίρι – φθινόπωρο του 2020. Η κρίση ήταν μία έκφραση των, επί σειρά ετών, συνεχιζόμενων διαφορών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, τα ενεργειακά δικαιώματα και την στρατιωτικοποίηση της περιοχής. Το ιδιαίτερο σε αυτή την κρίση όμως ήταν ότι η Τουρκία απέστειλε το ερευνητικό πλοίο «Oruc Reis» προς έρευνα σε περιοχές όπου όχι μόνο η Ελλάδα αλλά και η Κύπρος πλέον θεωρούν εντός της δικής τους ΑΟΖ. Η Τουρκία

⁸³ Χατζηβασιλείου, Ε. (2009). Η Ελλάδα και η Μεσόγειος, 1950-2000: Πολιτική, Οικονομία, Εθνική Στρατηγική, σ. 83 – 91

⁸⁴ Τσιμικαλής, Γ. (1995). Το Δικαίωμα της Έρευνας για Υδρογονάνθρακες και η Ελληνοτουρκική Διένεξη στο Αιγαίο, σ. 101 – 104

ξεκίνησε την κρίση με καταφανή αμφισβήτηση των Ελληνικών δικαιωμάτων και έκδοση NAVTEX για έρευνες στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, μίας μεγάλης έκτασης περιοχή που σχετιζόταν άμεσα με το τουρκολιβυκό μνημόνιο. Η ισχυρή στρατιωτική αποτρεπτική ισχύς της Ελλάδας και η υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξασθένισαν την κρίση.

Εν ολίγοις παρατηρείται ότι οι εξελίξεις στο θέμα των διεκδικήσεων στο Αιγαίο επηρεάζουν το Κυπριακό ζήτημα και αντίστροφα δημιουργώντας έναν αλληλένδετο κόμβο. Η στρατηγική θέση και των δύο, ως μία πύλη στην Ευρώπη από την Ανατολή δικαιολογούν το παραπάνω γεωγραφικά. Βασιζόμενη στο τελευταίο όμως η Τουρκία θεωρεί ότι το Ελληνικό status quo στο Αιγαίο με τον έλεγχο του εναερίου χώρου και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των νησιών, περιορίζει την γεωστρατηγική της ισχύ στην Κύπρο και την Ανατολική Μεσόγειο. Η Κύπρος σε Ελληνικά χέρια και το Αιγαίο με τα χωρικά ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια θα απομόνωναν στρατηγικά την Τουρκία αφαιρώντας το δικαίωμα συμμετοχής στην γεωπολιτική σκακιέρα της Ανατολικής Μεσογείου, συνεπώς οι χειρισμοί της πάντοτε λαμβάνουν υπόψη και τις 2 περιοχές και τα 2 ζητήματα.

Στον νομικό τομέα του Διεθνούς Δικαίου, Ελλάδα και Κύπρος έχουν υπογράψει το Δίκαιο της Θάλασσας και αυτό ενώνει τις ΑΟΖ τους στην περιοχή του Καστελόριζου ενώ η Τουρκία δεν συμφωνεί με το Δίκαιο της Θάλασσας λόγω μη αποδοχής αυτού. Στον αντίποδα η οριοθέτηση ζωνών με τη Λιβύη στο πλαίσιο διμερούς συμφωνίας προσβάλλει άρδην τα συμφέροντα και της Ελλάδας και της Κύπρου εξίσου.

Στον στρατιωτικό τομέα η Τουρκία κατηγορεί την Ελλάδα για την στρατιωτικοποίηση των νήσων του ανατολικού Αιγαίου και της επιρρίπτει ευθύνες μη τήρησης των συμφωνιών, γεγονός που χρησιμοποιεί ως αφορμή για την συνέχιση του στρατιωτικού ελέγχου στην Κύπρο και για την δικαιολόγηση της ύπαρξης της 4^{ης} Στρατιάς με έδρα τη Σμύρνη για την αντιμετώπιση της «Ελληνικής απειλής».⁸⁵

Το Αιγαίο αποτελεί επέκταση του Κυπριακού και αντιστρόφως, διότι είναι απολύτως φυσικό οι γεωπολιτικοί, διπλωματικοί, ιστορικοί και νομικοί λόγοι να τα ενώνουν. Η Ελλάδα αναγνωρίζει την Κύπρο ως έναν συγγενή αλλά και στρατηγικό εταίρο που επιτρέπει την επέκταση σε συμφωνίες και σχέσεις προς την Ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία επιδιώκει να αποτρέψει την αποκλεισμό που επιτυγχάνει η ένωση Κύπρου – Αιγαίου και να εκμεταλλευτεί στο έπακρο το κεκτημένο της στο έδαφος της Κύπρου.

---

⁸⁵ Καλλιβρετάκης, Λ. (2000) Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Από τα Ίμια έως τις Βρυξέλλες, σ. 44

Κεφάλαιο 3.2

Το Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου

«Πράγματι άφρονες αξιωματικοί αφού κατόρθωσαν να υπονομεύσουν τις Ένοπλες Δυνάμεις, παρέμειναν διά της βίας στην εξουσία επτά ολόκληρα χρόνια. Και στο τέλος της καταστροφικής τους πορείας, παρέσυραν στην καταστροφή και τη μεγαλόνησο, την Κύπρο. Η ευθύνη είναι δική τους και όχι του Ελληνικού λαού, ο οποίος δεν ήταν σε θέση να εκφράσει τον πόθο του για μια Κύπρο ανεξάρτητη, για μια Ελλάδα δημοκρατική. Αλλά παραμένει αλήθεια ότι είναι Ελλαδική ευθύνη, όπως και αν συνέβη, εάν θέλετε είναι ευθύνη δική μας, γιατί δεν κατορθώσαμε να δομήσουμε τότε τους δημοκρατικούς θεσμούς, σε βάσεις μόνιμες που να εγγυούνται πάντα το σεβασμό της λαϊκής κυριαρχίας. Και ένας από τους σκοπούς του ταξιδιού μου εδώ, είναι να επουλώσω αυτό το τραύμα και να σας διαβεβαιώσω ότι δεν είμαστε μόνοι, ότι η Ελλάδα γνωρίζει σήμερα άριστα την ευθύνη απέναντι στον Ελληνισμό της Κύπρου.» Αυτά ήταν τα λόγια του Ανδρέα Παπανδρέου κατά την επίσκεψη του στην Κύπρο το 1982.

Το αποτέλεσμα του 1974 με την στρατιωτική επιβολή της διχοτόμησης της νήσου και κατάληψη του 38% από τις Τουρκικές δυνάμεις ήταν ο απολογισμός των χειρισμών σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο της Αθήνας και Κύπρου από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα. Αυτό που αναδείχθηκε όμως στην επιφάνεια με τον πλέον μη αποδεκτό τρόπο ήταν η ανεπάρκεια στον στρατιωτικό συντονισμό και εν γένει στην στρατιωτική αποτροπή μεταξύ Αθήνας – Λευκωσίας. Το πάθημα του 1974 έγινε μάθημα και οδήγησε στη δημιουργία του Δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΔΕΑΧ) Ελλάδας – Κύπρου από τις κυβερνήσεις Ανδρέα Παπανδρέου και Γλαύκου Κληρίδη το 1993.⁸⁶ Το Δόγμα αυτό εξετάζεται διότι είναι η ανανεωμένη μορφή δέσμευσης της Ελλάδας για στρατιωτική παρέμβαση εναντίον του εν δυνάμει εχθρού, της Τουρκίας, σε μία αναμέτρηση στο θέατρο της Κύπρου, συνεπώς διέπει με άμεσο και καταλυτικό τρόπο τις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας.

Τρανό παράδειγμα αντίληψης περί το πώς η Κύπρος επηρεάζει τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις ήταν η αιτιολόγηση του ΔΕΑΧ από τον Ανδρέα Παπανδρέου, κύριο δημιουργό του εγχειρήματος, ο οποίος ισχυριζόταν ότι η μάχη που δίνεται στην Κύπρου ενάντια στον Τουρκικό επεκτατισμό είναι μάχη του Έθνους και αν χαθεί θα θέσει σε κίνδυνο όλη την υπόλοιπη περίμετρο του Ελληνισμού.

Η εφαρμογή του ΔΕΑΧ έγινε με βασικούς στρατιωτικούς επιχειρησιακούς τρόπους. Θεσμοθετήθηκαν επί ετήσιας βάσης κοινές στρατιωτικές ασκήσεις σε ξηρά και θάλασσα με δυνάμεις Ελλάδας και Κύπρου, αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας έδιναν το παρών συνέχεια, καταργώντας το ρητό «η Κύπρος κείται μακράν» και δημιουργήθηκε το αεροδρόμιο «Ανδρέας Παπανδρέου» στην Πάφο το οποίο θεωρείται έδαφος τακτικής σημασίας για την επιχειρησιακή θωράκιση – ενίσχυση της νήσου. Η ΕΛΔΥΚ συνέχισε την ισχυρή παρουσία της στη νήσο και ανανεώθηκαν τα επιχειρησιακά σχέδια αντίδρασης σε οποιαδήποτε Τουρκική απειλή, πάντα σε άμεση συνάρτηση με τον Ελλαδικό νησιωτικό και

---

⁸⁶ Βαληνάκης, Γ. (2012) Από τον Ψυχρό Πόλεμο στη Νέα Εποχή, στο Γιάννης Βαληνάκης (επιμ.), Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1990-2010, σ. 53-54.

χερσαίο χώρο.⁸⁷ Ο σκοπός του ΔΕΑΧ ήταν εξ αρχής αυτός της Στρατηγικής Αποτροπής, θέλοντας να καταστήσει σαφές ότι τα δύο κράτη, Ελλάδα και Κύπρος είναι αδιάσπαστα από αμυντική πλευρά. Το ΔΕΑΧ ως απάντηση στην ανεπάρκεια του 1974 κατέστησε σαφές στην Τουρκία ότι μία νέα στρατιωτική επέμβαση οποιασδήποτε μορφής, αποτελεί casus belli, δηλαδή αιτία γενίκευσης της σύρραξης σε όλο τον Ελλαδικό – Τουρκικό χώρο πέραν της Κύπρου.⁸⁸

Τα αποτελέσματα του ΔΕΑΧ, το οποίο έφτασε στο απόγειο της εφαρμογής του στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές του 2000 ήταν εμφανή και στην Τουρκική κυβέρνηση. Η Ελλάδα μέσω του ΔΕΑΧ είχε την πρωτοβουλία ανταπόδοσης πλήγματος σε στόχους οικονομικού και στρατιωτικού ενδιαφέροντος πέραν του Ελλαδικού χώρου, πάντα ως απάντηση Τουρκικής επιθετικής ενέργειας. Απειλή σε Ελλαδικό χώρο συνεπαγόταν ανταπόδοση σε Τουρκοκυπριακό ή Τουρκικό στόχο, εκτοξευόμενη από Ελληνικό ή Ελληνοκυπριακό έδαφος. Οι πύραυλοι S – 300, μεγάλου βεληνεκούς που προορίζονταν για εγκατάσταση στην Κύπρο ήταν η έμπρακτη εφαρμογή του παραπάνω σχεδιασμού, διότι είχαν τη δυνατότητα να πλήξουν τα Τουρκικά παράλια με άνεση.⁸⁹

Το ΔΕΑΧ όμως ήταν και η αφορμή εμπλοκής του NATO για μία ακόμα φορά στις σχέσεις Ελλάδας – Κύπρου – Τουρκίας. Το 1997 η Κυπριακή Κυβέρνηση, ορμώμενη από την πιστή εφαρμογή του ΔΕΑΧ αγόρασε από την Ρωσία τους προαναφερθέντες πυραύλους S – 300. Το οπλικό σύστημα αυτό επελέγη για τις τότε πολύ υψηλές αντιαεροπορικές και αντιπυραυλικές δυνατότητες του. Τοποθετούμενο δε στο Ελληνοκυπριακό κομμάτι της νήσου και εντασσόμενο στον επιχειρησιακό σχεδιασμό του ΔΕΑΧ έδινε τεράστια αποτρεπτικά πλεονεκτήματα τόσο σε Κύπρο όσο και σε Ελλάδα, λόγω βεληνεκούς και τακτικής χρησιμοποίησης. Η Τουρκία άμεσα απείλησε με προληπτικό βομβαρδισμό των εγκαταστάσεων των S – 300 και παρενόχλησε αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας που κινούνταν προς την Κύπρο.⁹⁰

Το NATO πήρε θέση στις παραπάνω παρενοχλήσεις δικαιώνοντας την Τουρκία, με το πρόσχημα ότι τα ελληνικά αεροσκάφη δεν τηρούσαν το moratorium πτήσεων πάνω από την Κύπρο.⁹¹ Η συμμαχία ξεκάθαρα απογοητευμένη από τη στροφή της Κύπρου προς τη Ρωσία για την απόκτηση ενός τόσο ισχυρού οπλικού συστήματος σε ένα τόσο ευαίσθητο έδαφος, πήρε θέση υπέρ της Τουρκίας και της τήρησης των ήδη υπάρχουσών αναλογιών ισχύος. Επίσης ο δυτικός κόσμος ενοχλήθηκε από την έμμεση εμπλοκή της Ρωσίας στο Κυπριακό και στην περιοχή της Μεσογείου.⁹²

Το αφήγημα του NATO ήταν ότι η απόκτηση ενός τέτοιου συστήματος, ρωσικής προελεύσεως από ένα κράτος όχι μέλος του NATO αλλά στα σύνορα με το NATO, αποτελούσε εν δυνάμει κίνδυνο για τη συμμαχία. Το NATO άσκησε απευθείας πιέσεις στην Αθήνα για την επιλογή, την υποστήριξη αλλά και την άρση της τοποθέτησης αυτού του συστήματος στην Κύπρο, υποστηρίζοντας το πλευρό της Τουρκίας. Ως λύση

---

⁸⁷ Κληρίδης, Γ. (2007). Ντοκουμέντα μιας εποχής, σ. 160

⁸⁸ Αριστοτέλους, Α. (1998). Το Δόγμα Του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου, σ. 122-124

⁸⁹ Νταβούτογλου, Α. (2010). Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, σ. 280

⁹⁰ Φωτίου, Ε. (2012). Οι σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας στο Γιάννης Βαληνάκης, ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010, σ. 53-55

⁹¹ Συρίγος, Α. (1997). σ. 501

⁹² Φωτίου, Ε. (2012). σ. 53-55

τελευταίας στιγμής και με σκοπό την αποφυγή κρίσης με αντιπάλους την Τουρκία αλλά και τα συμφέροντα του NATO, η Ελληνική κυβέρνηση υπέκυψε στις πιέσεις, το 1998 και αποφάσισε την μεταφορά των πυραύλων στην Κρήτη.⁹³

Το NATO κατά πάγια τακτική του μετά από μία κρίση προσέγγισε τις δύο πλευρές προτείνοντας Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης υπό τη αιγίδα επίσης του ΟΗΕ και των ΗΠΑ. Τα μέτρα αυτά ήταν επιφανειακά και αποσκοπούσαν κυρίως στην ομαλότητα και συνοχή της συμμαχίας στο νοτιοανατολικό άκρο της, παρά στην ανάπτυξη του αισθήματος ειρήνης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Το ΔΕΑΧ στον απόηχο της στρατιωτική ήττας του 1974 ήταν μία άριστη ιδέα εφαρμοσμένης στρατιωτικής στρατηγικής. Η σύλληψη από τον Ανδρέα Παπανδρέου αποτελεί απόδειξη πολιτικού σθένους και πυγμής με ξεκάθαρες βλέψεις την θωράκιση της Κύπρου με ταυτόχρονα έξυπνα οφέλη για την Ελλάδα. Συνέδεσε τον αμυντικό σχεδιασμό Ελλάδας και Κύπρου με δεσμευτικό χαρακτήρα σε μία συμμαχία η οποία υπάρχει από αρχαιοτάτων χρόνων με την Ελλάδα να αποτελεί την μητρόπολη του Κυπριακού Ελληνισμού ο οποίος αφέθηκε απροστάτευτος το 1974. Η κρίση των S – 300 φημολογείται ότι ατόνησε το ΔΕΑΧ, όμως κατά κοινή προσπάθεια και των δύο κυβερνήσεων αυτό υφίσταται έως και σήμερα όπου ελληνικά πλοία, υποβρύχια και αεροπλάνα επισκέπτονται τον Κυπριακό χώρο.

---

⁹³ Συρίγος, Α. (1997). σ. 520-521

Κεφάλαιο 3.3

Ο Επηρεασμός των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων από την Ευρωπαϊκή Πορεία της Κύπρου

Η ένταξη της Κύπρου το 2004 στην ΕΕ άλλαξε ουσιαστικά το πλαίσιο που αυτή αντιπροσωπευόταν στις διεθνείς διαπραγματεύσεις. Πριν την ένταξη η υποστήριξη της επαφιόταν σε διμερείς διαπραγματεύσεις, την αιγίδα του ΟΗΕ και την υποστήριξη της Ελλάδας. Η ένταξη στην ΕΕ κατά ένα μεγάλο ποσοστό διεθνοποίησε το Κυπριακό πρόβλημα και το τοποθέτησε στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο το οποίο όμως είναι πιο σύνθετο και αυστηρά θεσμοθετημένο.⁹⁴ Αυτό κατά συνέπεια είχε άμεσες επιπτώσεις στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η Ελλάδα καρπώθηκε την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, διότι και αυτή ως μέλος, θα μπορούσε να τοποθετήσει τα κυπριακά ζητήματα στο ευρωπαϊκό τραπέζι επίλυσης κάνοντας χρήση του ειδικού βάρους που έχει ο ευρωπαϊκός μηχανισμός. Στον αντίποδα η Τουρκία βρέθηκε σε μειονεκτική θέση διότι στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής επιδίωξης της έπρεπε να σεβαστεί τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, να αναθεωρήσει την κατοχική της εικόνα και την εξωτερική πολιτική της, μετατρέποντας της σε μία πιο διαλλακτική.

Το Κυπριακό υπό το Ευρωπαϊκό πρίσμα δεν είναι πλέον ένα θέμα 2 κοινοτήτων και 2 εγγυητριών δυνάμεων. Η ΕΕ δεν διαθέτει μηχανισμούς δυναμικής επίλυσης θεμάτων, όπως για παράδειγμα στρατιωτικές ειρηνευτικές επεμβάσεις. Διαθέτει όμως μία τεράστια διπλωματική δύναμη η οποία πηγάζει από το γεγονός ότι είναι θελκτική προς την Τουρκία και συνάμα αυστηρή ως προς τα κριτήρια εισαγωγής, τα οποία διέπονται από το κράτος δικαίου και τις αρχές της δημοκρατίας. Η Τουρκία συνεπώς επηρεάζεται άρδην στην ευρωπαϊκή της πορεία από τις πράξεις και τις επιλογές της αναφορικά με το Κυπριακό.⁹⁵

Πριν ενταχθεί η Κύπρος στην ΕΕ, η διαχείριση του Κυπριακού θέματος, επίσημα γινόταν με τους έννομους όρους του ΟΗΕ και του Διεθνούς Δικαστηρίου. Ο ΟΗΕ ουδέποτε κατάφερε να μετριάσει τον επεκτατισμό της Τουρκίας επιτυχώς παρά μόνο να εξασφαλίσει την οριοθέτηση της πράσινης γραμμής στα κατεχόμενα. Πάντα η Κύπρος ήταν ο κόμβος της ελληνοτουρκικής διαμάχης στην νοτιοανατολική μεσόγειο. Η Ελλάδα μονίμως επεδίωκε την διεθνοποίηση του ζητήματος με σκοπό την αντιμετώπιση της Τουρκικής στρατιωτικής ισχύος στην Κύπρο και η Τουρκία αντιθέτως επεδίωκε να κρατήσει το ζήτημα εντός εσωτερικών πλαισίων όπου είχε τον έλεγχο – πάνω χέρι.⁹⁶

Η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου θα είχε ένα απλό αλλά ισχυρό αποτέλεσμα στην Ελληνική εξωτερική πολιτική. Για να μπορέσει η Τουρκία να γίνει αποδεκτή από την ΕΕ θα έπρεπε να σεβαστεί το Κυπριακό, στο πλαίσιο του κράτους δικαίου και να συνεργαστεί για την επίλυση του, πράγμα το οποίο σημαίνει την αναθεώρηση της κατοχής του βόρειου τμήματος και της βίαιης και συστηματικής εποίκισης του. Έτσι η Ελλάδα θα επηρέαζε την

---

⁹⁴ Diez, T. (2002). *The European Union and the Cyprus Conflict*, σ. 288

⁹⁵ Tocci, N. (2012). *The EU Factor in the Turkish-Cyprus Debacle: Asset or Liability for Conflict Resolution*, σ. 477-497.

⁹⁶ Hannay, D. (2005). *Cyprus: The Search for a Solution*, σ. 103 – 109

εξωτερική πολιτική της Τουρκίας μέσα από τον Ευρωπαϊκό μηχανισμό, ως κράτος μέλος της με δικαίωμα βέτο, βάσει και της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας.⁹⁷

Ο βασικός προβληματισμός που προέκυψε ως πονοκέφαλος στην Τουρκία και αλλαγή του διπλωματικού υποβάθρου ήταν ότι η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ σήμαινε την αυτόματη αναγνώριση της από τα κράτη μέλη της ΕΕ, ενώ η ΤΔΒΚ αναγνωριζόταν μόνο από την Τουρκία. Η ΤΔΒΚ δεν δύναται να αναγνωριστεί διότι το κοινοτικό κεκτημένο στα κατεχόμενα δεν ισχύει. Η Λευκωσία όμως βάσει πλέον του ευρωπαϊκού μηχανισμού λήψης απόφασης, έχει δικαίωμα συναπόφασης και αρνησικυρίας όπως ακριβώς και η Ελλάδα.⁹⁸ Η Κύπρος μαζί με την Ελλάδα ήταν σε θέση πλέον να κάνουν χρήση της ΕΕ ώστε να προωθούσαν τις κοινές πεποιθήσεις και να ισχυροποιηθούν αυτές υπό το Ευρωπαϊκό χρίσμα.⁹⁹

Το δίλλημα που δημιουργήθηκε για την Τουρκία ήταν ευελιξία στο Κυπριακό με πιθανότητα παραχώρησης εδαφών ή αποτυχία στην πορεία για την Ευρωπαϊκή ένταξη. Η Ευρωπαϊκή ένταξη υποσχόταν συμμετοχή στον νέο γεωπολιτικό χάρτη. Τα οφέλη από την Ενιαία Αγορά και τη συμμετοχή στον εμπορικό μηχανισμό της ΕΕ ήταν πολλά καθώς και η διεθνής διπλωματική αξιοπιστία. Για να γίνουν πραγματικότητα όμως αυτά για την Τουρκία έπρεπε καταρχήν να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία. Η ΕΕ είχε μπει για τα καλά ως ένας ακόμα παράγοντας διπλωματικής και όχι μόνο διαχείρισης του Κυπριακού, με την Ελλάδα και Κύπρο να έχουν το πάνω χέρι.¹⁰⁰

Μετά την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, η Τουρκία κλήθηκε να συνεργαστεί σε θέματα που δεν φανταζόταν προηγουμένως. Τα Τουρκικά λιμάνια και αεροδρόμια έπρεπε να ανοίξουν για τα Κυπριακά αεροπλάνα και πλοία. Αν δεν συμμορφωνόταν, η Κύπρος ως μέλος της ΕΕ είχε λόγο στην ενταξιακή της πορείας, μέσω του θεσμικού ευρωπαϊκού μηχανισμού. Το ίδιο και η Ελλάδα. Η όποια οικονομική και εμπορική βοήθεια του Μηχανισμού Καλής Γειτονίας της ΕΕ προς την Τουρκία μπορούσε να βρει εμπόδιο τις καταγγελίες της Κύπρου και της Ελλάδας περί μη συμμόρφωσης της Τουρκίας. Συνεπώς τα βήματα προς το Κυπριακό ήταν επιτακτικά για την Τουρκία, τουλάχιστον εάν αυτή ήθελε να παραμείνει στην ενταξιακή πολιτική της. Κατά συνέπεια, λύσεις που προηγουμένως ήταν μη αποδεκτές για την Τουρκία τώρα επιτασσόταν να έρθουν στην επιφάνεια και να εξεταστούν.¹⁰¹

Ο Ευρωπαϊκός μηχανισμός δικαίου βέβαια εξαπλώνεται και σε θέματα κυριαρχίας των κρατών, συνεπώς τα προβλήματα στις οριοθετήσεις ΑΟΖ, σεβασμού του δικαίου της θάλασσας και εδαφικής κυριαρχίας άρχισαν να αντιμετωπίζονται υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής αλληλεγγύης.¹⁰² Αυτή η «ασπίδα» δεν χαρακτηρίζεται από στρατιωτική αποτρεπτική ισχύ, όμως η διπλωματική και νομική ισχύ που διαθέτει λειτούργησε κατά του Τουρκικού αναθεωρητισμού.

---

⁹⁷ Ker-Lindsay, J. (2011). *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*, σ. 231

⁹⁸ Diez, T. (2002). σ. 344

⁹⁹ Rumelili, B. (2007). *Transforming Conflicts on EU Borders: The Case of Greek–Turkish Relations*

¹⁰⁰ Diez, T. (2002). σ. 410

¹⁰¹ Çarkoğlu, A. & Rubin, B. (2003). *Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics*, σ. 207 – 210

¹⁰² Ioannides, I. (2011). *EU Policies in the Eastern Mediterranean: The Case of Cyprus*, σ.135-151.

Το παράδοξο σε όλα τα παραπάνω όμως είναι ότι η Τουρκία δεν πτοήθηκε όσο αναμενόταν. Ο εσωτερικός πολιτικός κόσμος της, με το στρατιωτικό κατεστημένο, ειδικά πριν τις μεταρρυθμίσεις του ΑΚΡ, αλλά και η μείωση της ευρωπαϊκής επιθυμίας της εξασθένησαν την αποτρεπτική διπλωματική ισχύ που έκανε χρήση ο άξονας Ελλάδα – Κύπρος. Η Τουρκία έμεινε στάσιμη στην ευρωπαϊκή ενταξιακή πορεία της, κυρίως λόγω των προβλημάτων αποδοχής του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016. Η πολιτική αυτονομία στην οποία την οδήγησε ο Ερντογάν μείωσε την πολιτική επιρροή της ΕΕ τόσο στο Κυπριακό όσο και στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις.¹⁰³

Επιπροσθέτως, όπως ο ΟΗΕ παρά τις στρατιωτικές του δυνατότητες δεν αποδείχθηκε ισχυρός οργανισμός για την επίλυση de facto διαφορών, έτσι και η ΕΕ λόγω έλλειψης σκληρής ισχύος δεν κατάφερε να αλλάξει άρδην το Κυπριακό σκηνικό. Στο παραπάνω βέβαια βοήθησε τα μέγιστα και η διαφορετική στάση κάποιων μελών της ΕΕ αναφορικά με το ζήτημα, με κυρίαρχο διαχρονικό Τουρκικό εταίρο σε στρατηγικά θέματα την Γερμανία.¹⁰⁴

Η σημερινή εικόνα έχει την Τουρκία σε μία θέση σχετικά απογοητευμένη από την διστακτικότητα και αναβλητικότητα της ΕΕ. Βάσει αυτού, επένδυσε τα τελευταία χρόνια σε άλλους εταίρους όπως η Ρωσία, η Λιβύη και το Ισραήλ. Επίσης χρησιμοποίησε το μεταναστευτικό ως ένα πολύ ισχυρό μοχλό πίεσης ενάντια στην ΕΕ, οπότε αυτή προσαρμόστηκε προς την Άγκυρα και τις πιέσεις της. Το Κυπριακό σταμάτησε να είναι τόσο ενδιαφέρον ζήτημα για μία εν δυνάμει Ευρωπαϊκή ρύθμιση και η ΕΕ επικεντρώθηκε στην οικονομική και ενεργειακή κρίση των τελευταίων ετών, ιδιαίτερα όταν εξαρτάται από ενεργειακούς αγωγούς οι οποίοι διέρχονται από Τουρκικό έδαφος.¹⁰⁵

Εν κατακλείδι, το Κυπριακό έγινε και θα παραμείνει ένα πρόβλημα το οποίο εάν η Τουρκία επιθυμήσει ξανά να προτεραιοποιήσει την ευρωπαϊκή της πορεία θα πρέπει να κληθεί να το επιλύσει. Ως εκ τούτου η Αθήνα θα ανακτήσει πάλι έναν άσσο στο μανίκι της για τις Ελληνοτουρκικές διαφορές. Σαφώς και η επίλυση του Κυπριακού δεν μπορεί να πιστεύει κάποιος ότι θα επέλθει μέσω της Ευρωπαϊκής ένωσης όταν αυτή στερείται σκληρής ισχύος. Μπορεί, όμως να έχει οικονομικό και διπλωματικό κόστος και αυτό με σωστούς χειρισμούς. Συνεπώς η ευρωπαϊκή διάσταση του Κυπριακού έχει συγκεκριμένα «όρια».

---

¹⁰³ Ker-Lindsay, (2011). σ. 208 – 210.

¹⁰⁴ Emerson, M. & Tocci, N. (2004). σ. 87

¹⁰⁵ Athanassopoulou, E., (2005). Turkey: Anglo-American Security Interests, 1945-1952: The First Enlargement of NATO, σ. 108

Κεφάλαιο 3.4

Οι Σύγχρονες Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Επηρεαζόμενες από το Κυπριακό Ζήτημα, Υπό το Πρίσμα του Πολιτικού Ρεαλισμού

Η προσέγγιση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων υπό το πρίσμα του Κυπριακού ζητήματος, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, είναι μία γεωπολιτική διένεξη με περισσότερο απόκλιση παρά σύγκλιση γεωστρατηγικών συμφερόντων και ατέρμονη διαμάχη αναφορικά με την αντίληψη ισορροπίας και ασφάλειας των Κρατών. Ο πολιτικός ρεαλισμός προστάζει ότι η πολιτική των κρατών ορίζεται από την ανάγκη τους για ασφάλεια και επιβίωση.¹⁰⁶ Σε αυτό το πλαίσιο η αντίληψη της Ελλάδος και της Τουρκίας για την κρατική ασφάλεια και επιβίωση θα λειτουργεί με καταλύτη το άλυτο Κυπριακό ζήτημα.

Η ρεαλιστική προσέγγιση της Αθήνας επιδιώκει την ανεξαρτησία και ασφάλεια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι δεδομένο πως όσο υπάρχουν τα κατοχικά στρατεύματα σε αυτήν είναι αδύνατο να αυξηθεί η σχετική ισχύς της Κύπρου και συνεπώς να μην μπορεί να εξισορροπηθεί η Τουρκική στρατηγική υπεροχή. Η Τουρκική υπεροχή συγκεκριμένα επιτρέπει στην Τουρκία να έχει βλέψεις για επέκταση των δικαιωμάτων της στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Κύπρος δηλαδή, θα λειτουργεί ως ένας βατήρας και για τα δύο κράτη στην γεωπολιτική σκακιέρα της ευρύτερης περιοχής. Η Τουρκία από την άλλη αντιλαμβάνεται την Κύπρο ως ένα στρατηγικό σημείο για την περιφερειακή επιρροή της, όπως προαναφέρθηκε και επίσης ως ένα ανασχετικό έδαφος για το νότιο μαλακό υπογάστριο της, απαραίτητο για την αυτασφάλισή της.¹⁰⁷

Το περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου έχει εξελιχθεί σε ένα θέατρο γεωπολιτικών και στρατηγικών συμφερόντων. Έχουν δημιουργηθεί διάφοροι αστερισμοί κρατών που αποσκοπούν στην διαχείριση των ενεργειακών κοιτασμάτων και έχει επικεντρωθεί επίσης το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων. Σε αυτό το περιβάλλον το Κυπριακό θα ταλανίζει μονίμως, μέχρι την επίλυση του, τις στρατηγικές κινήσεις Ελλάδας και Τουρκίας, τις συμμαχίες που αυτές θα επιλέγουν ή που αναγκαστικά θα εντάσσονται και τα περιθώρια που θα έχουν στην διπλωματική τους ατζέντα. Από άποψη πολιτικού ρεαλισμού οι σχέσεις τους θα διέπονται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες, πάντοτε όμως το Κυπριακό θα ασκεί επιρροή με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε αυτούς τους παράγοντες.¹⁰⁸

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η Κύπρος για την Ελλάδα και την Τουρκία ήταν διαχρονικά πολλά. Έλεγχος θαλάσσιων οδών, προαγωγή περιφερειακού εμπορίου, προωθημένος χώρος στρατιωτικών εφαρμογών, ύπαρξη υποθαλάσσιων ενεργειακών κοιτασμάτων, προβολή ναυτικής και στρατιωτικής ισχύος, οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις πέραν της Δύσης και με τη Ρωσία και άλλα. Η Ελλάδα εκτός από το γεγονός ότι ενώνεται με δεσμούς αίματος με την Κύπρο από την αρχαιότητα, την εκλαμβάνει και ως ένα «προωθημένο φυλάκιο» στο ευρύτερο πλαίσιο ασφαλείας της με κύρια απειλή την Τουρκία. Η Τουρκία από την άλλη προβάλλει χαρακτηριστικά την στρατιωτική ισχύ της με

¹⁰⁶ Waltz, K. (1979). Theory of International Politics, σ. 167 – 170.

¹⁰⁷ Ακίνδυνος, Γ. (2020). Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική στη Μεσόγειο, σ. 204 – 208

¹⁰⁸ Δεληγιάννης, Α. (2016). Εξωτερική Πολιτική και Στρατηγική της Ελλάδας, σ.257 – 260

την κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου και την αδιάλλακτη θέση περί αλλαγής αυτού. Εξυπηρετεί άριστα τον σκοπό της ο οποίος είναι ο επεκτατισμός και η ανάδειξη της σε περιφερειακή δύναμη.¹⁰⁹

Η έλλειψη ξεκάθαρης συμφωνίας που θα ορίζει τα σύνορα των δύο πλευρών θα δημιουργεί μόνιμα ένα πνεύμα ανασφάλειας, ετοιμότητας και καχυποψίας. Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν θα ομαλοποιηθούν στο μέλλον διότι η Κύπρος μόνιμα θα είναι το υπόστρωμα της αβεβαιότητας για το τι κίνηση θα κάνει ο αντίπαλος. Συνεπώς κάθε κίνηση της μίας πλευράς θα εκλαμβάνεται ως κίνηση που αποσκοπεί στην αλλαγή της ισορροπίας ισχύος κατά του αντιπάλου.¹¹⁰ Ακόμα και αν επιλυθούν τα ζητήματα του Δικαίου της Θάλασσας στο Αιγαίο, στην Κύπρο απαιτείται εθνοτική, εδαφική και πολιτισμική προσέγγιση για να λυθεί το πρόβλημα της διχοτόμησης και συνύπαρξης των δύο λαών.

Στον ενεργειακό τομέα τα δεδομένα είναι ακόμα πιο περίπλοκα. Το έδαφος της Κύπρου αποτελεί γεωγραφικό κόμβο ενέργειας, είτε με τα κοιτάσματα είτε με την άριστη τοποθεσία για κατασκευή αγωγών. Η ενεργειακή συνιστώσα είναι η κύρια συνιστώσα για τις μελλοντικές πολιτικές της Ελλάδας και της Τουρκίας. Αν η Ελλάδα καταφέρει να αξιοποιήσει τα ενεργειακά κοιτάσματα από κοινού με την Κύπρο, υποστηριζόμενες από τον Ευρωπαϊκό μηχανισμό θα μεταβάλλει άρδην την ισορροπία ισχύος υπέρ της. Αντίθετα αν το καταφέρει η Τουρκία θα αναδειχθεί σε περιφερειακό παράγοντα, με ταυτόχρονη καταστροφική υποβάθμιση της Ελληνικής ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αλλά και ως εταίρου της Κύπρου.¹¹¹ Η πολιτική του ρεαλισμού ορίζει ότι ένα κράτος αποσκοπώντας στην αύξηση της ισχύος του δεν θα ενδώσει σε συμφωνίες που το καθιστούν ευάλωτο. Συνεπώς η Τουρκία δεν αναμένεται ότι θα ενδώσει σε πιθανή συνεκμετάλλευση των κοιτασμάτων με ανάλογη κατά συνέπεια συνέχιση των τριβών στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Η στρατιωτική συνιστώσα του ζητήματος είναι εξίσου σύνθετη. Μία πιθανή λύση θα επέβαλε και την αλλαγή της στρατιωτικής ισχύος. Δεν γίνεται να βρεθεί λύση με την ύπαρξη του σημερινού όγκου των Τουρκικών στρατευμάτων στη νήσο. Η επίλυση του Κυπριακού απαιτεί την σύμφωνη γνώμη της Τουρκίας για απόσυρση των στρατευμάτων της που αυτεπάγγελα σημαίνει μείωση της στρατιωτικής προβολής της και αλλαγή της ισορροπίας ισχύος υπέρ της Ελλάδας.¹¹² Όσο όμως τα στρατεύματα αυτά δεν αποχωρούν η Ελλάδα, ειδικά μετά τα παθήματα του παρελθόντος, δεν δύναται να εμπιστευθεί πλήρως τις κινήσεις της Άγκυρας και θα αποτελεί ένα μόνιμα αντικίνητρο επίλυσης.¹¹³

Η εξισορρόπηση του αντιπάλου μέσω συμμαχιών είναι χαρακτηριστικό του πολιτικού ρεαλισμού και το Κυπριακό ζήτημα εδώ πέρα έχει άμεση εφαρμογή στις συμμαχίες Ελλάδας και Τουρκίας. Παρά το γεγονός ότι είναι μέλη του ΝΑΤΟ, η Τουρκία

---

¹⁰⁹ Önis, Z., & Yilmaz, Ş. (2021). Turkey and the Middle East Under the AKP Rule: From Dominant Player to Frustrated Mediator, σ. 357–373.

¹¹⁰ Mearsheimer, J. J. (2001). The Tragedy of Great Power Politics, σ. 201 – 208.

¹¹¹ Tsakiris, T. (2020). The Geopolitics of East Mediterranean Gas: Regional Security, Industry and Congressional Involvement., σ. 114 – 117.

¹¹² Snyder, G. H. (1997). Alliance Politics, σ. 47 – 49.

¹¹³ Ripsman, N. M., Taliaferro, J. W., & Lobell, S. E. (2016). Neoclassical Realist Theory of International Politics., σ. 222 – 224

δεν πτοείται στην επιθετική και αναθεωρητική στάση της. Το ΝΑΤΟ ταυτιζόμενο, βέβαια με την πολιτική των ΗΠΑ, απαιτεί και από τα δύο μέλη του τήρηση των ισορροπιών διότι αυτή η περιοχή αποτελεί και το Νοτιοανατολικό άκρο του. Από την άλλη η Ελλάδα χρησιμοποιεί την Ευρωπαϊκή συμμαχία της, από κοινού με την Κύπρο αλλά μελλοντικά εκτιμάται ότι αυτό θα εξασθενήσει διότι η Τουρκία έχει αποστραφεί την Ευρωπαϊκή της πορεία κατά ένα μεγάλο ποσοστό και διεξάγει ακήρυχτο πόλεμο στην Ευρώπη με το μεταναστευτικό. Το σημαντικό με την Κύπρο όμως είναι ότι αποτελεί και κόμβο συμμαχιών για την Ελλάδα και την Τουρκία. Οι στρατηγικοί εταίροι της περιοχής, όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Λιβύη αποκτούν επιρροή στη διαμόρφωση των σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας και αυτό εν μέρει γίνεται μέσω της Κύπρου. Η ενεργειακή συμμαχία Ελλάδας – Κύπρου – Αιγύπτου και Ισραήλ προσδίδει τα μέγιστα, αν όμως η Τουρκία συνδέσει αυτήν με το ενδεχόμενο περικύκλωσης της, τότε το θέμα θα λάβει αρνητικές τροπές. Ο πολιτικός ρεαλισμός προβλέπει ότι μελλοντικά κάθε κράτος θα ισχυροποιήσει τη θέση του μέσω συμμαχιών ώστε να μεγιστοποιήσει την ισχύ του.¹¹⁴ Το ζήτημα με το Κυπριακό στο μέλλον είναι πως οι εξωτερικοί παράγοντες θα το χρησιμοποιήσουν για να πετύχουν τα συμφέροντα τους, ως μοχλό πίεσης ή πεδίο διευθέτησης.

Στο ζήτημα της Κύπρου υφίσταται και αντίληψη της πολιτισμικής ταυτότητας. Η Ελλάδα ενώνεται με την Κύπρο με δεσμούς αίματος από την αρχαιότητα και ηθικά διαδραματίζει ρόλο «μητέρας πατρίδας» η οποία μία φορά αμέλησε τον αδελφικό Κυπριακό λαό με καταστροφικά αποτελέσματα. Είναι θέμα κύρους και εθνικής αξιοπρέπειας λοιπόν η συνέχιση της ισχυροποίησης των δεσμών σε όλα τα επίπεδα, με βάση αυτό του Ελληνικού πολιτισμού. Η Τουρκία από την άλλη έχοντας δημιουργήσει ένα εποικιστικό *de facto*, έχτισε συστηματικά από το 1974 και μετά με γοργούς ρυθμούς το αντίστοιχο «αδελφό» κράτος, την ΤΔΒΚ. Πρόκειται για δημιούργημα στον βωμό της διχοτόμησης της νήσου, με εποίκους οι οποίοι στην πλειοψηφία τους δεν προέρχονταν από τον Τουρκοκυπριακό λαό αλλά εξυπηρετούσαν το αφήγημα της σύστασης της ΤΔΒΚ. Η ρεαλιστική διάσταση της ταυτότητας των λαών δεν θα επιτρέψει την εύκολη εξομάλυνση του ζητήματος και κατά συνέπεια οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας στο Κυπριακό θα μπορούν εύκολα να πυροδοτήσουν και ζητήματα άλλων μειονοτήτων, όπως πολύ εύκολα κάνει η Τουρκία με την Τουρκική μειονότητα της Θράκης.¹¹⁵

Ο παράγοντας του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Οργανισμών υποβαθμίζεται από τον πολιτικό ρεαλισμό ο οποίος αναγνωρίζει ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο. Στην περίπτωση της Κύπρου όμως η Ελλάδα και η Κύπρος, παραδοσιακά προσκολλημένες στις αποφάσεις των διεθνών οργανισμών, του ΟΗΕ και της ΕΕ προάγουν συνεχώς τις νομικές θέσεις αυτών και επικαλούνται την επίλυση του Κυπριακού μέσω του ΟΗΕ με όρους Διεθνούς Δικαίου.¹¹⁶ Η διεθνής νομιμότητα όμως δεν ήταν πάντα ο χαρακτήρας της Τουρκίας ή οποία συνεχώς παρερμηνεύει συνθήκες και συμφωνίες. Η στροφή της Τουρκίας στο μέλλον προς την ΕΕ και Δύση ή προς τη Ρωσία και Κίνα είναι που θα αναδείξει τον σεβασμό της ή όχι στη διεθνή νομιμότητα και στις συνθήκες, υπό την αιγίδα

¹¹⁴ Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics.” International Organization, σ. 513 – 553.

¹¹⁵ Brown, C. (2012). Understanding International Relations, σ. 189 – 194

¹¹⁶ Ker-Lindsay, J. (2011). The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know, σ. 201 – 209.

του ΟΗΕ και της ΕΕ ή θα συνεχίσει την αναθεωρητική πολιτική της και την τριβή με τους νομικά σωστούς αντιπάλους της, Ελλάδα και Κύπρο. Η ισορροπία μεταξύ ισχύος και νομιμότητας, μπορεί να μην αναγνωρίζεται από τον πολιτικό ρεαλισμό, θα διαδραματίσει όμως σημαίνοντα ρόλο στην μελλοντική εξέλιξη των Ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Το Κυπριακό αποτελεί μία «παγωμένη σύγκρουση», μία σύγκρουση που δεν έχει επιλυθεί επί δεκαετίες, παρά την ανάγκη και θέληση για αυτό και η διατήρηση του status quo που έχει δημιουργηθεί δείχνει ασφαλέστερη επιλογή από την προσπάθεια επίλυσης με αβέβαια αποτελέσματα.¹¹⁷ Οι μεταβαλλόμενες συνθήκες του μέλλοντος όμως, ήτοι οι ενεργειακές ανακαλύψεις, η εμπορική επέκταση της Κίνας σε λιμάνια και αεροδρόμια της Μεσογείου, η κρίση στη Μέση Ανατολή με το Ισραήλ, τον Λίβανο και την Συρία, οι μεταναστευτικές ροές και η κλιματική αλλαγή προστάζουν αλλαγές στο γεωπολιτικό σκηνικό της περιοχής, τότε η «παγωμένη σύγκρουση» στο Κυπριακό ίσως γίνει απαιτητό από τους άμεσα ενδιαφερόμενους δρώντες να επιλυθεί. Η Τουρκία δεν θα μπορεί να μείνει αδιάλλακτη διότι κάτι τέτοιο θα την απομονώσει από τις διεθνείς σχέσεις με αποτέλεσμα να απομακρυνθεί από τους σκοπούς της να αναδειχθεί σε έναν περιφερειακό υπέρ παράγοντα. Ο ρεαλισμός υπαγορεύει ότι ανάλογα με τις συνθήκες, αναπροσαρμόζονται και οι δρώντες αναφορικά με την στρατηγική τους.¹¹⁸

Υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού το Κυπριακό ζήτημα θα συνεχίσει να απασχολεί την διπλωματική ατζέντα Ελλάδας και Τουρκίας με πολυσύνθετο τρόπο και στο μέλλον. Οι παράγοντες είναι πολλοί και αλληλένδετοι. Ισορροπία ισχύος, ενεργειακή πολιτική, στρατιωτική διάσταση και ισχύς, διεθνής νομιμότητα, συμμαχίες, πολιτισμικοί δεσμοί και εσωτερικές πολιτικές πιέσεις είναι οι κυριότεροι από αυτούς.

---

¹¹⁷ Συμεωνίδης, Σ. (2020). Η Γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου: Ελληνικές και Τουρκικές Στρατηγικές, σ. 233 – 254.

¹¹⁸ Walt, S. M. (1987). The Origins of Alliances, σ. 308 – 310.

Συμπεράσματα

Το Κυπριακό ζήτημα επηρεάζει τα μέγιστα τις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας στο ίδιο ποσοστό που η σκακιέρα των ελληνοτουρκικών επηρεάζει συχνά – πυκνά την πορεία επίλυσης του Κυπριακού. Η Άγκυρα από τη μία υιοθετώντας μια αντιπαραγωγική πολιτική, προάγει την στείρα αντιμετώπιση των πραγμάτων, τις προκλήσεις και την αθέτηση ή κατά την κρίση της ερμηνεία των θεσμικών κειμένων, δυναμιτίζοντας την πολιτική και διπλωματική ατμόσφαιρα και απαιτώντας την νομιμοποίηση τετελεσμένων. Κύπρος και Ελλάδα παραμένουν αλληλένδετοι κρίκοι στη σύγχρονη εποχή που καλούνται να αντιμετωπίσουν την Τουρκική ρητορική για την αμετάκλητη παραμονή των Τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων στη Μεγαλόνησο. Το σίγουρο όμως είναι, ότι το Κυπριακό ζήτημα και οι σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας είναι μια διπλή συνεπαγωγή.

Είναι ξεκάθαρο ότι με την πολιτική υπονόμευσης της ισχύος Ελλάδας και Κύπρου στο σύγχρονο Ευρωπαϊκό και ενεργειακό περιβάλλον, η Τουρκία προσπαθεί τοιουτοτρόπως να καταστήσει το Ψευδοκράτος της «ΤΔΒΚ», ένα πολιτικό υποχείριο· ένα «μακρύ χέρι» που απλώνει την επεκτατική ατζέντα της στην νοτιοανατολική Μεσόγειο. Αυτός είναι και ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής του κλάσματος Ελλάδας, Κύπρου και Τουρκίας, η Τουρκική προκλητικότητα, η αδιαλλαξία και ο αναθεωρητισμός της Άγκυρας. Τα ενεργειακά κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν τον 21^ο αιώνα εντός της Κυπριακής ΑΟΖ, απόρροια της έννομης στρατηγικής της Κυπριακής Δημοκρατίας, σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας ήταν και το επιστέγασμα της εμμονής της Τουρκίας να εργαλειοποιεί το Κυπριακό.

Η Τουρκία δρα κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου. Είναι γεγονός ότι δεν έχει υπογράψει το Δίκαιο της Θάλασσας με το πρόσχημα ότι η γεωγραφία του πολυπόθητου Αιγαίου δεν ενδείκνυται για την εφαρμογή του, με κύριες ενέργειές της να παραμένουν οι συνεχόμενες παραβιάσεις των υδάτων Ελλάδας και Κύπρου με στρατιωτικά και ερευνητικά πλοία αλλά και η επί μονίμου βάσεως απειλή ως αιτία πολέμου (casus belli) σε περίπτωση εξόρυξης, επιβεβαιώνοντας ότι πρόκειται για έναν γείτονα με έλλειψη σεβασμού προς τη διεθνή νομιμότητα και εξοπλισμένο με το «Νέο – οθωμανικό όνειρο». Η ιστορία μετά το 1974 όμως, απέδειξε ότι η Τουρκία αγνοεί τον παράγοντα της ενότητας του Ελληνισμού.

Η Ελλάδα στέκεται στο πλευρό της Κύπρου σε τομείς διπλωματικούς και στρατηγικούς. Έχει δεσμευτεί ότι θα παραμείνει αλληλέγγυα σε οποιαδήποτε Κυπριακή προσπάθεια για απόκτηση της ανεξαρτησίας και τήρησης αυτής. Η λύση για την Ελλάδα και την Κύπρο δύναται να δοθεί μόνο με την άρση της διχοτόμησης που επιβλήθηκε το 1974 με το Τουρκικό στρατιωτικό τετελεσμένο. Αυτό το τετελεσμένο είναι που η Τουρκία βασίζει στο αφήγημα τη παροχής ασφαλείας στους Τουρκοκύπριους από το φονικό πραξικόπημα της χούντας των συνταγματαρχών, το 1974. Πενήντα χρόνια μετά όμως τα κατοχικά στρατεύματα, τεράστια τον αριθμό, απλά εξυπηρετούν την στρατιωτική υπερπροβολή της Τουρκίας, όπως πράττει κατά παράδοση με όλους σχεδόν τους γείτονες της, με απώτερο σκοπό τα βήματα προς τον νέο οθωμανισμό.

Σε αυτό λοιπόν το τρίγωνο σχέσεων, Ελλάδας – Τουρκίας – Κύπρου, εάν λάβουμε υπόψη και τον παράγοντα της ιστορίας, ως αδιαχώριστο κομμάτι της εξέτασης των

διεθνών σχέσεων, θα αντιληφθούμε καλύτερα γιατί το πρόβλημα είναι δυσεπίλυτο και συνάμα τόσο αλληλένδετο. Η επίλυση του Κυπριακού θα επηρεάσει την αίσθηση σταθερότητας και ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Γιατί όμως αυτό δε συνέβη μέχρι τώρα; Πως έφτασαν οι σχέσεις να προάγουν τετελεσμένα;

Το πρόβλημα ανευρίσκει τις ρίζες του πίσω στη δεκαετία του 1950. Τότε ξεκινά ενεργά η ανάγκη για αυτοδιάθεση του Κυπριακού λαού, απόρροια των διεθνών εξελίξεων και ξεκάθαρη πρωτοβουλία των Ελληνοκυπρίων. Οι Τουρκοκύπριοι και η Τουρκία δεν έτρεφαν ξεκάθαρο ενδιαφέρον για τα εδάφη της Κύπρου, μη έχοντας αντιληφθεί ξεκάθαρα την εν δυνάμει γεωπολιτική της σημασία αλλά και το εθνολογικό πρόβλημα το οποίο εν δυνάμει ξεκινούσε την εμφάνιση του. Η Μεγάλη Βρετανία, ως αποικιοκρατική μητρόπολη, κατά παράδοση της, εφάρμοσε το «διαίρει και βασίλευε», ανοίγοντας τα μάτια της Τουρκίας για την απειλή που εκφράζει μία Ελληνική Κύπρος ενάντια στο μαλακό υπογάστριο της στα νότια παράλια· ένα αφήγημα το οποίο ποτέ η Ελλάδα δεν είχε σκοπό να χρησιμοποιήσει ενάντια στην Τουρκία, ένας υποθετικός φόβος ο οποίος έμοιαζε πολύ μακρινός αλλά υιοθετήθηκε από την Τουρκία για να παρουσιαστεί αργότερα ως η αιτία.

Σαφώς και το πολιτικό σκηνικό στη Μεγαλόνησο υποβοηθήσε τα μέγιστα στο να δυναμιτιστεί η ατμόσφαιρα. Το ίδιο έκανε και η στάση της Ελλάδας «στο πλευρό» της Κύπρου κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος υπέρμαχος των μονομερών δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων, οι οποίοι είχαν την ιστορία και τους αριθμούς με το μέρος τους, ήταν ο πατέρας της δημιουργίας της ανεξάρτητης από τους Βρετανούς Κυπριακής Δημοκρατίας. Θεώρησε όμως από πολύ νωρίς ότι οι όροι των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου χρήζουν αναθεώρησης, ξεκάθαρα με σκοπό τη μείωση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων. Εγκαλούσε δηλαδή διαρκώς την Τουρκία για επέμβαση χωρίς να το έχει αντιληφθεί. Εκεί ήταν που οι συγκυρίες ανάγκασαν τη διεθνή κοινότητα να επέμβει. NATO, ΟΗΕ και ΗΠΑ αντιλήφθηκαν την ύπαρξη της Κύπρου, ανανέωσαν τους χάρτες τους ώστε να φαίνεται ξεκάθαρα η Μεγαλόνησος και αντιλήφθηκαν για τα καλά τη σημασία του Κυπριακού προβλήματος και την απειλή ισορροπίας στην ευαίσθητη αυτή περιοχή την ιδιαίτερη εκείνη χρονική ψυχροπολεμική περίοδο. Το ίδιο όμως έκανε και η τότε ΕΣΣΔ, αντιλήφθηκε ότι η Κύπρος μπορεί να βοηθήσει και τον Σοβιετικό κόσμο.

Οι επιχειρήσεις Αττίλας I και II ήταν η απόδειξη του χαρακτήρα της νέας Τουρκικής ρητορικής. Η στρατιωτική επέμβαση, υπό τη δικαιολογία ότι η χούντα των Αθηνών απλώνει το χέρι της στην Κύπρο και απειλείται η ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων πολιτών, ήταν γεγονός. Η αφορμή όμως δεν ήταν η ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων, μόνο. Δεν δικαιολογείται τουλάχιστον να είναι μόνο αυτή, διότι το νησί διχοτομήθηκε δυσανάλογα σε σχέση με το τι κατείχαν πριν την εισβολή οι Τουρκοκύπριοι, καταλήφθηκαν τα κρίσιμα οικονομικά κέντρα σκοπίμως, εκδιώχθηκαν βιαίως οι Ελληνοκύπριοι και συμπιέστηκαν σε άλλα εδάφη και μετοκίστηκε με δομημένο σχέδιο από μη γηγενείς πληθυσμούς προερχόμενους από τα βάθη της Τουρκίας. Συνεπώς επρόκειτο για ένα σχέδιο δημιουργίας της ΤΔΒΚ, ενός κατά κοινή ομολογία, «ψευδοκράτους» το οποίο θα προσέθετε ένα υποχείριο της Τουρκίας στα Κυπριακά εδάφη. Ως εκ τούτου συντέθηκε πλήρως το σκηνικό, με τη Μεγαλόνησο να έχει διαχωριστεί από τη μία πλευρά στον άξονα Κυπριακή Δημοκρατία – Ελλάδα και από την

άλλη «ΤΔΒΚ» – Τουρκία. Γίνεται ευκόλως αντιληπτό ότι οι άξονες αυτοί ήταν άκαμπτοι και το Κυπριακό ζήτημα έγινε ένα ελατήριο που λειτουργεί, τότε συμπιεσμένο στα όρια θραύσης και τότε σε πλήρη ταλάντωση.

Η ιστορία διδάσκει τους λόγους γιατί το Κυπριακό επηρεάζει τα μέγιστα τις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας και γιατί έχει διεθνή πολιτική και στρατηγική επιρροή. Επίσης η ιστορία αποδεικνύει ότι η Ελλάδα μετάνιωσε τα τραγικά λάθη του 1974, τα αναγνώρισε, κάνοντας την αυτοκριτική της και άλλαξε άρδην την πολιτική της με σκοπό την υποβοήθηση του Κυπριακού λαού υπό έναν δεσμό αίματος, υπό μία οπτική γωνία ότι ο λαός αυτός αποτελεί κομμάτι του Ελληνισμού. Επίσης η Τουρκία αποδεικνύεται από την ιστορία αδιάλλακτη στον «νέο – οθωμανισμό» της με την ακροβασία μεταξύ καταπάτησης νόμων και θεσμών και αδυναμίας τήρησης μίας ειρηνικής προσέγγισης των γειτόνων της.

Η επίλυση του Κυπριακού απαιτεί κινητικότητα πρωτοφανή και πρωτόγνωρη για την Τουρκία. Απαιτείται η παύση καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εγκλωβισμένων Ελληνοκυπρίων στα κατεχόμενα, απαιτείται η απόσυρση των κατοχικών στρατευμάτων κι επιπλέον ο σεβασμός του κράτους δικαίου. Επειδή η Τουρκική πολιτική κουλτούρα δεν έχει επιδείξει βήματα προς αυτή την γραμμή, ασχέτως με την επιθυμία του δήθεν εξευρωπαϊσμού της, γι' αυτό το λόγο η επίλυση του κυπριακού, τουλάχιστον με ειρηνικούς τρόπους, φαίνεται δυσοίωνη. Στον αντίποδα η Ελλάδα και η Κύπρος οφείλουν να προάγουν τα Ευρωπαϊκά ιδεώδη τα οποία έχουν κατακτήσει. Η αρχή της καλής γειτονίας αποτελεί την απάντηση στις παραβιάσεις της Τουρκίας και πρέπει να παραμείνει αδιάλλακτη. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις επηρεάζονται άρδην από τον Ευρωπαϊκό χαρακτήρα Ελλάδας και Κύπρου με την ΕΕ να μην έχει σκληρή ισχύ, αποτελώντας όμως έναν εμπορικό και νομικό εταίρο με ρυθμιστικές έμμεσες δυνατότητες. Βέβαια, όπως απέδειξε και η κρίση στο Αιγαίο το 1987, η αμείλικτη αποφασιστικότητα από πλευράς Ελληνικής κυβερνήσεως για υπεράσπιση της εδαφικής κυριαρχίας τόσο της Ελλάδας, όσο και της Κύπρου, είναι μια γλώσσα που η Τουρκία γνωρίζει.

Το μέλλον του Κυπριακού και το επίπεδο και είδος επιρροής που έχει στις ελληνοτουρκικές σχέσεις θα κριθεί από πολλούς παράγοντες. Βασικός παράγοντας είναι η Ευρωπαϊκή πολιτική της Τουρκίας. Η Τουρκία που από τη δεκαετία του 1990 προσπαθεί να εναρμονιστεί με το Ευρωπαϊκό ιδεώδες, αλλάζει πλέον σελίδα στρεφόμενη στην άσκηση πίεσης στην Ευρώπη με το μεταναστευτικό. Αυτό μειώνει την ισχύ που είχαν Ελλάδα και Κύπρος, ως κράτη μέλη της ΕΕ να χρησιμοποιούν την Ευρωπαϊκή ασπίδα ενάντια στον επεκτατισμό της Τουρκίας. Η πολιτική σκηνή αλλάζει συνεχώς και η βασική αρχή του διεθνούς δικαίου ότι είναι άναρχο επιβεβαιώνεται. Αυτό δε σημαίνει ότι Ελλάδα και Κύπρος οφείλουν να διαστρεβλώσουν τον έννομο χαρακτήρα τους.

Άλλος σημαντικός παράγοντας που θα κρίνει το μέλλον των ελληνοτουρκικών σχέσεων υπό το πρίσμα του Κυπριακού είναι τα ενεργειακά. Η ενεργειακή πολιτική της Κύπρου βασίζεται πλήρως στις αρχές του Δικαίου της Θάλασσας και στις συμμαχίες με τη Γαλλία, το Ισραήλ, την Αίγυπτο και τον Λίβανο. Αυτή η αυλαία που ανοίγει όμως στην νοτιοανατολική Μεσόγειο, είναι δυναμιτισμένη εξ αρχής. Η ενεργειακή πολιτική της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι αποτέλεσμα στρατηγικών κινήσεων παλινόρθωσης, επί σειρά ετών, του Ελληνοκυπριακού κράτους έπειτα την καταστροφή του 1974 και γι' αυτό της αξίζουν τα μέγιστα. Η Τουρκία όμως δεν υπάρχει περίπτωση να επιτρέψει τον

ενεργειακό και οικονομικό αποκλεισμό της επειδή οι ΑΟΖ Ελλάδας και Κύπρου, νομίμως ενώνονται στο Καστελόριζο, με την απάντηση να δίνεται από τη μεριά της γείτονος με το τουρκολιβικό μνημόνιο. Εμφαίνεται λοιπόν ότι το Κυπριακό θα επηρεάσει τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις στο μέλλον και για έναν ακόμα σημαντικό και πολύ ενδιαφέροντα παράγοντα, αυτόν της ενέργειας, εισάγοντας και νέους δρώντες στην σκακιέρα, όπως τη Λιβύη, το Ισραήλ και την Αίγυπτος.

Δεν πρέπει να λησμονείται το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας. Ο Ερντογάν, κυβερνά από το 2002 με δυνάμεις τον λαϊκισμό, τον εθνικισμό και την θρησκεία. Ο Ερντογάν προσβλέπει στα Κυπριακά ύδατα ότι και στο Αιγαίο. Αναγνωρίζει προβλήματα ασφάλειας των Τουρκοκυπρίων και τα συνδέει με την Τουρκική μειονότητα της Θράκης. Μεταφράζει το ΔΕΑΧ ως επεκτατική πολιτική της Ελλάδος. Αψηφά το Καστελόριζο επειδή ενώνει την Ελλάδα με την Κύπρο. Παραβιάζει τον Κυπριακό εναέριο χώρο όπως και τον Ελληνικό. Ο Ερντογάν είναι κι αυτός ένα συνδετήριο κρίκος μεταξύ Κυπριακού προβλήματος και ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η διαχείριση του «νέου σουλτάνου» που προάγει την καταπάτηση της διεθνούς και όχι μόνο δικαιοσύνης και την καταστροφή των γειτόνων του, βλέπε Αρμενία, Συρία, Βόρειο Ιράκ, δεν αποτελεί καλό οίονο για το μέλλον.

Εξίσου σημαντική είναι και η πολιτική των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή με την προαγωγή των Κουρδικών κρατιδίων στα σύνορα Συρίας – Ιράκ που θα περιχαρλώσουν γεωπολιτικά την Τουρκία. Έτσι προάγεται η καχυποψία της Τουρκίας προς τη Δύση, αντιδρώντας με στρατιωτικές επεμβάσεις σε γειτονικά εδάφη αλλά και στροφή προς την Ρωσία για σύναψη συμμαχίας.

Ελλάδα και Κύπρος οφείλουν να είναι προετοιμασμένες για όλα τα ενδεχόμενα, όπως και είναι. Ο Ερντογάν και η αναθεωρητική πολιτική του μπορεί να βρουν διέξοδο εκτόνωσης στο Αιγαίο, στην Κύπρο ή και στην Θράκη· με στρατιωτικές ή/και υβριδικές απειλές. Ανεξάρτητα με το έδαφος, το ένα θα επηρεάσει το παρόν και το μέλλον του άλλου με τρόπο μη αναστρέψιμο και καταστροφικό ή επιτυχημένο. Τα γεγονότα του 1974 έδειξαν ότι η καταστροφή εκείνη πληρώνεται ακόμα και σήμερα και χρειάστηκε πολλή προσπάθεια να απαλλαγούμε από κάποια τετελεσμένα και να μειώσουμε την επιρροή κάποιων άλλων. Μία επανάληψη θα ήταν εξίσου καταστροφική, όμως η Ελληνοκυπριακή αποτροπή που έχει χτιστεί ως προμαχώνας ενάντια στον Τουρκικό επεκτατισμό βρίθεται άκρας υγείας.

Βιβλιογραφία

- Αλεξανδράκης, Μ., Θεοδωρόπουλος, Β. & Λαγάκος, Ε. (1987). Το Κυπριακό 1950–1974. Μια Ενδοσκόπηση.
- Στεργίου, Α. (2017). Οι Βρετανικές βάσεις ως παράγοντας ατελούς αποαποικιοποίησης της Κύπρου.
- Μπρεδίμας, Α. (2014). Οι κυρίαρχες βρετανικές βάσεις στην Κύπρο υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου.
- Αριστοτέλους, Α. (1998). Το Δόγμα Του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου.
- Attalides, M. (2010). Cyprus Accession to the EU and the ‘Acquis’ of the Intercommunal Negotiations
- Athanassopoulou, E. (2005). Turkey: Anglo-American Security Interests, 1945-1952.
- Βαληνάκης, Γ. (2012). Από τον Ψυχρό Πόλεμο στη Νέα Εποχή.
- Brown, C. (2012). Understanding International Relations
- Γεωργής, Γ. (2004). «Η χαμένη ευκαιρία του 1956». Εφημερίδα Τα Νέα.
- Γεωργιάδης, Χ. (2024). Νέος Ρεαλισμός.
- Γιαγκου, Α. (2015). Οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Εφημερίδα Καθημερινή.
- Gaudissart, M. (1996). Cyprus and the European Union: The Long Road to Accession.
- Camp, G. D. (1980). Greek-Turkish Conflict over Cyprus
- Çarkoğlu, A. & Rubin, B. (2003). Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics.
- Central Office of Information (1958). The Bagdad Pact, No. R.3889.
- Christofi, E. (2017). “Negotiations for a Cyprus settlement - An historical review”.
- Δεληγιάννης, Ά. (2016). Εξωτερική Πολιτική και Στρατηγική της Ελλάδας.
- Δημίδης, Κ. (2009). Κύπρος και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη - προκλητική συμπεριφορά της Τουρκίας και στάση της Ελλάδας.
- Δρουσιώτης, Μ. (2014). Κύπρος 1974–1977: Η εισβολή και οι Μεγάλες Δυνάμεις.
- Diez, T. (2002). The European Union and the Cyprus Conflict: Modern Conflict, Postmodern Union. Manchester University Press.
- Emerson, M. & Tocci, N. (2004). Turkey as a Bridgehead and Spearhead: Integrating EU and Turkish Foreign Policy.
- European Commission (2004). Regular Report on Turkey’s Progress towards Accession.

- Θεοφάνους, Α. (2023). Από τη δεσμευμένη ανεξαρτησία του 1960 στις προκλήσεις του σήμερα.
- Ioannides, I. (2011). “EU Policies in the Eastern Mediterranean: The Case of Cyprus.”
- Καλλιβρετάκης, Λ. (2000). Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Από τα Ίμια έως τις Βρυξέλλες.
- Καλογεράκης, Η. (2011). Ελλάδα, Τουρκία και ΑΟΖ. Επικίνδυνες είναι πλέον οι καθυστερήσεις.
- Κατσούλας, Σ. (2023). Διλήμματα στο Τρίγωνο. Οι ΗΠΑ και οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις.
- Κληρίδης, Γ. (1988). Η Κατάθεσή μου
- Κληρίδης, Γ. (2007). Ντοκουμέντα μιας εποχής.
- Κορδώνη, Ά. (2016). Οι διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης του κυπριακού ζητήματος από το 1974 έως το 2013.
- Κουλουμπής, Θ. & Ιωακειμίδης, Π. (1997). Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Ευρωπαϊκή Ένταξη και Διεθνείς Σχέσεις.
- Ker-Lindsay, J. (2011). The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know.
- Hale, W. (2000). Turkish Foreign Policy 1774-2000.
- Hannay, D. (2005). Cyprus: The Search for a Solution.
- Hellenic Resources Network (2014). “The Comprehensive Settlement of the Cyprus problem 31 March 2004, Annan Plans.”
- Hutchence, J. & Georgiades, H. (1999). The European Union and the Cyprus Problem: Powerless to Help?
- Μάλλινσον, Ο. (2021). Ο Κίσιντζερ και η εισβολή στην Κύπρο: Η Διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο.
- Ματσουκά, Κ. (2008). Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση - ένας απολογισμός τέσσερα χρόνια μετά.
- Μπήτος, Ι. (1997). Από την πράσινη γραμμή στους 2 Αττίλες.
- Mearsheimer, J. J. (2001). The Tragedy of Great Power Politics.
- Moravcsik, A. (1997). “Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics.”
- Müftüleri-Bac, M. & Güney, A. (2005). The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003.
- Νικολάου, Ν. (2015). Υδρογονάνθρακες: Τα πραγματικά δεδομένα και τα διδάγματα από την εμπειρία της Κύπρου
- Νταβούτογλου, Α. (2010). Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας.

- Ντόκος, Θ. (1997). Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας. Πρόκληση για την Ελληνική Ασφάλεια.
- Παναγιωτίδης, Ν. (2015). Το Κυπριακό στη Διεθνή Πολιτική.
- Παναγούλης, Θ. (2018). Η ακτινογραφία των κοιτασμάτων στην Κύπρο.
- Τερλεξής, Π. (2004). Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού.
- Παπαδημήτρης, Π. Η ρήξη με τους Τουρκοκύπριους. Στο Π. Παπαπολυβίου (επιμ.), 1960-2010.
- Παπαγελάς, Α. (2021). Ένα σκοτεινό δωμάτιο.
- Παρπέρης, Α. (2023). Στρατιωτική κριτική της πολεμικής δράσης των Μονάδων Πυροβολικού.
- Pedi, R. & Kouskouvelis, I. (2016). “Cyprus’ Reunification: from the ‘momentum’ trap to a ‘small but smart’ state strategy.”
- Ρίζας, Σ. (2016). Το Σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό
- Σακκάς, Ι. (2015). Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004 Εξωτερική Πολιτική και Περιφερειακές Διενέξεις.
- Σταύρου, Π. (2008). Το Σχέδιο Άτσεσον και η Ρόδος
- Στυλιανού, Α. (2015). Το κοιτάσμα Zohr της Αιγύπτου
- Συμεωνίδης, Σ. (2020). Η Γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου: Ελληνικές και Τουρκικές Στρατηγικές.
- Snyder, G. H. (1997). Alliance Politics. Cornell University Press.
- Τα Νέα Team (2018). Σχέδιο Ανάν: Όταν ο ΟΗΕ πρότεινε μια λύση για το Κυπριακό
- Τενεκίδης, Κ. Γ. (1982). Διεθνοποίηση και Αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού.
- Τζερμιιάς, Π. (2021). Στο Αλ. Αλεξανδρή, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.
- Τσιμικαλής, Γ. (1995). Το Δικαίωμα της Έρευνας για Υδρογονάνθρακες και η Ελληνοτουρκική Διένεξη στο Αιγαίο
- Tocci, N. (2012). “The EU Factor in the Turkish–Cyprus Debacle.”
- Tocci, N. (2017). Turkey and the European Union: A Journey in the Unknown.
- Tsakiris, T. (2020). “The Geopolitics of East Mediterranean Gas.”
- Φωτίου, Ε. (2012). Οι σχέσεις Ελλάδας–Τουρκίας. Στο Γ. Βαληνάκης (επιμ.), Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1990-2010.
- Χατζηβασιλείου, Ε. (2005). Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950.
- Χατζηβασιλείου, Ε. (2009). Η Ελλάδα και η Μεσόγειος, 1950-2000: Πολιτική, Οικονομία, Εθνική Στρατηγική.
- Χριστοδουλίδης, Ν. (2009). Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού 1948–1978.

- Χρυσοβαλάντης, Χ. (2015). Το ενεργειακό σύστημα και η οικονομία της Κύπρου.
- Önis, Z. & Yilmaz, Ş. (2021). Turkey and the Middle East Under the AKP Rule.
- United Nations Security Council Resolutions on Cyprus.
- Vasiliou, G. (2003). Cyprus Accession to the EU and the Solution of the Cyprus Problem.
- Walt, S. M. (1987). The Origins of Alliances.
- Waltz, K. (1979). Theory of International Politics.

Γλωσσάριο

- ΑΕΔ : Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων
- ΑΚΕΛ : Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού
- ΑΟΖ : Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
- ΓΕΕΘΑ : Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
- ΓΕΕΦ : Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς
- ΔΔΟ : Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία
- ΔΕΑΧ : Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου
- ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΕΛΔΥΚ : Ελληνική Δύναμη Κύπρου
- ΕΛΔΥΚ/Μ : Ελληνική Δύναμη Κύπρου / Μεραρχία
- ΕΟΚ : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
- ΕΟΚΑ : Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών
- ΕΦ : Εθνική Φρουρά
- ΟΗΕ : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
- ΟΝΕ : Οικονομική Νομισματική Ένωση
- ΣΑ/ΟΗΕ : Συμβούλιο Ασφαλείας / ΟΗΕ
- ΤΔΒΚ : Τουρκική Δημοκρατία Βορείου Κύπρου
- ΤΟΥΡΔΥΚ : Τουρκική Δύναμη Κύπρου
- ΜΕC : Middle East Command
- ΜΕDΟ : Middle East Defense Organization
- ΝΑΤΟ : North Atlantic Organisation
- UNFICYP : United Nations peacekeeping Force In Cyprus